

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alma Kajdiž

Analiza dejavnikov izbire srednješolskih programov v Sloveniji – vidik ekspertov

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alma Kajdiž

Mentor: prof. dr. Samo Pavlin

Analiza dejavnikov izbire srednješolskih programov v Sloveniji – vidik ekspertov

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Najlepša hvala mentorju izr. prof. dr. Samo Pavlinu za izjemno potrpežljivost, angažiranost in voljo za sodelovanje vse odkar se je naloga pričela pisati.

Hvala tudi ga. Maji Mrzel, ki mi je nudila pomoč pri analizi podatkov preko programa SPSS ter ga. Barbari Brečko za možnost dostopa do ključnih podatkov potrebnih za analizo, ki še niso javni dostopni.

Analiza dejavnikov izbire srednješolskih programov v Sloveniji – vidik ekspertov

V magistrski nalogi so opisani ključni dejavniki, ki vplivajo na izbiro učencev pri vpisovanju v srednješolske programe v Sloveniji, kar posledično vpliva na njihov razvoj kariere. Še posebej je izpostavljeno področje karierne/poklicne orientacije oz. kariernega/poklicnega svetovanja, in sicer v fazi usmerjanja učencev pri zaključevanju primarne stopnje izobraževanja v Sloveniji. Z namenom mednarodne primerjave, je v magistrski nalogi navedeno tudi, kako se s tem spoprijemajo v izbranih državah Evropske Unije in kako se to kaže v samem gospodarskem razvoju teh držav, glede na stopnjo zaposlenosti in brezposelnosti. Ugotovljeno je, da so učenci v Sloveniji sicer izpostavljeni množici različnih strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja, vendar pa distribucija teh informacij ni pravilno oz. enotno organizirana, v Sloveniji hkrati tudi nimamo strokovno izobraženega kadra na področju poklicne oz. karierne orientacije in svetovanja, zato preveliko breme pade na samoiniciativnost učencev in njihovih staršev. Pri odkrivanju razvoja poklicnega interesa, je ta v Avstriji in Nemčiji nekoliko bolj razvit kot v Sloveniji, kar bi do neke mere lahko pripisali strokovnemu delovanju kariernih svetovalcev na primarni in nižji sekundarni stopnji izobraževanja. Svetovalci so tam univerzitetno izobraženi, poleg tega pa aktivno sodelujejo tudi z učitelji, ki programe poklicnega svetovanja vključujejo v vsakdanji pouk. Magistrska naloga se lahko obravnava kot pomoč pri ugotavljanju razlogov za oslabljen vpis v poklicne srednje šole v Sloveniji, tudi skozi primer dobrih izobraževalnih in karierno–svetovalnih praks v drugih državah EU (predvsem v Avstriji in Nemčiji).

Ključne besede: karierna orientacija, karierno svetovanje, primarno izobraževanje, sekundarno izobraževanje, poklicni interes.

Analysis of factors present for enrollment in secondary vocational education in Slovenia – an expert view

The thesis describes key factors that influence the selection of pupils for enrollment in secondary education programs in Slovenia which in turn has a great impact on their career development. Particular focus is placed to the area of career guidance and career counseling, mostly in the field of career guidance and counseling to Slovenian primary school pupils, who are finalizing primary school. Furthermore, it is also discussed how some countries in the European Union cope with career guidance and counseling to pupils and how it reflects the nation's economy – employment rates. It was found that in primary education in Slovenia pupils are actually exposed to a wide variety of professional information about the nature of occupations and employment opportunities, but the distribution of this information is not correct. At the same time, we do not have formally educated (university education) personnel in the field of occupational or career guidance and counseling in Slovenia, so excessive burden falls on the personal initiative of pupils and their parents. In regards to development of vocational interest, it is slightly more developed in Austria and Germany than in Slovenia which would to some extent be attributed to the functioning of the professional career counselors at primary and lower secondary level of education. Consultants are university educated there, in addition to actively cooperating with teachers. Master's thesis may be considered as an aid in determining the reasons for the weak enrolment in vocational schools in Slovenia in regards to good education and career counseling practice in other EU countries (especially in Austria and Germany).

Keywords: career guidance, career counseling, primary education, secondary education, vocational interest.

KAZALO

1 UVOD	9
1.1 Izhodišče	9
1.2 Relevantnost, cilji in pomen magistrskega dela	9
1.3 Hipoteze	11
1.4 Metodologija	12
1.5 Struktura magistrske naloge	12
2 TEORETIČNI DEL	14
2.1 Izhodišče	14
2.2 Teorije izobraževanja, človeškega kapitala in trga delovne sile v luči evropskih industrijskih odnosov	15
2.2.1 Izobraževanje in človeški kapital	15
2.2.2 Trg dela in delovne sile	15
2.2.3 Evropski industrijski odnosi	18
2.3 Teorije karier in pristopi k kariernemu svetovanju	19
2.3.1 Izhodišče	19
2.3.2 Razvojni in kognitivno–vedenjski pristopi	21
2.3.3 Pristopi posameznik – okolje – ujemanje (Person – Enviroment – Fit)	23
2.3.4 Postmoderne teorije kariernega razvoja in poklicnega svetovanja	24
2.3.5 Karierna/poklicna orientacija v praksi	24
2.3.6 Karierna/poklicna orientacija v malih državah	27
2.4 Tipi srednješolskega izobraževanja in modeli izvajanja	28
2.4.1 Izhodišče	28
2.4.2 Splošno srednješolsko izobraževanje	28
2.4.3 Modeli izvajanja poklicnega izobraževanja	29
2.4.4 Dualni sistem izobraževanja	29
2.5 Sekundarno izobraževanje v Sloveniji	31
2.5.1 Izhodišče	31
2.5.2 Srednje poklicno in strokovno izobraževanje v Sloveniji	32
2.5.3 Splošno srednješolsko / gimnazijsko izobraževanje v Sloveniji	34
2.6 Dejavniki izbire srednješolskih programov	35
3 KARAKTERISTIKE KARIERNE ORIENTACIJE IN SVETOVANJA V SLOVENIJI IN IZBRANIH DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE	38
3.1 Slovenija	39

3.1.1 Sistem karijerne orientacije in svetovanja v Sloveniji	40
3.1.1.1 Karierna orientacija in svetovanje na prehodu iz osnovne v srednjo šolo v Sloveniji	42
3.1.1.2 Šolska svetovalna služba v osnovni šoli	43
3.1.1.3 Problemi poklicnega svetovanja in orientacije na prehodu iz osnovne v srednjo šolo v Sloveniji	44
3.2 Avstrija	45
3.2.1 Izobraževalni sistem v Avstriji	45
3.2.2 Prehod učencev v poklicno izobraževanje in usposabljanje v Avstriji	46
3.2.3 Sistem karijerne orientacije in svetovanja v Avstriji	47
3.3 Nemčija	50
3.3.1 Izobraževalni sistem v Nemčiji	50
3.3.2 Prehod učencev v poklicno izobraževanje in usposabljanje v Nemčiji	52
3.3.3 Sistem kariernega svetovanja in orientacije v Nemčiji	53
3.4 Lastnosti izobraževalnih sistemov in karijerne orientacije v izbranih državah Evropske Unije – Velika Britanija, Švedska, Italija, Poljska	55
3.4.1 Velika Britanija	55
3.4.2 Švedska	56
3.4.3 Italija	56
3.4.4 Poljska	57
3.4.5 Povzetek	58
4 EMPIRIČNI DEL	61
4.1 Namen in cilji raziskovanja ter metodologija	61
4.2 Pomembnost vidikov pri izbiri programa sekundarnega izobraževanja	63
4.2.1 Analiza rezultatov 7 EU VET, 2012 – Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija	63
4.2.2 Primerjava dijakov slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol z dijaki slovenskih gimnazij	65
4.3 Pomembnost virov informacij pri izbiri programa sekundarnega izobraževanja	67
4.3.1 Analiza rezultatov 7 EU VET – Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija	67
4.3.2 Primerjava dijakov slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol z dijaki slovenskih gimnazij	69

4.4 Pomembni dejavniki in zadovoljstvo z izborom trenutnega sekundarnega izobraževalnega programa	70
4.4.1 Analiza rezultatov 7 EU VET – Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija	70
4.4.2 Primerjava dijakov slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol z dijaki slovenskih gimnazij	72
4.5 Izvedba intervjujev	75
4.5.1 Analiza raziskovalnih vprašanj	75
4.5.1.1 Trendi vpisovanja v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji	75
4.5.1.2 Pridobivanje informacij o obstoju programov sekundarnega izobraževanja	77
4.5.1.3 Dejavniki vpisovanja učencev iz primarnega v sekundarno izobraževanje	80
4.5.1.4 Razvoj poklicnega interesa učencev v Sloveniji ter primerjava z Avstrijo in Nemčijo	81
4.6 Preverjanje hipotez	83
4.6.1 Hipoteza 1	83
4.6.2 Hipoteza 2	88
5 SKLEP	92
6 LITERATURA	97
PRILOGA A: Podrobnejše informacije o šolskih sistemih in izvajanju karijerne orientacije in svetovanja v obravnavanih državah Evropske Unije: Velika Britanija, Švedska, Italija, Poljska	106
A.1 Velika Britanija	106
A.1.1 Izobraževalni sistem v Veliki Britaniji	106
A.1.2 Sistem karijerne orientacije in svetovanja v Veliki Britaniji	108
A.2 Švedska	109
A.2.1 Izobraževalni sistem na Švedskem	110
A.2.2 Sistem karijerne orientacije in svetovanja na Švedskem	111
A.3 Italija	111
A.3.1 Izobraževalni sistem v Italiji	112
A.3.2 Sistem karijerne orientacije in svetovanja v Italiji	112
A.4 Poljska	113
A.4.1 Izobraževalni sistem na Poljskem	113
A.4.2 Sistem karijerne orientacije in svetovanja na Poljskem	114

PRILOGA B: Izjava in registracijski obrazec ob prejetju podatkovne baze mednarodnega projekta »7 EU VET: 7 EU VET – Raziskava o poklicnem izobraževanju v sedmih evropskih državah: modul za slovenske gimnazijce« za raziskovalne namene	116
PRILOGA C: Vprašalnik o stališčih intervjuvancev glede trendov vpisovanja iz primarnega v sekundarno izobraževanje ter organizacije poklicne oz. karierne orientacije in svetovanja v Sloveniji, Avstriji in Nemčiji	117
PRILOGA Č: Transkripti izvedenih intervjujev s strokovnjaki	119
Č.1 Intervjuvanec A	119
Č.2 Intervjuvanec B	124
Č.3 Intervjuvanec C	128
Č.4 Intervjuvanec Č	130
Č.5 Intervjuvanec D	134
Č.6 Intervjuvanec E	138
Č.7 Intervjuvanec F	141

1 UVOD

1.1 Izhodišče

Ob nastanku se je Slovenija na več področjih delovanja zgledovala po in tudi prevzela značilnosti zahodnoevropskega sistema upravljanja industrijskih odnosov. Slovenski sistem regulacije industrijskih odnosov ima tako značilnosti romanskega, nemško–avstrijskega in italijanskega sistema (Stanojević 1996, 312). Nadalje, na slovensko politično misel je močno vplivala avstrijska korporativistična tradicija (Lukšič 1994, 195). Če se osredotočimo na sfero izobraževanja, se lahko vprašamo, zakaj Slovenija ni prevzela tudi principov zahodnoevropskega izobraževalnega sistema. »Analiza in zasnova šolskega sistema v Republiki Sloveniji izhajata iz dejstva, da je Slovenija sestavni del Evropske unije in članica Sveta Evrope« (Bela knjiga 2011, 18), kar še dodatno nakazuje, da bi se Slovenija od vstopa v Evropsko Unijo pri sistemu izobraževanja morala bolj zgledovati po drugih.

Mednarodna raziskava o poklicnem izobraževanju in usposabljanju 7 EU VET (2012) v katero je bilo vključenih 7 evropskih držav, med njimi tudi Slovenija, je razkrila, da ima v Sloveniji sfera poklicnega izobraževanja nizek ugled in status, medtem ko imajo nekatere evropske države (ki jih obravnavam v magistrski nalogi), izjemno uspešen in razvit izobraževalni sistem (Hefler in drugi 2012, 72). Tako kot v nekaterih drugih evropskih državah, tudi v Sloveniji število dijakov poklicnih srednjih šol upada, povečuje pa se število vpisanih v splošne programe sekundarnega izobraževanja (gimnazije) ter v terciarno stopnjo izobraževanja (7 EU VET SLO 2012, 15).

1.2 Relevantnost, cilji in pomen magistrskega dela

Namen magistrske naloge je analizirati problematiko vpisa slovenskih osnovnošolcev v različne programe srednješolskega izobraževanja. Izpostavljena je primerjava med programi poklicnega izobraževanja, strokovnega izobraževanja in splošnimi gimnazijami.

V magistrski nalogi razčlenjujem in opisujem vse dejavnike, ki vplivajo na izbiro srednješolskega programa od zaključku primarnega izobraževanja, kar ima posledice za razvoj kariere pri posamezniku, pri čemer je še posebej izpostavljeno področje karierne/poklicne orientacije oz. kariernega/poklicnega svetovanja na primarni stopnji v Sloveniji. V nadaljevanju navajam, kako se s tem spoprijemajo v državah Evropske Unije, ki imajo največji ugled na področju izobraževanja (Velika Britanija, Švedska, Italija, Poljska, predvsem pa Avstrija in

Nemčija). Kot primer, Avstrija ima izjemno uspešen, učinkovit in stratificiran izobraževalni sistem. Več kot 80 % vseh učencev se letno vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled (Hefler in drugi 2012, 72). V letu 2011 je glede na poročilo Eurobarometra, kar 88 % ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja – izmed evropskih držav je zasedla kar 3. mesto. Za razliko, slovenski poklicni izobraževalni sistem je bil pozitivno ocenjen samo pri 50 % prebivalstva (Special Eurobarometer 369 2011, 21).

Slovenski trg delovne sile se je v zadnjih dveh desetletjih močno spremenil. Iz sistema skoraj polne zaposlenosti in varnosti, je sistem prešel v tržno gospodarstvo, kar je povzročilo naraščanje brezposelnosti med prebivalstvom. Pojavila se je dolgotrajna in strukturna brezposelnost, ki je v veliki meri povezana z izobraževalnim sistemom. Prestrukturiranje gospodarstva je povzročilo spreminjanje zahtev po znanju in spretnostih, ki naj bi jih imeli zaposleni, izobraževalni sistem pa je tem spremembam težko sledil, kar je vplivalo na naraščanje razlik med zahtevnostjo del in poklicev ter poklicno in izobrazbeno strukturo delovne sile (Ignjatović 2002b, 12–21). »Zaradi razlik med jezikom programov in nazivov, ki ga govori šola kot oblikovalec ponudbe delovne sile in jezikom kompetenc za obvladovanje delovnih procesov, ki ga govorijo delodajalci kot predstavniki povpraševanja po delovni sili, postaja trg delovne sile nepregleden« (Svetlik in Lorenčič v Svetlik in drugi 2002, 263). Delovna mesta se ukinjajo ali združujejo v nova, pojavlja se potreba po novih poklicih, prihaja tudi do reorganizacije same vsebine določenega poklicnega dela (Ignjatović 2002a, 102 in 122). Od začetka evropske gospodarske krize, je Slovenija zabeležila enega največjih padcev gospodarske aktivnosti v Evropski uniji – kar 15% nižja od evropskega povprečja. Kot posledica prilagajanja trga dela slabšim gospodarskim razmeram, se je pojavilo odpuščanje in s tem zvišala stopnja brezposelnosti prebivalstva, še posebej med mladimi, starosti od 15 do 24 let. Na trg dela močno vpliva število maturantov s poklicno izobrazbo, ki pa se iz leta v leto zmanjšuje. Na to posredno vplivajo demografske spremembe oz. trend staranja prebivalstva, ki pomeni manjše število mladih za vpis v šole – vpisi se zmanjšujejo tako v gimnazijah kot v srednjih poklicnih šolah. Vendar pa je v obdobju od leta 2005 do 2010 število mladih vpisanih v poklicno izobraževanje občutno bolj padlo (21,2%) kot število mladih vpisanih v gimnazijske, splošne programe (11,6%). Upad števila vpisanih v poklicne programe se tako pripisuje tudi nižjemu socialnemu statusu poklicev, ki se pridobijo po zaključku dveletnih ali triletnih poklicnih programov. Za nekatere poklice v Sloveniji namreč celo primanjkuje ustrezno izobražena delovna sila (Čelebič in drugi 2012, 5–10).

Vsebina magistrske naloge se lahko obravnava kot pomoč pri ugotavljanju razlogov za oslabilen vpis v poklicne srednje šole v Sloveniji, tudi skozi primer dobrih izobraževalnih in karierno–svetovalnih praks v drugih državah Evropske Unije in deluje kot predlog za spremembe oz. izboljšanje stanja v slovenskih izobraževalnih institucijah, predvsem na področju kariernega svetovanja in usmerjanja učencev na prehodu iz primarne na sekundarno izobraževalno stopnjo.

1.3 Hipoteze

V Sloveniji imamo razvit nacionalni program poklicne orientacije v osnovni šoli, ki učencem v zaključnih razredih zagotavlja poklicno informiranje, dve predavanji o poklicnem razvoju in postopku vpisa na srednjo šolo, testiranje sposobnosti, pripomočke za samostojno delo ter eno uro individualnega poklicnega svetovanja. Strokovnjaki trdijo, da je med dejavnostmi na šolah najslabše razvita ravno poklicna vzgoja. Težava je tudi v tem, da je poklicnih svetovalcev v Sloveniji premalo, poleg tega pa pri nas ni študijske smeri za poklicno svetovanje (Svetlik in drugi 2002, 247–251). Po mnenju Brečko (2006), bi šole lahko ponudile več programov za osebni razvoj, neskladje ali primanjkljaj znanj bi lahko premostile z vlaganjem oziroma razvojem novega znanja in spretnosti, v obliki raznih tečajev, seminarjev, mentorstvom, coachingom, akcijskim učenjem, borzo znanja, stimulacij in podobno (Brečko 2006, 21). Danes imamo na nacionalni ravni poklicnega izobraževanja zadane naslednje cilje: čim več mladim omogočiti dostop do poklicne izobrazbe in jim pri tem nuditi možnosti za nadaljnje izobraževanje; pri njih razvijati ključne kompetence, zmožnosti in poklicne kvalifikacije na mednarodno primerljivem nivoju ter jim omogočiti dostop do znanja in zmožnosti potrebnih za zaposlitev; povezati izobraževanje s trgom delovne sile ter izboljšati zaposljivost mladim in jim omogočiti vseživljenjsko učenje (ReferNet Slovenia 2011, 47). Vprašanje je, ali se to kaže tudi v praksi.

V tem kontekstu sta začrtani naslednji hipotezi:

Hipoteza 1: v Sloveniji se je vpis v poklicne srednje šole do nedavno zmanjševal¹ tudi zato, ker učenci med šolanjem ne dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja.

¹ Doseganje čim višje stopnje izobrazbe na sekundarni stopnji je postalo vrednota. To naj bi najbolj optimalno omogočale gimnazije. Do zmanjševanja vpisa naj bi prihajalo tako zaradi padca natalitete, kot tudi zaradi zmanjševanja povpraševanja po nekaterih poklicih (Kroflič, Peček Čuk 2009, 17). Po podatkih Ministrstva za

Hipoteza 2: slovenski izobraževalni sistem učencem v osnovni šoli slabše razvija poklicni interes in jih slabše pripravlja na vseživljenjsko učenje in kariero kot izobraževalni sistemi Avstrije in Nemčije.

Zastavljeni hipotezi preverjam s pomočjo analize strokovne literature, lastne empirične analize in izvedbe intervjujev s strokovnjaki, ki delujejo na širšem področju slovenskega šolskega sistema.

1.4 Metodologija

Za pomoč pri preverjanju zastavljenih hipotez sem izbrala študije izhajajoče iz sociologije dela in teorije nanašajoče se na upravljanje človeških virov, trg dela in delovne sile ter teorije evropskih industrijskih odnosov, poudarek pa je na razvojnih kariernih teorijah, ki podrobneje analizirajo karierne poti posameznika. Posebna pozornost je namenjena teorijam karierne orientacije, svetovanja in usmerjanja. Kot bazo za deskriptivno analizo sem uporabila raziskavo o poklicnem izobraževanju 7 EU VET (2012), ki je bila izvedena med sedmimi evropskimi državami, med njimi tudi v Sloveniji. Na tej podlagi sem izdelala vprašalnik in izvedla intervjuje s skrbno izbranimi eksperti s področja slovenskega šolskega sistema oz. s strokovnjaki, ki delujejo na področju karierne orientacije in izobraževalnih politik v Sloveniji: predstavnikom Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Zavoda RS za zaposlovanje in Kariernega središča (bivši CIPS), šolskimi svetovalnimi delavci v osnovnih in srednjih šolah po Sloveniji, zaposlenimi na Centru za poklicno izobraževanje ter predstavnikom Zavoda za šolstvo.

1.5 Struktura magistrske naloge

Magistrska naloga ima, poleg uvoda, štiri vsebinske dele. V prvem, teoretičnem delu so omenjene teorije izobraževanja, človeških virov, trga dela in delovne sile, ki v drugem sklopu tega poglavja preidejo v podrobno predstavitev teorij karier, s poudarkom na razvojnih kariernih teorijah ter študijah o vplivih, učinkih in posledicah karierne orientacije/svetovanja za posameznika. V tretjem sklopu teoretičnega poglavja so predstavljene karakteristike sekundarnega izobraževanja, podrobno je opisan tudi slovenski izobraževalni sistem. Poglavje

izobraževanje, znanost in šport (2016), pa je delež vpisanih v prvi letnik srednjega poklicnega izobraževanja upadal do leta 2010/2011, ko se je ta trend obrnil in celo rahlo narašča (Černoša 2016, 22).

se konča s teoretičnim vpogledom v dejavnike, ki vplivajo na izbor srednješolskega programa po mnenju strokovnjakov.

Drugi del magistrske naloge je namenjen predstavitvi izobraževalnih sistemov Avstrije in Nemčije, s hitrim pregledom značilnosti nekaterih drugih evropskih držav (ki so podrobneje navedene v prilogi – Velika Britanija, Poljska, Italija, Švedska). Po vsakem opisu izobraževalnega sistema je predstavljen tudi razvoj karijerne/poklicne orientacije v omenjenih v državah Evropske unije (tudi v Sloveniji), raziskovane in razkrite so podobnosti in razlike.

V tretjem, empiričnem delu magistrske naloge je izvedena krajša raziskava z izpostavitvijo nekaterih dejavnikov, ki so se izkazali kot pomembni pri izbiri srednješolskega programa v Sloveniji in izbranih državah Evropske Unije, na podlagi že izpolnjenih in analiziranih vprašalnikov iz študije 7 EU VET (2012), v nadaljevanju pa so na podlagi izvedenih intervjujev zapisana izražena mnenja o tematiki poklicnega izobraževanja in prehodnosti učencev iz primarne na sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji ter Avstriji in Nemčiji. Na koncu poglavja so potrjene, delno potrjene ali ovržene zastavljene hipoteze.

V sklepnem delu so navedene glavne ugotovitve ter priporočila glede na zastavljeni hipotezi, omenjena so tudi opozorila na omejitve in morebitne pomanjkljivosti naloge.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Izhodišče

V uvodu tega poglavja so z namenom ustrezne umestitve relevantnosti obravnavane tematike najprej predstavljene študije izobraževanja, človeškega kapitala ter trga dela in delovne sile (s poudarkom na položaju mladih) v luči evropskih industrijskih odnosov, ki kažejo na različne načine delovanja nacionalnih politik izobraževanja, glede na vrsto oz. tip kapitalizma, ki je uveljavljen v državi. V nadaljevanju so predstavljeni vsi tipi srednješolskega izobraževanja. Ker v magistrski nalogi problematiziram področje poklicnega izobraževanja, je v nadaljevanju večji fokus na tipih poklicnega izobraževanja in modelih njihovega izvajanja, podrobneje je opisan slovenski poklicni izobraževalni sistem, izpostavljene so pomanjkljivosti oz. problemi pri programih srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki mlade vodijo do oblikovanja oz. sledenja določene karijerne poti. Poklicno izobraževanje je v magistrski nalogi izpostavljeno, ker mladim že zgodaj (vsekakor pa prej, kot pri izobraževanju preko gimnazijskih programov) omogoči vstop na trg dela in jih sooči s situacijo na trgu delovne sile. V evropskem kontekstu je poklicno izobraževanje smatrano kot glavno orodje za spodbujanje gospodarske rasti in socialne vključenosti. Nekateri strokovnjaki zato trdijo, da je poklicna izobrazba superiorna splošni izobrazbi (Nilsson 2010, 252).

V tretjem sklopu teoretičnega dela so predstavljene že zgoraj omenjene karijerne teorije in teorije karijerne orientacije. V slovenski literaturi se pojem kariera pojavlja v zadnjem desetletju, saj je prej, po mnenju Brečko (2006), imel negativen prizvok, ki je označeval predvsem raznovrstno povzpetništvo (Brečko 2006, 20). Skupni imenovalec strokovnjakov v različnih pojmovanjih pojma kariera je, da je to neka življenjska pot posameznika, ki vključuje razne aktivnosti posameznika, ki zajemajo delovne izkušnje, pridobljeno znanje in dosežen uspeh v izbranem poklicu, kar je pridobil tekom (vseživljenjskega) izobraževanja ter tudi skozi vpliv njegovega socialnega okolja.

V zadnjem sklopu teoretičnega dela so strnjeno in sistematično predstavljeni vsi teoretični dejavniki, ki vplivajo na izbiro učencev pri vpisovanju v programe srednješolskega izobraževanja.

2.2 Teorije izobraževanja, človeškega kapitala in trga delovne sile v luči evropskih industrijskih odnosov

2.2.1 Izobraževanje in človeški kapital

Izobraževanje je način vlaganja v človeški kapital. To so vse zmožnosti, vedenje, znanje, spretnosti, izkušnje, čustva, itd. posameznika, ki mu (s pravilno uporabo oz. izkoriščanjem) omogočajo vir prihodnjih zaslužkov na trgu dela (Roos in drugi 2000). Teorija človeškega kapitala se osredotoča na razlike v zasluhkih in dostopu do boljših delovnih mest, v zameno za predhodno vlaganje v izobraževanje. Produktivnost je v tem primeru vezana na stopnjo vlaganja v izobrazbo in razvoj sposobnosti (Ivančič 1999, 45). Osnovna predpostavka teorije človeškega kapitala je torej, da se posameznik izobražuje toliko časa, da bo imel najboljše pogoje za čim višji zaslužek pri (bodoči) zaposlitvi (Bevc 1991, 29). Dosežena izobrazba naj bi bila standard, po katerem se od posameznika pričakujejo določene kompetence, ki so potrebne za dobro opravljanje dela, vendar pa je pri tem nujno upoštevati razmere na trgu dela – kakšne so sploh možnosti, da posameznik z določeno izobrazbo dobi zaposlitev. Če so te majhne, teorija višjih dohodkov, glede na višjo izobrazbo, ne vzdrži (Kramberger 1999, 104). Individualne težnje ljudi po premikih na trgu dela večinoma izhajajo iz njihove potrebe po preživetju in zaslužku, končno poklicno strukturo posameznikov pa sestavljajo tudi individualne osebnostne sposobnosti, preference, lastnosti in znanje. Navidez svobodna izbira posameznikov o tem kaj bodo počeli, je pogojena še z medgeneracijskimi, kontekstualnimi in strukturnimi vplivi, omejitvami, itd. (Kramberger 1999, 22).

2.2.2 Trg dela in delovne sile

Klasično, ekonomsko razumevanje trga dela se je oblikovalo na prelomu iz 19. v 20. stoletje, pod vplivom angleške klasične šole in tedanjih razmer v ZDA, ki so vzpostavile ti. odprti trg dela. V ekonomskem smislu, se poglobitni akterji trga dela nahajajo v podjetniškem prostoru in ravnajo tržno racionalno, obstajajo pa obravnave, ki kot raven dogajanja upoštevajo tudi poklicne prostore, s katere akterji lahko vplivajo na delovanje trga dela. V tem pogledu, se ljudje skozi lastno socialno mobilnost stalno prilagajamo spreminjajočemu se družbenemu okolju, ne le dinamiki v podjetniškem prostoru. Mobilnost na trgu dela nadzirajo dejavniki, kot sta tehnologija in povpraševanje s strani podjetniškega trga dela, pomembno vlogo pri oblikovanju trga dela pa igra tudi javni izobraževalni sistem, ki usposablja in hkrati selekcionira šolajoče se ljudi (Kramberger 1999, 71 in 115).

»Mladi so na trgu dela ena od bolj ogroženih skupin« (Domadenik in ostali 2013, 29). Na njihovo zaposlovanje vpliva več dejavnikov. Poleg individualnih lastnosti posameznikov, ter pridobljenih delovnih izkušenj, so pomembni tudi demografski in ekonomski dejavniki, ki kažejo na prilive in fluktuacijo mladih v šolanju, kar je odvisno od stopnje in vrste izobrazbe, togosti ali fleksibilnosti ter zaprtosti ali odprtosti trga dela. Vrste zahtevane izobrazbe oz. vrste iskanih poklicev kažejo na strukturna neskladja med povpraševanjem in ponudbo na trgu dela (Trbanc v Kramberger in Pavlin 2007, 53). » /.../ zaposlovalne politike vidijo izobraževanje v funkciji, kakršno je imela v industrijski dobi, tj. poklicno orientirana, ki nudi dostop do poklica in dalje delovnega mesta, kar pa ne ustreza več dogajanjem v realnosti« (Klemenčič Rozman in Dekleva v Dekleva in drugi 2007, 35).

Vzroki za naraščanje brezposelnosti med mladimi se nahajajo v institucionalnem neskladju na trgu dela – minimalne plače so previsoke glede na produktivnost nekvalificiranih, mladih iskalcev zaposlitve, neprimerna je delovnopravna zakonodaja, ki določa pogoje za zaposlovanje, odpuščanje, odpravnine, odpovedne roke, itd. (Domadenik in ostali 2013, 29). V Sloveniji imajo še vedno veliko varnost pri zaposlitvi starejši, stalno zaposleni, medtem ko se mlade zaposluje zgolj za določen delovni čas. Veliko delodajalcev v Sloveniji se poslužuje tudi zaposlovanja mladih prek študentskega servisa (najcenejša oblika ter najmanjša obveznost do delovne sile), kar povzroča konkurenco nižje in srednje izobraženim mladim v iskanju redne zaposlitve (Trbanc v Kramberger in Pavlin 2007, 53–54). Pri prehodu mladih iz šolanja v zaposlitev je pomemben dejavnik tudi koliko možnosti imajo pri usposabljanju in povezovanju učenja s praktičnim delom ter kolikšen je med šolanjem njihov stik z delodajalci. Zaradi zahtevnejše situacije na trgu dela, se je v Sloveniji povečala potreba mladih po nadaljevanju šolanja na višji in visoki stopnji, kar ima za posledico kasnejši vstop na trg delovne sile in kasnejši stik z delodajalci. Ta pojav se pripisuje neugodnim gospodarskim razmeram, visokemu življenjskemu standardu, ki omogoča mladim, da ostanejo v izobraževalnem sistemu dlje časa, prepričanju, da boljša izobrazba pomeni način za pridobitev boljšega položaja na trgu delovne sile ter široki ponudbi izobraževalnih institucij, ki omogočajo številne izobraževalne možnosti (Trbanc in Verša v Svetlik in drugi 2002, 345).

Že leta 2007 je bilo število diplomiranih oseb iz terciarne stopnje skoraj dvakrat večje od ponudbe sproščenih delovnih mest za to stopnjo izobrazbe (Kramberger v Kramberger in Pavlin 2007, 98), do leta 2010 se je v primerjavi z letom 1996 podvojilo, v primerjavi z leti pred 1990 pa kar potrojilo (Domadenik in ostali 2013, 30). Na državni ravni je bilo v preteklosti

oblikovanih nekaj programov za pomoč mladim pri zaposlovanju – subvencionirano pripravništvo (leta 1991), Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja (od leta 2005 dalje), Projektno učenje za mlade, razne delavnice za načrtovanje kariere, klubi za iskanje zaposlitve, itd. (Trbanc v Kramberger in Pavlin 2007, 57). Danes so najbolj aktualni programi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje za mlade Vračilo prispevkov za prvo zaposlitev, Oprostitev plačila prispevkov za zaposlitev mladih, Davčna olajšava za zaposlovanje, Delovni preizkus za mlade ter Usposabljanje na delovnem mestu. Najvišjo stopnjo zaposlenosti mladih (do 25 let) ima po raziskavah sodeč Nizozemska, visoko pa so tudi Avstrija, Velika Britanija in Nemčija, kjer je delež zaposlenosti mladih nad 45%. V letu 2011 je bila zaposlenost mladih v Sloveniji 31,5% (evropsko povprečje) (Domadenik in ostali 2013, 35).

Živimo v ti. »družbi tveganja« (Beck 2001, 226), kjer naj bi izobrazba igrala odločilno vlogo, čeprav »pridobljena izobrazba ne obljublja ničesar več« (Beck 2001, 226), za posameznika naj bi delovala le kot sredstvo za odvrnitev od popolnega brezupa (Beck 2001, 226). Trg dela se spreminja – postaja vse bolj odprt, zato se spreminja tudi oblika zaposlitev. Prevladujejo fleksibilna delovna mesta, ki zahtevajo vse bolj prilagodljivo delovno silo, kar prinaša večje tveganje, manj varnosti na delovnem mestu, zgolj začasno opravljanje dela ter nižje vrednotenje dela. Pojavlja se ti. prekarno delo, ki pomeni negotovo, nestalno, delavcem neprijazno delo brez zavarovanja, ki ga opravljajo zgolj zato, da sploh imajo neko delo za katerega prejemajo plačilo (Ignjatović 2002a, 82).

V Sloveniji je bilo po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v juniju 2016 brezposelnih nekaj manj kot 120 tisoč mladih (15–29 let). V zadnjem času med brezposelnimi večje deleže predstavljajo ženske, brezposelni v starosti od 15 do 29 let in od 30 do 39 let, iskalci prve zaposlitve, dolgotrajno brezposelni, brezposelni s srednjo strokovno in splošno izobrazbo ter brezposelni s terciarno izobrazbo (Zavod RS za zaposlovanje, 2016).

2.2.3 Evropski industrijski odnosi

Delovanje izobraževalnih sistemov je povezano z delovanjem državne politike. Za boljšo primerjavo s Slovenijo, v magistrski nalogi izpostavljam načine delovanja izobraževalnih sistemov v nekaterih državah vzhodne in zahodne Evrope. Kot utemeljitev zakaj sem si izbrala ravno obravnavane države, je najboljšo izhodišče teorija različnih kapitalizmov (Hall in Soskice, 2001), po kateri se lažje razume posamezne značilnosti nacionalnih sistemov in posledično načina delovanja nacionalne izobraževalne politike. Teorija različnih kapitalizmov za enoto obravnave postavi podjetje oz. način upravljanja podjetja (ki je podoben upravljanju države). Opisuje različne vrste kapitalizmov, ki izhajajo iz dveh idealnih tipov kapitalizma – liberalno tržno gospodarstvo (LTG) ter koordinirano tržno gospodarstvo (KTG). Kapitalizmi se med seboj ločijo po načinu reševanja problemov, ki se pojavljajo pri upravljanju podjetij (države). Značilnost modela liberalnega tržnega gospodarstva je, da podjetja svoje aktivnosti koordinirajo preko hierarhij in konkurenčnih ureditev trga. Glede na povratne informacije o cenah na trgu, akterji prilagajajo oz. spreminjajo povpraševanje in ponudbo. Podjetja (države) se torej prilagajajo zahtevam konkurenčnega trga. Med države, ki kažejo značilnosti LTG spadajo ZDA, Avstralija in Velika Britanija.

Značilnost modela koordiniranega tržnega gospodarstva je, da podjetja sicer upoštevajo hierarhične odnose in zahteve trga, vendar pa so pri oblikovanju odnosov z drugimi akterji in razvoju ključnih kompetenc najbolj odvisna od ti. ne-tržnega pristopa, kjer je poudarek na strateški interakciji znotraj in zunaj podjetja, kar omejuje medsebojno konkurenco in večja inovativnost podjetja, kar mu daje konkurenčno prednost. Med države, ki kažejo značilnosti KTG spadajo skandinavske države, Japonska, Avstrija in Nemčija.

Države, kot so Francija, Turčija, Grčija, Španija, Portugalska in Italija kažejo na neke skupne lastnosti, ki se opredeljujejo kot ti. mediteranski tip kapitalizma, za katerega je značilen velik agrarni sektor, nedavna zgodovina močnega vmešavanja države v delovanje podjetij, kar je pustilo posledice pri ne-tržni koordinaciji na področju financiranja, po drugi strani pa je značilna tudi bolj liberalna politika pri urejanju razmerij na trgu dela. (Hall in Soskice 2001, 8–9 in 21).

Na tem mestu se lahko vprašamo, kam spada Slovenija. Miroslav Stanojević in Stephen Crowley (2011) utemeljujeta, da se jo lahko umesti med države z značilnostmi KTG, vendar s ključnimi razlikami oz. neoliberalnimi primesmi, ki v modernejšem času (po vstopu v Evropsko Unijo) tvorijo ti. hibridni konkurenčni neokorporativizem. Ta zajema počasno rast plač, ki

povzročajo manjšo inflacijo in s tem povečujejo konkurenčno prednost, zaradi vse večjih potreb po zadovoljevanju EU pravil in vodenja neprimerne politike pa se to podira in vodi vse globlje v krizo (Crowley in Stanojević 2011, 268–270).

Zgoraj navedene različne značilnosti delovanja nacionalnih sistemov so razlog, da sem pri magistrski nalogi za obravnavo oz. primerjavo delovanja izobraževalnih sistemov izbrala države, ki spadajo v vsaj enega od omenjenih modelov. Slovenija ima, kot je razvidno svoj model, ki pa kaže na to, da spremlja bolj nemško in avstrijsko logiko delovanja, torej model koordiniranega tržnega gospodarstva. Sem spada tudi obravnavana Švedska. Italija kaže značilnosti mediteranskega modela, medtem ko Velika Britanija kaže značilnosti modela liberalnega tržnega gospodarstva. Obstaja tudi teorija zgodovinskega razvoja poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki jo omenjam v nadaljevanju magistrske naloge. Strokovnjak Wolf–Dietrich Greinert (2004) namreč utemeljuje, da obstajajo tudi trije prototipni modeli iz katerih so se razvili evropski sistemi poklicnega in strokovnega izobraževanja. Liberalno–tržni sistem, katerega predstavnica je Velika Britanija, birokratični model, ki je značilen za Francijo ter dualno–kooperativni sistem, ki izhaja iz Nemčije (Greinert 2004, 18).

2.3 Teorije karier in pristopi k kariernemu svetovanju

2.3.1 Izhodišče

Izraza kariera in karierna orientacija se v zadnjem času pogosto pojavljata namesto izrazov poklic ali poklicna orientacija. Potrebno pa je poudariti, da je izraz kariera širši pojem od poklica, saj označuje zaporedje različnih statusov in situacij, skozi katere gre posameznik v svojem delovnem obdobju, medtem ko izraz poklic označuje predvsem opravljanje nekega določenega dela oz. izobraževanje za neko točno določeno vrsto dela (Svetlik in drugi 2002, 232). Karierno orientacijo praviloma omogočajo posamezne institucije (šole, službe za zaposlovanje, različni centri) in država (v primeru razpisa nacionalnih programov poklicne orientacije). Pri razumevanju karierne orientacije sta pomembni dve ključni teoriji – teorija lastnosti in zahtev po Parsonsu ter teorija socialnega učenja po Krumboltzu (Svetlik in drugi 2002, 233–237). V magistrski nalogi sta poleg omenjenih, obravnavana tudi teorija poklicnih osebnosti in delovnih okolij po Hollandu, ki jo uporabljajo še danes (Savickas v Gunz in Peiperl 2007, 79) ter model faz poklicnega svetovanja po Jennifer M. Kidd (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 105). Kidd (v Gunz in Peiperl 2007, 98) trdi, da sicer obstajajo razlike med kariernimi teorijami in teorijami karierne orientacije, ker karierne teorije preučujejo kako ljudje doživljajo

in na kakšen način se odločajo o svoji karierni poti ter kako na to vpliva okolje v katerem se kariera oblikuje, teorije karierne orientacije pa preučujejo kateri oz. kakšen je najboljši način za pomoč ljudem pri oblikovanju njihove karierne poti (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 98). Vendar, pa je meja med izpostavljenima vrstama teorij v strokovni literaturi večkrat zabrisana. Nadalje, glede na množico strokovne literature o kariernih teorijah, obstaja pet razsežnosti oz. pogledov na karierne teorije, ki so predstavljeni kot dialektični – združujejo napetosti med nasprotujočima poloma:

- a) **Posameznik VS socialni determinizem:** posameznik je to kar sam naredi iz sebe, za razliko od tega, da so posameznikova dejanja odvisna od zunanjih dejavnikov (okolja, vzgoje, itd.).
- b) **Kariera kot proces VS kariera, ki se prilega posamezniku (*fit*):** zapleten proces oblikovanja kariere skozi čas, za razliko od statičnega pojmovanja kariere, do katere se lahko pride z reševanjem testov (izbere se samo ena, najbolj ustrezna karierna pot za posameznika).
- c) **Prileganje kariere v korist posameznika VS prileganje kariere v korist družbe:** gre za vprašanje kako prilagajati proces oblikovanja kariere, da bi ta bila v skladu s posameznikovimi željami in zmožnostmi, primerna glede na potrebe trga dela (zagotovitev stabilnosti družbene strukture) ter hkrati odgovarjala potrebam organizacije v kateri je posameznik zaposlen.
- d) **Kariera kot družbeni fenomen VS kariera kot posameznikova življenjska zgodba:** gre za funkcijo kariere, torej kdo prejme koristi – posameznik, organizacija, ali gre za širši kontekst vzpostavitve družbenega reda.
- e) **Karierne študije kot teorija VS karierne študije v praksi:** karierne teorije na papirju v primerjavi s tem, kako se uporabljajo za dejansko pomoč posameznikom pri oblikovanju življenjske karierne poti.

(Moore in ostali v Gunz in Peiperl 2007, 30–33).

V nadaljevanju sem za namen magistrske naloge teorije karier in karierne orientacije razdelila na tri razsežnosti. Pri tem še enkrat poudarjam tezo Collina (v Gunz in Peiperl 2007, 562), da so teorije in akademski pristopi med seboj močno prepleteni in se lahko nanašajo na več pojmovanj hkrati. Za razvoj teorij poklicne orientacije sta po mnenju strokovnjakov najbolj

odgovorna teoretika Frank Parsons in John Krumbholtz (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 235), ki pa ju sama v nadaljevanju omenjam pri dveh različnih vrstah kariernih pristopov.

2.3.2 Razvojni in kognitivno–vedenjski pristopi

Razvojne karierne teorije zajemajo dolgotrajen proces razvoja kariere pri posamezniku, ki poteka skozi celo življenje, za razlago samega procesa kariernega razvoja pri posamezniku uporabljajo koncepte razvojne psihologije (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 99). Izbira izobraževanja oz. izbira nadaljnjega vpisa v določeno sekundarno izobraževanje je gotovo ena prvih razvojnih kariernih odločitev, s katero je soočen posameznik.

Vsak od množice modelov kariernega razvoja predvideva, da so karierna obdobja povezana s starostjo in vstavljajo kariero v kontekst posameznikovega življenja (DeSimone in Harris 2002, 465), zato se karierni razvoj opazuje stopenjsko, preko razvojnih faz posameznika, ki so jih obravnavali oz. analizirali že Freud, Erikson, Maslow, itd. v kariernih teorijah pa so jih med največkrat omenjenimi strokovnjaki povzemali Ginzberg (teorija zaposlitvenih možnosti), Super (teorija poklicnih odločitev), Tiedeman (teorija samouresničevanja), Roe ter Krumbholtz, in Holland.

– Superjeva teorija poklicnega razvoja

Super je argumentiral, da se kariera posameznika razvija preko določenih faz tako, da posameznik išče sredstvo za implementacijo sebe (psihološko Jaza) v določen poklic (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 99). Utemeljil je pet stopenj poklicnega razvoja (od stopnje rasti do stopnje upada), nato pa je dodal še pet dimenzij poklicne zrelosti posameznika, ki je odvisna od stopnje intelektualne in kulturne stimulacije, stopnje intelektualnega razvoja, teženj za dosego višjih statusnih ravni in sposobnosti za uspeh v različnih dejavnostih (Lapajne v Niklanović 1997, 33).

– Krumbholtzova teorija socialnega učenja

Krumbholtzova teorija spada med kognitivno–vedenjske teorije, ki preučujejo pristop reševanja problemov in kognitivni proces, preko katerega ljudje razmišljajo o svojem vedenju (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 100). Po Krumbholtzu je karierni razvojni proces odvisen od štirih dejavnikov:

- Genetske obdaritve in posebnih sposobnosti oz. prirojenih lastnosti posameznika (rasa, spol, itd.),

- Pogojev in dogodkov v okolju (družbena klima, izobraževalne zmožnosti, delovna zakonodaja, itd.),
- Učenja (asociativno ali instrumentalno) ter
- Razvoja niza sposobnosti oz. spretnosti za delovanje

(Cvetko 2002, 29; Lapajne v Niklanović 1997, 48).

- **Teorija Ann Roe**

Na izbor zaposlitve in karierno usmeritev posameznika pomembno vplivajo družina oz. odnosi v družini (v času otroštva) ter izkušnje iz okolja in genetske značilnosti. Pri oblikovanju karierne poti gre za težnjo po zadovoljevanju potreb (Cvetko 2002, 30).

- **Scheinova karierna sidra**

Teorija predpostavlja devet tipov sider (Sidro varnosti oz. stabilnosti, Sidro avtonomije in neodvisnosti, Sidro kreativnosti in podjetništva, Sidro menedžerske kompetentnosti, Sidro tehnično–funkcionalne kompetentnosti, Sidro temeljne identitete, Sidro službovanja za druge, Sidro moči, vpliva in kontrole ter Sidro raznolikosti) (Cvetko 2002, 54). Lahko delujejo kot instrument za načrtovanje kariere pri posamezniku, vendar se ta mora sam naučit oblikovat in usmerjat svojo karierno pot (Brečko 2006, 20).

- **Moderne študije razvojnih kariernih teorij**

Novejše razvojne karierne teorije zagovarjajo fleksibilnost posameznika v spreminjajočem se okolju (vpliv pojava ti. družbe znanja). Po DeSimone in Harris (2002, 476) obstajata dve razsežnosti teorij – ene definirajo hitro spreminjajoče se kariere, kjer posamezniki glede na potrebe trga delovne sile svojo kariero prilagajajo in spreminjajo, druge pa predvidevajo koncept multiple kariere, ki se nanaša na različne karierne tipe (DeSimone in Harris 2002, 476).

2.3.3 Pristopi posameznik – okolje – ujemanje (Person – Environment – Fit)

Pristopi v tem sklopu se nanašajo predvsem na karierno orientacijo in svetovanje, ki je po besedah Kidd (v Gunz in Peiperl 2007, 98) »periodična interakcija na štiri oči med strokovnjakom in stranko, ki vsebuje elemente psihološke teorije in določeno kombinacijo komunikacijskih veščin. Primarni cilj strokovnjaka je pomagati stranki, da je sama sposobna prit do lastnih kariernih/poklicnih odločitev in se spopasti z vprašanji povezanimi s svojo poklicno potjo« (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 98).

– **Parsonsova teorija lastnosti in zahtev**

Gre za enega najstarejših teoretičnih pristopov na področju izbire poklica. Teorija velja za prvo na svojem področju, iz nje izhajajo vse novejšje študije poklicnega svetovanja. Še posebej veliko vlogo je imela pri razvoju psihologije na področju poklicnega svetovanja (Lapajne v Niklanović 1997, 15; Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 97). F. Parsons je že leta 1909 utemeljil model, po katerem je potrebno lastnosti posameznika primerjati s podatki o poklicih, ki so na voljo na trgu dela (Lapajne v Niklanović 1997, 15). Model, ki ga strokovnjaki uporabljajo še danes:

- posameznikom pomaga pri spoznavanju samega sebe in poklicev ter pri spoznavanju načinov kako to povezati,
- promovira učinkovitost pri povezovanju posameznikov s potrebami na trgu dela,
- doprinaša k ekonomski razvitosti skozi učinkovito izkoriščanje človeških virov,
- vzpodbuja socialno enotnost in kohezijo, saj so posamezniki dodeljeni na delovno mesto glede na njihove sposobnosti, vrednote in zmožnosti, ne pa glede na spol, raso ali socialni status.

(Savickas v Gunz in Peiperl 2007, 80–81).

– **Hollandova teorija izbire poklica**

John L. Holland je od leta 1959 do 1997 izboljševal in dopolnjeval svojo teorijo, označeno s kratico RIASEC, s katero je najprej utemeljil šest tipov posameznikove poklicne izbire, glede na njegovo osebnost: realistična (*Realistic*), poizvedovalna (*Investigative*), umetniška (*Artistic*), družabna (*Social*), podjetniška (*Enterprising*) in običajna oz. konvencionalna (*Conventional*). Glede na zgoraj omenjene tipe osebnosti je utemeljil tudi pripadajoča delovna okolja. Kasneje je oblikoval še model stopnje povezanosti med naštetimi tipi, ki predpostavlja štiri različne načine: doslednost, ujemanje, razlikovanje in identiteto. Leta 1997 je izumil ti. SDS (*Self-Directed Search*) model, ki mladim, ki nimajo stika s poklicnim svetovalcem, preko uporabe dveh učbenikov, pomaga pri poklicni odločitvi (Savickas v Gunz in Peiperl 2007, 83–86). Pri

poklicnem svetovanju se danes uporablja ti. HOP (*Holland's Occupational Clasification*) šifre, kjer se upoštevajo prvi trije osebnostni tipi, ki jim je posameznik najbolj podoben, v HOP šifre pa so prevajali tudi ti. DOT šifre (*Dictionary of Occupational Titles*), kar je pomembno vplivalo na tehnološki razvoj računalniških programov za poklicno informiranje in svetovanje (Lapajne v Niklanović 1997, 43).

Hollandova tipologija je nepogrešljiv vir za artikuliranje načina dela in vrst delavcev, ubeseduje percepcije ljudi glede družbene organizacije dela ter psihologom in svetovalcem omogoča besednjak za identifikacijo poklicnih vrst, ki jo lahko posredujejo svojim strankam. Pri tem stranke dobijo občutek za to, kako je organiziran trg dela, v kakšnem odnosu so poklici med seboj in tako lažje opišejo kakšno delo iščejo sami, hkrati pa jim model podaja podlago za razmišljanje o sebi in svojih nadaljnjih poklicnih odločitvah (Savickas v Gunz in Peiperl 2007, 84).

2.3.4 Postmoderne teorije kariernega razvoja in poklicnega svetovanja

– Narativni pristopi

Vzpodbujajo stranke, da pri poklicnem svetovanju pripovedujejo zgodbe o svojem življenju, kar jim pomaga pri reševanju vprašanj glede svojih poklicnih želja (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 100).

– Teorije akcije

Posamezniki naj bi smisel pri grajenju poklicne poti iskali preko interakcij z ostalimi v njihovem socialnem okolju (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 100–101).

– Terapevtske svetovalne teorije

Zajemajo osredotočenje na posameznika (PCP pristop) in psihodinamične pristope (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 101).

– Eklektični in interaktivni pristopi

Uporaba več različnih teorij, ki so najbolj primerne za delo strokovnjaka s posameznikom (Kidd v Gunz in Peiperl 2007, 104).

2.3.5 Karierna/poklicna orientacija v praksi

»Zaradi /.../ vedno večje dinamike na trgu delovne sile in potrebe oziroma zahteve po prožnosti in prilagodljivosti posameznikov v razmerah povečane negotovosti zaposlitev se pomen poklicne orientacije in različnih dejavnosti, ki se izvajajo v njenem okviru, povečuje« (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 231). Danes obstaja veliko izvajalcev dejavnosti

poklicne orientacije, kamor spadajo službe za zaposlovanje, šolski svetovalci, posebne agencije ali službe za svetovanje, zasebne specializirane agencije ter tudi posebne službe v večjih podjetjih. Preko teh dejavnosti, ki se izvajajo skozi določen proces, svetovalci posameznikom pomagajo pri izbiri in uresničitvi poklicnega cilja, ki ustreza tako njegovim osebnim željam in karakteristikam (preko poznavanja svojih lastnosti, sposobnosti), kot tudi zahtevam družbenega in ekonomskega okolja (preko poznavanja možnosti izobraževanja, usposabljanja, obstoječih zaposlitev na trgu dela, itd.) (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 232–233). OECD in Svetovna banka karierno orientacijo definirata kot »storitve, namenjene za pomoč ljudem vseh starosti in na katerikoli točki v njihovem življenju, da bi pametno izbrali svojo izobraževalno in poklicno pot ter znali upravljati svojo kariero« (Watts 2009, 1). Pomembno je, da država postavi učinkovite politične cilje, ki se nanašajo na poklicno orientacijo, kar zajema izobraževalne politike (izboljšanje učinkovitosti izobraževalnega sistema in večja povezljivost s trgom delovne sile), trg dela (izboljšanje odnosa med oskrbo in povpraševanjem), težnjo po socialni enakosti (podpiranje enakih možnosti in socialne sprejetosti za vse) (Watts 2009, 3).

Kot že omenjeno, se elementi teorij poklicne orientacije (predvsem Parsonsova, Krumbholtzova in Hollandova) pri strokovnem poklicnem svetovanju uporabljajo še danes. Parsonsov pristop lastnosti in zahtev je še vedno uporaben za opravljanje določenih nalog poklicnega svetovalca, vendar pa je naletel na določene kritike s strani ekonomistov in sociologov glede pretirane navezave na psihološke aspekte posameznika in neupoštevanja možnosti, ki jih nudi trg delovne sile ter možnosti posameznika pri izbiri šolanja in vpliva družine ter s tem povezanega socialnega statusa. Zato se svetovalci bolj poslužujejo Krumbholtzovega pristopa, s predpostavkami, ki jih v sodobnih, spreminjajočih se družbah mora upoštevati poklicna orientacija:

- ljudje morajo stalno razvijati svoje sposobnosti in interese,
- ljudje morajo biti pripravljeni na spreminjanje delovnih nalog,
- ljudje potrebujejo spodbudo za akcijo,
- svetovanje za kariero mora biti širše od svetovanja za izbiro poklica.

(Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 237)

Pri poklicnem svetovanju ima še vedno veliko vlogo psihologija, čeprav se zadnje čase poklicni svetovalci vse bolj poslužujejo interdisciplinarnih teorij. Watts (2009, 1–2) razločuje med tremi aspekti karierne orientacije:

1. Karierno svetovanje: se izvaja v majhnih skupinah ali na štiri oči med poklicnim svetovalcem in stranko.
2. Karierno izobraževanje: se izvaja v sklopu šolskega kurikulumu, s skupinami posameznikov, kar jim pomaga pri oblikovanju in razvoju kompetenc za nadaljnje upravljanje kariere.
3. Karierne informacije: so posredovane v različnih formatih (v zadnjem času predvsem preko spletnih vsebin), vsebujejo pa informacije o raznih tečajih, vrstah poklicev, kariernih poteh, stanju na trgu dela, itd.

(Watts 2009, 1–2).

Nadalje Watts (2009, 4) trdi, da so v mnogih državah v Evropi vzpostavljeni tudi programi kariernega izobraževanja znotraj nižjega sekundarnega izobraževanja (primerljivo s primarno stopnjo v Sloveniji), ki se lahko izvajajo na različne načine:

1. Kot samostojen program, ki ima temu namenjen celoten šolski predmet,
2. Kot program, ki se občasno izvaja znotraj enega izmed obstoječih šolskih predmetov (državne različice predmetov, kot so Spoznavanje družbe, Etika in družba, Zdravstvena, Družbena vzgoja, ipd.),
3. Kot program, ki je popolnoma prepleten s šolskim kurikulumom in se ga v določeni obliki izvaja pri skoraj vseh predmetih, ki se izvajajo na šoli,
4. Kot obšolski, intenziven program, ki se izvaja zunaj okvirov šolskega kurikulumu in traja dan, ali dva

(Watts 2009, 4).

V slovenskih osnovnih šolah bi enega izmed takih pristopov bilo zelo koristno uveljaviti za splošno seznanjanje učencev z obstoječimi poklici. Tako, imamo v Sloveniji v zaključnih razredih osnovne šole zgolj nekaj ur namenjenih poklicnemu svetovanju (individualno in z obiskom zunanje institucije), veliko pa je tudi odvisno od lastne angažiranosti učencev.

2.3.6 Karierna/poklicna orientacija v malih državah

Skozi prebiranje strokovne literature se je izkazalo, da ima posebne značilnosti karierna/poklicna orientacija, ki se izvaja v malih državah, med katere nedvomno spada tudi Slovenija.

Leta 2003 je Evropska komisija v državah Evropske unije zagnala iniciativo za razvoj projektov, med katerimi je bil pilotni projekt imenovan 'MEDSUI', ki je poleg drugega vključeval tudi raziskavo o tem, kako majhnost države vpliva na razvoj karierne/poklicne orientacije v državi, zajemal pa je države Malto, Estonijo, Dansko, Slovenijo, Veliko Britanijo in Irsko. Velikost države vpliva na razvoj specifičnih družbenih, ekonomskih in kulturnih odnosov. Za majhne države je med drugim praviloma značilno, da imajo omejeno institucionalno zmožnost in jih velikokrat nadzorujejo večji politični sistemi, ki zahtevajo določeno stopnjo globaliziranosti. Majhne države imajo majhne domače trge in proizvajajo majhen BDP, kar posledično vpliva na upad zaposlitvenih možnosti ter prebivalce (predvsem mlade) sili k emigraciji v sosednje države (»beg možganov«), pojavlja se privatizacija državnih podjetij in upad zaposlitev v javnem sektorju. V majhnih državah je posameznikova izbira karierne poti večkrat zaznamovana s pritiski s strani družine, ožje družbe, lastnih pričakovanj, prizadevanja za določeno stopnjo časti in vzdrževanja nekega socialnega statusa. Prepogosto se zaposlitev dobi na podlagi poznanstev in vez, ko se zaposlitveni oglas oblikuje tako, da ugaja tistemu, ki mu je bilo delovno mesto že vnaprej obljubljeno (Sultana 2009, 4–41).

Karierno svetovanje lahko močno izboljša dejavnike na trgu dela in prispeva k učinkovitosti pri prilagajanju posameznika zahtevam gospodarskega okolja. Ugotovilo se je, da posameznikova poklicna identiteta ne sme biti fiksirana samo v eno točko. Posameznik:

- se mora prilagajati glede na zahteve aktualnih razmer na delovnem mestu in trgu dela (pojem fleksibilne specializacije),
- se po koncu redne službe lahko poslužuje ti. »sive ekonomije«, ali pa opravlja dnevno in nočno delo (pojem poklicne množičnosti)
- mora znati opravljati več del hkrati (pojem multi-funkcionalnosti in ti. kameleonske kariere)

(Sultana 2009, 31–36).

Za karierno svetovanje in orientacijo v majhnih državah so te predpostavke velik izziv, saj se poklicni svetovalci morajo znat prilagajati zahtevam okolja in posameznikom nuditi čim večji razpon informacij, poleg tega pa ponavadi opravljajo več nalog hkrati, kar posledično vpliva na njihovo učinkovitost. Karierno svetovanje v majhnih državah strankam, ki nimajo osebnih poznanstev na želenih delovnih mestih, vliva moč in jim omogoča stik s trgom delovne sile tako, da se zavzema za širitev svoje mreže možnih delodajalcev (Sultana 2009, 43–45).

2.4 Tipi srednješolskega izobraževanja in modeli izvajanja

2.4.1 Izhodišče

Srednješolsko izobraževanje oz. izobraževanje na sekundarni izobraževalni stopnji se deli na splošno in poklicno izobraževanje. Splošno izobraževanje vsebuje programe, ki so namenjeni usvajanju splošnega znanja (matematika, materni jezik, geografija, zgodovina), kar služi kot odskočna deska za nadaljnje izobraževanje na terciarnem oz. univerzitetnem nivoju. Poklicno izobraževanje pa vsebuje programe izobraževanja in usposabljanja, ki so sestavljeni z namenom, da posameznika že pripeljejo do določene zaposlitve ali tipa zaposlitve, izvajajo pa se v okviru šole in/ali s pripravištvom znotraj določene organizacije (Watts 2009, 2). V zadnjem času poklicno izobraževanje med drugimi močno zagovarjata Svetovna banka in združenje UNESCO, ker naj bi le-to zmanjševalo revščino, spodbujalo gospodarsko rast in povečalo nacionalno konkurenčnost (Nilsson 2010, 251). »Poklicni trgi dela so morda najbolj dolgoročna strategija za pridobivanje tržnega in javnega vpliva in moči« (Kramberger 1999, 125). Ključni koncept vsakega sodobnega gospodarstva ter osrednji dejavnik za realizacijo socialno stabilnih in demokratičnih struktur naj bi bili ravno delavci, katerih kvalifikacije so pod nivojem visoke izobrazbe (Rauner 2008, 87).

2.4.2 Splošno srednješolsko izobraževanje

Najbolj splošen – gimnazijski izobraževalni program dijake pripravlja na nadaljnji študij na univerzitetni ravni. Poudarek je na razvijanju kompetenc dijakov za delovanje v ti. družbi znanja, ki zahteva vedno večje prilaganje in iznajdljivost ter pred posameznika postavlja tveganja. Še vedno velja, da je višja izobrazba nekaj zelo zaželenega in predstavlja vrednoto samo po sebi, čeprav zaradi vse večje konkurence, ne nudi več zavarovanja pred brezposelnostjo, kakor je veljalo včasih (Bela knjiga 2011, 189–192).

2.4.3 Modeli izvajanja poklicnega izobraževanja

Obstajajo trije prototipni modeli poklicnega izobraževanja in izvajanja poklicnih izobraževalnih programov, ki so se ohranili do danes, razvili pa so se v treh evropskih državah. Najbolj splošni je šolski oz. birokratski program, katerega predstavnica je Francija. Večina izobraževanja poteka v šoli, izven nje pa lahko poteka kratkotrajna praksa. V večini gre za državno reguliran model, kjer se dijaki po končanem šolanju lahko vključijo v sistem kapitala. Kvantitativno razmerje med izobraževalnimi potrebami in konkretnim izobraževanjem določa država, pojavlja pa se problem, ker tako načrtovanje ni dovolj precizno, zato se pojavlja veliko število bazičnih poklicev. V tem primeru so poklicne kvalifikacije manj vezane na takojšnjo uporabnost na delovnem mestu in so bolj abstraktne.

Drugi tip poklicnega izobraževanja je vajeniški program, uveljavljen v Veliki Britaniji, kjer učenje poteka na delovnem mestu, od mentorju, poudarek pa je na praktičnem usposabljanju za poklic. Kandidat ima status vajenca oz. delavca, torej ima neko pogodbo o zaposlitvi. V tem primeru gre za liberalno–tržni model, kjer odnose med ponudbo in povpraševanjem regulira trg. Poklicne kvalifikacije so projekcija potreb na trgu dela oz. v posameznih podjetjih, zato izobraževanje ni standardizirano. Stroške usposabljanja nosi posameznik.

Tretji tip poklicnega izobraževanja pa je kombiniran program oz. dualni sistem izobraževanja, katerega tipična predstavnica je Nemčija. Del izobraževanja poteka v šoli in zajema pretežno splošnoizobraževalne predmete, večinski del izobraževanja pa poteka v izbranem podjetju, ob mentorju. Kandidat ima status vajenca ali učenca (pogodba med šolo in podjetjem). Dualni sistem obstaja le v pretežno nemško govorečih deželah. Gre za relativno neodvisen sistem izobraževanja, ki poteka na osnovi komunikacije med državo, delom in kapitalom. V dualnem izobraževanju je poklicni sistem samostojen in ločen od višjih ravni izobraževanja – gimnazij in univerz, ker mora vzdrževati ravnovesje med tržnimi in birokratskimi zakonitostmi. Primarno učno okolje za učence so podjetja, ker pa le–ti obiskujejo tudi šole, so podvrženi pravilom splošnega sistema poklicnega izobraževanja (Greinert 2004, 18–23).

2.4.4 Dualni sistem izobraževanja

Kot omenjeno, dualni sistem je najbolj razvit v nemško govorečih državah, med drugimi tudi v Avstriji, kjer je preko 80% vseh dijakov vpisanih v neko obliko poklicnega izobraževanja. Pri oblikovanju programov v avstrijskem poklicnem izobraževanju veliko vlogo igrajo socialni partnerji, delodajalci in država, ki še posebej močno podpirajo razvoj, saj med drugim omogočajo višji gospodarski razvoj in manjšo stopnjo brezposelnosti mladih. Avstrijski strokovnjaki poklicno izobraževanje bazirajo predvsem na dveh faktorjih – dualnem sistemu

ter programih zajetih v sistem IVET, ki mladim že zelo zgodaj predstavi poklicne možnosti (Hefler in drugi 2012, 79).

Dualni model izobraževanja je v Evropi razvit predvsem v Avstriji, Nemčiji ter Švici in se nekoliko razlikuje glede na nacionalne značilnosti, povsod pa pomeni veliko zavezanost in investiranje delodajalcev v sistem, saj ponavadi podjetja krijejo večino stroškov izobraževanja mladih oz. pripravništva v samem podjetju (Trampusch 2009, 375; Hefler in drugi 2012, 79). Značilnosti avstrijskega dualnega sistema:

- Obstoj več kot 150 različnih programov, ki se pogosto posodablajo (trajajo 3 ali 4 leta); vodijo in oblikujejo jih predvsem socialni partnerji (delodajalci in zaposleni),
- Približno 40.000 novih vpisov v programe, kar znaša približno 40 odstotkov 16 do 17-let starih učencev (stagnacija števila vpisov); močno koncentrirani vpisi v majhno število programov, kjer so učenci pogosto ločeni po spolu,
- Vpis v program je odvisen od razpisa mest s strani podjetij; omejevanje pripravniških mest omogoča ujemanje med ponudbo in povpraševanjem oz. ustreza zahtevam trga dela,
- Pripravništvo je odskočna deska za razvoj kariere posameznika in služi kot dobra priprava na izzive, ki jih nudi trg delovne sile

(Hefler in drugi 2012, 79).

IVET (*Initial Vocational Education and Training*) pomeni začetno poklicno izobraževanje in usposabljanje ter predstavlja izobraževalne programe, ki so v nekaterih evropskih državah (med drugim v Nemčiji in Avstriji), močno razviti. Gre za pripravo učencev na vstop v določen poklic/sektor. Običajno se programi IVET izvajajo na višji sekundarni ravni izobraževanja, vendar v Evropi obstajajo številne poti skozi izobraževalni sistem. Danes IVET ponekod obstaja tako na terciarni kot tudi na nižji sekundarni ravni. Na nižji sekundarni ravni zagotavlja osnovno poklicno izobrazbo, ki se na šoli izvaja poleg splošnih predmetov. Tako se pri nekaterih učencih IVET izobraževanje začne v okviru obveznega izobraževalnega sistema (pri 14 letih) in se lahko razteza do dopolnjenega 25. leta starosti. Avstrija, Nemčija in Velika Britanija so znane po razvitem IVET sistemu na nižji sekundarni stopnji, kar učencem nudi ti. pred-poklicno izobrazbo oz. jim pomaga pri določanju smernic z informiranjem o možnostih nadaljnega študija (Cedefop IVET 2008, 10–18). V Avstriji se v 10. letu šolanja (med 16 in 17

letom starosti) 75 % učencev izobražuje znotraj programov IVET, le 20 % pa se jih odloči za splošno izobrazbo (gimnazije). Programi IVET v Avstriji so zajeti v vseh treh poklicnih izobraževalnih institucijah na sekundarni stopnji – šolah z dualnim sistemom, sekundarnih tehničnih in poklicnih šolah ter šolah za visokošolsko poklicno izobraževanje (Hefler in drugi 2012, 73).

2.5 Sekundarno izobraževanje v Sloveniji

2.5.1 Izhodišče

Programs srednješolskega izobraževanja imamo v Sloveniji razdeljene na splošne in strokovne gimnazije ter poklicno in srednje strokovno ter tehniško izobraževanje. Slednje se izvaja v programih nižjega, srednjega, srednjega strokovnega, poklicno–tehniškega izobraževanja in poklicnega tečaja (Bela knjiga 2011, 183). Delež gimnazijskih dijakov se je v zadnjih desetih letih povečal iz 28,99% v šolskem letu 1999/00 na 42,72% v letu 2010/11 oz. 41,5% v letu 2012/13 (Čebašek 2013, 21), kar kaže na to, da v slovenskem prostoru gotovo še vedno uživa velik ugled. V Sloveniji poznamo dve vrsti poklicnega izobraževanja oz. dva načina za pridobitev poklicne kvalifikacije. Prvi način zajema standardno izobraževanje v srednji poklicni šoli, drugi način pa je izobraževanje v sklopu programov ti. Nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK), ki se izvajajo v organizaciji Centra RS za poklicno izobraževanje (CPI), s pomočjo Gospodarske zbornice Slovenije in Zavoda RS za zaposlovanje ter tudi preko določenih zasebnih agencij za izobraževanje. Definirani so poklicni standardi, ki opisujejo učne zahteve ter izobraževalne cilje za doseg določenega poklicnega naziva (prejem potrdila), do katerega udeleženci pridejo po določenem času predavanj, ko oblikujejo končni izdelek ter ga zagovarjajo pred strokovno komisijo (Čelebič in drugi 2012, 32; NPK 2014).

Po podatkih Bele knjige o vzgoji in izobraževanju (2011) se je v Sloveniji v šolskih letih od 1998/99 do 2010/11 pri dvoletnih programih nižjega poklicnega izobraževanja vpis zmanjšal za 71%, pri triletnih programih poklicnega izobraževanja za 60,3%, v štiriletnih programih srednjega strokovnega izobraževanja pa upad znaša 19,4% (Bela knjiga 2011, 185). Delež vpisanih dijakov v 1. letnik poklicne srednje šole je od šolskega leta 1998/99 do 2010/11 upadal, vpis v srednje tehniške in strokovne šole pa je naraščal in tudi danes znaša približno toliko, kot delež vpisanih dijakov v 1. letnik gimnazij. Nasploh se je delež vpisanih dijakov v gimnazijski program večal do šolskega leta 2006/07 (med 38% in 39% vseh dijakov), še danes pa ostaja visoko glede na delež vpisanih dijakov v 1. letnik programa. Presenetljivo, po deležu v šolskem

letu 2012/13 ga je nekoliko prekašal vpis dijakov v 1. letnik srednjih tehniških in strokovnih šol (Černoša 2013, 21). Do tega je verjetno prišlo zato, ker strokovni programi, ki se zaključijo s poklicno matura, omogočajo še opravljanje dodatnega petega predmeta iz splošne mature, kar dijakom omogoča nadaljnji vpis na določene univerzitetne programe (Bela knjiga 2011, 185).

2.5.2 Srednje poklicno in strokovno izobraževanje v Sloveniji

Poklicno izobraževanje se v Sloveniji izvaja v programih nižjega (traja 2–3 leta), srednjega (traja 3 leta), srednjega strokovnega (traja praviloma 4 leta), poklicno–tehniškega (traja praviloma 2 leti) izobraževanja in poklicnega tečaja (traja 1 leto). Pogoje za vpis v primeru prevelikega števila vpisanih določa srednja poklicna oz. strokovna šola sama, glede na kriterij točk, ki jih je kandidat dosegel na nacionalnem preverjanju znanja (NPK) v 9. razredu osnovne šole. Nižje poklicno izobraževanje je namenjeno tistim učencem, ki zaradi različnih razlogov niso uspešno končali izobraževanja v osnovni šoli. Tako kot triletno srednje poklicno izobraževanje, se tudi to konča zgolj z zaključnim izpitom (pridobitev poklicnega naziva), medtem ko se za končanje štiriletnih srednjih strokovnih in dodatnih dvoletnih tehniških programov (tri leta srednje poklicne šole z dodanima dvema letoma tehniškega izobraževanja) ter poklicnega tečaja opravlja poklicno matura (Bela knjiga 2011, 183). V sklop poklicnega izobraževanja je zajeto tudi ti. vajeništvo oz. praktično izobraževanje dijaka, ki poteka v dveh delih. Prvi del se izvaja v šoli v obliki praktičnih predavanj, drugi del praktičnega izobraževanja pa poteka pri izbranem delodajalcu, v organizaciji. V programih srednjega poklicnega izobraževanja je predpostavljeno, da se dijak v treh letih izobraževanja, pri delodajalcu praktično izobražuje minimalno 24 tednov. Po dogovoru s šolo, se lahko tudi prvi del praktičnih predavanj v šoli nadomesti s praktičnim usposabljanjem pri delodajalcu, kar zneso 50 tednov praktičnega usposabljanja v treh letih poklicnega izobraževanja (Čelebič in drugi 2012, 19–20).

V 80. letih 20. stoletja so se v Sloveniji šolske oblasti neustrezno odzvale na izzive razširjenega blagovnega trga in trga dela, kar je povečalo razpršenost v pomenski strukturi izraza poklic, ki traja še danes. Obstajajo poklici kot nazivi šolskih strok (nomenklatura poklicev), poklici v naslovih strokovnih spričeval (sezname poklicnih naslovov), poznamo popise poklicev iz delovnih mest (standardni opis poklicev pri industrijskih zbornicah), poklicne sezname pri sindikatih (zaradi plačnih dogovorov). Ustvarjen je oglaševalski instrument za poklice (šifrant poklicev v agencijah za zaposlovanje), ohranil pa se je tudi starinski popis poklicev v statističnem sistemu iz leta 1958. Šole še vedno izobražujejo za vse poklice, poklic in strokovni naziv po končanem šolanju sta izenačena (Kramberger 1999, 47–48).

Analiza potreb na trgu dela kaže nizko zanimanje delodajalcev za tehnične poklice, za področje živilstva, kemije, gumarstva, grafike, tekstila, gostinstva in steklarstva pa je potreba kar veliko (Bela knjiga 2011, 233).

Problemi pri programih srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja v Sloveniji

V letih 2007 in 2008 se je v Sloveniji izvedla celovita prenova izobraževalnih programov na vseh ravneh izobraževanja. Na področju srednješolskega izobraževanja se je skušalo uvesti ti. dualni sistem izobraževanja (kot ga poznajo v Nemčiji in Avstriji), vendar pa se je to opustilo zaradi neustreznosti programa (Bela knjiga 2011, 222).

V nižjem, srednjem poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju je predvideno praktično usposabljanje dijakov, ki se izvaja na šoli in/ali pri delodajalcu. V srednjem poklicnem izobraževanju je v sklopu celotnega trajanja izobraževanja (3 leta) predvidenih najmanj 24 tednov praktičnega usposabljanja pri delodajalcu in najmanj 20 tednov v šoli, pri srednjem strokovnem izobraževanju (traja 4 leta) pa najmanj 4 tedne praktičnega usposabljanja pri delodajalcu in najmanj 19 tednov v šoli. Za načrtovanje ter izvajanje poklicnega in strokovnega izobraževanja je pomembno socialno partnerstvo, pri katerem ključno vlogo igrajo zbornice (Gospodarska, Trgovinska, Obrtniška zbornica Slovenije, itd.), kjer se združujejo delodajalci določenega področja. Prav tako veliko vlogo igra Center RS za poklicno izobraževanje (CPI), ki skrbi za evalvacijo kakovosti programov srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja in svetuje šolam ter prispeva k promociji te vrste izobraževanja. (Bela knjiga 2011, 225–227). Zbornice so se sicer nekoliko usposobile za izvajanje nalog na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja, vendar pa še vedno velja, da to področje izobraževanja ni prioriteta za delodajalce, ki so ključni za načrtovanje in izvajanje programov praktičnega usposabljanja. Brez pomoči države, delodajalci hitro pozabljajo na svojo vlogo pri tem (Bela knjiga 2011, 230).

V Sloveniji po mnenju skoraj polovice delodajalcev srednje šole dijakov poklicnega in strokovnega izobraževanja ne usposobijo zadovoljivo za opravljanje kakovostnega poklicnega dela, kar bi lahko bilo povezano z dejstvom, da med šolanjem ti dijaki v večini ne prejmejo dovolj praktičnega usposabljanja. Poleg tega, se več kot tri četrtine dijakov omenjenih programov, po mnenju šolskih svetovalnih delavcev in učiteljev, želi nadalje šolati na višjih izobraževalnih ravneh (Bela knjiga 2011, 227). Tudi slovenski strokovnjaki ugotavljajo, da na področju srednjega poklicnega izobraževanja »/.../ v treh letih dijaki ne uspejo osvojiti znanja

splošnoizobraževalnih predmetov na ustrezni ravni, pa tudi poklicne socializacije in praktične usposobljenosti za samostojno poklicno delo ne dosežejo« (Bela knjiga 2011, 234).

Srednjemu poklicnemu izobraževanju se že nekaj let zmanjšuje vpis, poleg tega, pa izgublja svoj prvotni namen, ki je izobraziti dijake za neposreden prehod na trg dela (Bela knjiga 2011, 234–235). Vse bolj se opaža tudi problem osipništva pri mladih, ki so že vpisani v programe nižje in srednje poklicne šole, ker je glede na raziskave v te programe vpisana specifična struktura populacije, ki ima majhne učne zmožnosti, šibko predhodno znanje ter pogosto tudi vedenjske probleme, hkrati pa trpi za pomanjkanjem motivacije za izobraževanje, ker šolam primanjkuje poklicnega vodenja in za ta namen razvitega načina poučevanja ter premalo sodelujejo z območnimi enotami Zavoda za zaposlovanje. Prav tako ni dovolj programske ponudbe, ki bi ustrezala temu specifičnemu delu populacije, izobraževalni sistem pa za razliko od splošnega izobraževanja, močno zaostaja v izvajanju učnega procesa. Učiteljem manjka tudi pedagoškega znanja, ki je potrebno za delo z zahtevnejšo populacijo (Ignjatović v Kramberger in Pavlin 2007, 117–118).

2.5.3 Splošno srednješolsko / gimnazijsko izobraževanje v Sloveniji

Programi splošnega srednješolskega izobraževanja v Sloveniji so razdeljeni na splošne gimnazije (klasična, s športnim ali evropskim oddelkom, Waldorfska gimnazija) in strokovne gimnazije (tehniška, ekonomska, umetniška), poleg tega obstajajo tudi zasebne gimnazije (katoliška) in gimnazije, ki nudijo mednarodni gimnazijski program (Bela knjiga 2011, 183). Gimnazijski program, ki traja štiri leta, je oblikovan tako, da dijake pripravi na nadaljnji študij. V strokovnih gimnazijah so v splošni predmetnik vključeni še strokovni predmeti, na račun katerih so nekateri splošni predmeti izločeni. Klasična gimnazija pa ima v splošni program vključeno še predmeta latinščine in (stare) grščine ter daje poudarek predmetoma filozofija in zgodovina. Za vpis v gimnazijo je potrebno uspešno zaključiti nacionalno preverjanje znanja (NPZ) v 9. razredu osnovne šole, gimnazije same pa določajo kriterij točk, ki naj bi jih dosegli kandidati in ostale pogoje za vpis. Gimnazijski program se zaključi s splošno maturo (Bela knjiga 2011, 189 in 209–210). Poslanstvo gimnazij v Sloveniji je mlade pripraviti na življenje v družbi, ki je po Becku (2011) družba tveganja – ni več zagotovljenih delovnih mest, pojavlja se vse večja brezposelnost in tekmovalnost na trgu delovne sile, itd. (Beck 2011, 226; Bela knjiga 2011, 190). Po tej predpostavki je treba čim bolj vlagati v človeški kapital, posledica pa je spodbujanje mladih k podaljševanju šolanja v programih terciarnega izobraževanja (univerze oz. visoke šole), zaradi želje po dosegu čim višje ravni znanja, ki naj bi z gotovostjo prinesla

želeno delovno mesto. V družbi tveganja to ni več zagotovo, predvsem zaradi kopičenja mladih s terciarno izobrazbo, ki so si med seboj konkurenca (Bela knjiga 2011, 191). Gimnazijski program je v zadnjih letih doživljal poskuse reform, vendar pa so predlogi reform vedno bili zavrnjeni – ti so vsebovali predvsem načine za večjo izbirnost ponujenih predmetov v programu, manj pa se je omenjalo kvaliteto obstoječega gimnazijskega programa in dejstvo, da se z vse večjim vpisom težje dosega odličnost (Bela knjiga 2011, 196).

2.6 Dejavniki izbire srednješolskih programov

»S poznavanjem pomena dejavnikov /../ lahko odgovorimo na vprašanje, katere modele poklicne orientacije krepi in v katere ciljne (pod)skupine jih usmerjati /.../« (Kogovšek in Pavlin 2007, 684). Izbira izobraževalnega programa je v veliki meri povezana s karierno potjo, ki si jo je že relativno zgodaj v življenju primoran izbrat posameznik. Ta pa se pri tem večinoma zateče po pomoč k staršem oz. potrebuje tudi strokovno pomoč preko sfere kariernega svetovanja in orientacije. Z analizo teorij karierne orientacije je bilo predstavljeno, da obstaja veliko načinov, kako lahko posameznik raziskuje svoje zmožnosti in jih usmerja v karierno rast. Izbira karierne poti oz. poklicnega razvoja je odvisna od osebnih značilnosti posameznika – intelektualna stimulacija in razvoj, težnja za doseganjem višjih statusnih ravni, težnja po zadovoljevanju potreb oz. pričakovanj drugih, genetskih obdaritev in posebnih sposobnosti oz. prirojnih lastnosti posameznika in sposobnosti učenja ter od zunanjih dejavnikov – pogojev in dogodkov v okolju, vpliva družine, upoštevanja sprememb na trgu dela ter ekonomskih motivacijskih dejavnikov – višina dohodka in možnost zaposlitve (Thurow v Kogovšek in Pavlin 2007, 674). Gledano ožje, v sfero odločanja pri zaključevanju primarnega izobraževanja, sta Kogovšek in Pavlin (2007) v svojem članku na podlagi kvalitativne analize empirične raziskave med srednjimi in višjimi šolami v Sloveniji in teoretične podlage izhajajoče iz teorij kariernega svetovanja in orientacije, povzela temeljne dejavnike, ki vplivajo na izbiro srednješolskega programa. Razdelila sta jih na štiri skupine:

- a) Dejavniki zasebnega okolja – starši, prijatelji, zunajšolske aktivnosti, mediji
- b) Izkušnje in pričakovanja do izobraževalnega sistema – ocene, izkušnje z učitelji, ugled, tradicija in bližina šole, slab učni uspeh
- c) Ekonomski dejavniki – želja po dobrem zaslužku, možnost zaposlovanja
- d) Individualni interesi posameznika / osebno zadovoljstvo

(Kogovšek in Pavlin 2007, 680).

Temeljit pregled dejavnikov, ki vplivajo na izbiro srednješolskih programov za vpis v srednje šole v sedmih evropskih državah, je objavila raziskava 7 EU VET (2012), h kateri se v magistrski nalogi veliko obračam. Na podlagi izvedbe obsežnega vprašalnika za srednje šole, namenjenega šolajočim dijakom starim od 17 do 18 let, je potrdila vrsto pomembnih dejavnikov, ki so vplivali na izbiro njihovega programa pri vpisovanju v srednjo šolo. Na tem mestu je treba omeniti, da javno dostopno poročilo 7 EU VET (2012) o značilnostih poklicnega izobraževanja v sedmih izbranih evropskih državah nudi vpogled v empirične podatke pridobljene skozi analizo vprašalnikov, ki so jih izpolnili zgolj dijaki poklicnih in strokovno-tehničnih srednjih šol v teh državah. Za namen temeljite primerjave med poklicnimi programi in splošnimi programi srednjih šol, sem za potrebe magistrske naloge izjemoma dobila dovoljenje soavtorjev raziskave 7 EU VET (2012) za uporabo podatkov pridobljenih skozi še neobjavljeno analizo vprašalnikov, ki so jih izpolnili dijaki splošnih, gimnazijskih programov v izbranih sedmih evropskih državah.

V nadaljevanju so naštetih dejavniki, ki jih je raziskava 7 EU VET (2012) definirala kot ključne pri izbiri srednješolskih programov. V četrtem, empiričnem delu magistrske naloge je nato izpostavljenih nekaj empiričnih prikazov izbranih dejavnikov iz tega sklopa, kjer se pojavljajo zanimive statistične razlike, tako med pomembnostjo dejavnikov pri vpisovanju v različne srednješolske programe (poklicne srednje šole, strokovne in tehnične srednje šole ter gimnazije), kot tudi pri primerjavi slovenskih podatkov s podatki Avstrije in Nemčije.

Izpostavljeni dejavniki s strani raziskave 7 EU VET (2012), ki lahko vplivajo na izbiro srednješolskih programov so:

- a) Splošno stanje zadovoljstva ljudi s programi srednješolskega izobraževanja v državi,
- b) Možnosti za zaposlitev po končanem programu,
- c) Vpliv ocen na možnost vpisa,
- d) Mnenje / pritisk staršev,
- e) Sledenje prijateljem / sošolcem glede izbire programa,
- f) Zanimivost izvajanja pridobljenega poklica po končanem programu,
- g) Možnosti nadaljnega izobraževanja po končanem programu,
- h) Ugled programa,
- i) Bližina / oddaljenost šole od doma,
- j) Viri informacij o izobraževalnem programu:
 - Starši / družina
 - Prijatelji

- Učitelji
- Center za poklicno svetovanje
- Informativni dnevi
- Mediji / spletne strani
- Preizkus sposobnosti na šoli
- Šolski ali poklicni svetovalci

(Grigić in Pavlin 2012, 310–314).

Raziskava 7 EU VET (2012) navaja, da je bilo v povprečju dijakom v vseh sedmih državah pri vpisovanju v srednješolske programe najpomembneje, da program nudi dobre možnosti za zaposlitev, za razvoj nadaljnje kariere, ali pa ima zanimivo izvedbo. Manjši delež dijakov je odgovoril, da so na vpis vplivale tudi slabše ocene, ali pa so se v program vpisali zaradi tega, ker so se nanj vpisali njihovi prijatelji. Nadalje, izobrazba staršev oz. socio–ekonomski status v veliki meri ni vplival na izbiro programa, medtem ko so bili starši opredeljeni kot prvi vir informacij h kateremu se dijaki zatečejo pred vpisom v srednješolski program. Drugi vir informacij je bil internet in predhodne delovne izkušnje. Svetovanje učiteljev in informativni dnevi v povprečju niso imeli velikega vpliva na odločanje (Grigić in Pavlin 2012, 321).

3 KARAKTERISTIKE KARIERNE ORIENTACIJE IN SVETOVANJA V SLOVENIJI IN IZBRANIH DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE

Na začetku je predstavljen sistem karierne orientacije in svetovanja v Sloveniji, v nadaljevanju pa sta za primerjavo podrobno opisana tudi sistema, ki se izvajata v Avstriji in Nemčiji. Predstavljen je posamezni izobraževalni sistem, nato pa sistem karierne orientacije v izbrani državi. V sklepnem delu tega poglavja so kot zanimivost navedene tudi karakteristike držav Velika Britanija, Švedska, Italija – vsaka država glede na nacionalne značilnosti (in prisotne oblike kapitalizma) izvaja specifičen izobraževalni in svetovalni sistem. Omenjena je tudi država Poljska, ker se šteje med novejšje države Evropske Unije in ima s tega aspekta nekatere podobnosti s Slovenijo. Podrobnejše informacije glede sistemov v posamezni državi so zavedene v prilogi magistrske naloge (glej Priloga A).

Poudarek je večinoma na karakteristikah poklicnega svetovanja učencem oz. dijakom na primarnem oz. sekundarnem izobraževanju v obravnavani državi. Iz razumevanja delovanja posameznih izobraževalnih sistemov ter karakteristik karierne orientacije in svetovanja, se lahko razbere različne dejavnike prehoda učencev iz primarne na sekundarno stopnjo izobrazbe, ki veljajo za posamezno državo. Opisi so relevantni zaradi lažjega razumevanja razvijanja kariernih oz. poklicnih poti učencev/dijakov, kar posledično vpliva na gospodarske značilnosti predstavljenih držav.

V Evropski Uniji je poklicno izobraževanje in usposabljanje obravnavano kot eno izmed glavnih orodij za izboljšanje celotnega evropskega gospodarstva, poleg tega naj bi vzpodbujalo socialno vključenost, posameznik pa naj bi imel večji potencial za uspešno delovanje na trgu dela. Zato je, po mnenju nekaterih strokovnjakov, poklicno izobraževanje in usposabljanje tudi najboljša rešitev za brezposelnost mladih. Evropski izobraževalni sistemi, ki so se oblikovali v prvih desetletjih dvajsetega stoletja, so se razdelili na vsaj tri različne »idealne modele«, katerih značilnosti še danes povezujemo z določenimi narodnimi izobraževalnimi sistemi. Prvi je model pogojen s trgom dela in temelji na mobilnosti, drugi je šolski model, kjer poklicno izobraževanje in usposabljanje poteka večinoma v šolah, tretji pa je ti. dualni model, ki daje močan poudarek vajeništvu oz. pripravništvu. Slednji naj bi bil v Evropi trenutno najboljši primer modela poklicnega izobraževanja in usposabljanja, ker aktivno promovira socialno vključenost, dijake uči tako tehničnih in praktičnih veščin, kot tudi razvija družbene in medosebne odnose. Najbolj znani državi v Evropi z razvitim dualnim modelom sta Nemčija in Avstrija (Nilsson 2010, 251–261 in 263). Tako kot Slovenija, poznata dva tipa sekundarnega

splošnega izobraževanja (poklicno in splošno gimnazijo), razvite pa imata kar tri tipe poklicnega izobraževanja – šolska oblika in vajeniška oblika (dualni model), ki pripravljata dijake za vstop na trg dela ter šolska oblika, ki pripravlja dijake za vstop v terciarno izobraževanje (Bela knjiga 2011, 225).

Glede na mednarodne primerjave se kaže, da imajo na področju kariernega svetovanja in orientacije evropske države, med drugimi Avstrija, Nemčija, Francija, Finska in Švica, vzpostavljen dober sistem izobraževanja svetovalnih delavcev ter imajo dobro uveljavljen proces informiranja in svetovanja učencem za načrtovanje in vodenje kariere (Bela knjiga 2011, 232). Podatki kažejo, da imajo glede na evropsko povprečje Nemčija (51,5 %), Poljska (48,2 %) in Švedska (56,1 %) povprečen vpis v poklicne srednje šole, visoko nad povprečjem pa se nahaja Avstrija (76,8 %). Slovenija (64,6 %) in Italija (60 %) imata v tem oziru nadpovprečen vpis v poklicne programe (Grigić in Pavlin 2012, 295).

3.1 Slovenija

Slovenija je v letu 2014 štela 2.075.562 prebivalcev (Svetovna populacija 2014). Razdeljena je na 12 geografsko–gospodarskih regij. Tiste regije, ki spadajo v zahodni del države, so med razvitejšimi in so pretežno storitveno naravnane, medtem ko je vzhodni del države manj razvit, redkeje poseljen in v večji meri usmerjen v kmetijsko in industrijsko dejavnost. Gospodarsko najrazvitejša regija je Osrednjeslovenska, od le–te pa se precej razlikuje najmanj razvita Pomurska regija, ki je pretežno kmetijska in med drugim izstopa po visoki stopnji brezposelnosti. Podobna situacija je tudi v industrijsko usmerjeni Zasavski regiji. Razmere na slovenskem trgu dela se počasi izboljšujejo, zaposlenost se je povečala, brezposelnost pa se od februarja 2014 zmanjšuje. Problematiko brezposelnosti v državi, ki je kljub zmanjševanju še vedno velika, se poskuša blažiti z ukrepi aktivne politike zaposlovanja. Julija 2014 je bilo delovno aktivnih 801.835 prebivalcev. Zaradi slabših zaposlitvenih možnosti za mlade, zlasti iskalce prve zaposlitve, kot tudi večjega števila odpuščenih delavcev v preteklih letih ter prevladujočega zaposlovanja za določen čas, se je struktura brezposelnosti spremenila. Glede na avgust 2013 se je v strukturi povečal delež brezposelnih žensk (na 51,1%), povečali sta se tudi skupini brezposelnih v starosti od 15 do 29 let (23,8%) in od 30 do 39 let (24,3%), hkrati naraščata delež iskalcev prve zaposlitve (16,6%) ter brezposelnih z osnovnošolsko (27,9%), s srednjo strokovno in splošno (27,3%) ter terciarno izobrazbo (16,8%). Povečal se je tudi delež, ki ga predstavljajo dolgotrajno brezposelne osebe (51,3%). Julija 2014 je stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji znašala 12,7 % (EURES SLO 2014). Glede na podatke Svetovne

banke je v Sloveniji 1.019.006 oseb starejših od 15 let aktivnih v sistemu zaposlitve oz. na trgu delovne sile, stopnja zaposlenosti v letu 2014, pa je bila po mednarodnih opredelitvah 58%. Stopnja brezposelnosti v celem letu 2014 je znašala 10,2% (Svetovna banka, 2014b). Študija Cedefop o razvoju poklicnega izobraževanja v Sloveniji (2012, 8–9) navaja, da je za našo državo značilno neujemanje med povpraševanjem in ponudbo na trgu dela. To pomeni, da brezposelni nimajo možnosti prijave na delovna mesta, ker teh primanjkuje. V Sloveniji je v letih 2001 do 2007 delovnih mest bilo dovolj glede na število brezposelnih. V skladu s tem je v letu 2007 bila zabeležena visoka rast BDP. Z letom 2008 je nastopila gospodarska kriza, ki je delež brezposelnih občutno zvišala. Avtorji študije trdijo, da na razvoj trga dela močno vpliva delež maturantov poklicnega izobraževanja, ki pa v Sloveniji že nekaj časa občutno pada (Čelebič in drugi 2012, 8–9).

Slovenija je država z visokim številom reguliranih poklicev (319 v letu 2012), glede na evropsko povprečje (100). Regulirani poklici so tisti, katerih specifične značilnosti in pogoje opravljanja dejavnosti določajo zakoni oz. podzakonski akti. Iz tega izhaja, da so poklici definirani glede na predpostavke, ki jih postavlja država. V letu 2012 je bilo največje število reguliranih poklicev na področju obrtnih in tržnih dejavnosti, sledila pa so jim področja izobraževanja, športa, prometa in zdravstva. Po mnenju avtorjev študije Cedefop (2012, 11), bi bilo bolje, da pogoje opravljanja določenih poklicev postavljajo delodajalci, ki najbolj razumejo naravo in zahteve opravljanja določenega dela (Čelebič in drugi 2012, 10–11).

3.1.1 Sistem karijerne orientacije in svetovanja v Sloveniji

Področje karijerne orientacije in svetovanja v osnovnih in poklicnih šolah v Sloveniji je že leta 1955 postalo avtonomno (Euro guidance SLO, 2015), intenzivno pa se je začelo razvijati v 60. letih 20. stoletja, v takratni Službi za zaposlovanje. Kasneje so se poklicni svetovalci preselili v šole (predvsem osnovne), kjer so še danes, še zmeraj tudi tesno sodelujejo z današnjim Zavodom RS za zaposlovanje. Pod njegovim okriljem so se razvili Centri za informiranje in poklicno svetovanje (CIPS) oz. od nedavnega ti. Karierna središča, namenjena predvsem mladim, ki se prvič odločajo za poklic, odraslim, ki bi si želeli spremeniti obstoječi poklic ali nadaljevati šolanje ter staršem, učiteljem in poklicnim svetovalcem, ki mladim pomagajo pri odločanju (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 245–246; Karierno središče, 2014). Leta 2011 je prišel v veljavo akt o regulaciji trga dela, ki velik poudarek daje področju kariernega svetovanja (Euro guidance SLO, 2015). Dejavnost karijerne orientacije s strani poklicnih svetovalcev zajema informiranje stranke, ugotavljanje in presojanje rezultatov,

dajanje nasvetov, svetovanje, poklicno vzgojo oz. izobraževanje za kariero, posredovanje dela ali učnih mest, zastopanje, dajanje povratne informacije in spremljanje oz. vzdrževanje stika s stranko. Tudi v Sloveniji prihaja do dvojnosti pri razumevanju dejavnosti selekcije kandidatov za določeno delovno mesto ali vpis v šole, kar posledično zamegli funkcijo poklicnega svetovalca na šoli ali v organizaciji. Selekcija kandidatov je dejavnost, ki v svojem bistvu rešuje problem prevelikega števila kandidatov, kar je problem organizacije, svetovanje pa je usmerjeno v posameznika, torej v interese, ki jih ima posameznik za vstop v določeno organizacijo ali šolo (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 238–240). Potencialna uporaba dobrih praks v sistemu poklicne orientacije bi se zaradi majhnosti Slovenije lahko hitro promovirala, iniciative pa bi se lažje in hitreje razširile na nacionalno raven (odgovor slovenskega anketiranca v raziskavi MEDSUI v Sultana 2009, 51).

V nadaljevanju, zaradi namena magistrske naloge večinoma opisujem sistem karijerne orientacije in svetovanja v času rednega, šolskega izobraževanja mladih.

V mesecu januarju 2006 je takratno Ministrstvo za šolstvo ustanovilo Svet za promocijo poklicnega izobraževanja, ki je oblikoval načrt za izboljšanje prepoznavnosti in za promocijo poklicev v časovnem razponu od leta 2007 do 2013, s pomočjo projektov za vseživljenjsko učenje, karierno–svetovalnimi orodji in aktivnostmi. Leta 2009 pa je Svet prenehal z delovanjem, njegove naloge je prevzela skupina, ki še danes deluje preko portala mojaizbira.si. Promocija poklicnega izobraževanja v Sloveniji poteka s sodelovanjem Centra za poklicno izobraževanje (CPI), Ministrstva za izobraževanje, šolskih konzorcijev, Obrtne in Gospodarske zbornice (delodajalcev), učencev, staršev in medijev. Slednji uporabljajo različne metode za predstavitev poklicnih možnosti širši javnosti preko brošur, katalogov, predvajanja kratkih filmov, ki predstavljajo določen poklic, različnih spletnih portalov in ostalih promocijskih materialov. Center za poklicno izobraževanje sodeluje s šolami pri implementaciji brezplačnih promocijskih aktivnosti, kot so predstavitve srednjih poklicnih šol in njihovih programov preko portala mojaizbira.si, izdelavo promocijskih brošur, delavnic na temo obvladovanja spleta, sodeluje tudi pri pripravi in organizaciji evropskega tekmovanja poklicev *Euroskills*. Poleg tega nudi šolam oz. učiteljem *Kratek priročnik učinkovite promocije poklicnega izobraževanja* za učence, omogoča pa tudi predavanja za osnovnošolske učitelje in šolske svetovalce o možnostih poklicnega izobraževanja. V letu 2012 je Ministrstvo za izobraževanje oblikovalo projekt *Poklicni kažipot*, ki je vseboval razne brošure in informacije o poklicnih možnostih, dosegljive pa so bile preko portala mojaizbira.si, kjer so na eno mesto združili informacije iz več spletnih

strani s sorodno tematiko. Moderniziran pristop, ki so ga uporabili za deljenje informacij o poklicih – uporaba spleta, so avtorji upravičili z dejstvom, da je ciljna publika (mladi) tako veliko bolj aktivna in dosegljiva. Izbrani način naj bi prekašal promocijo poklicev preko šolskih učiteljev in raznih institucij (Čelebič in drugi 2012, 37–38).

3.1.1.1 Karierna orientacija in svetovanje na prehodu iz osnovne v srednjo šolo v Sloveniji

»V nekaterih pogledih bi lahko trdili, da je karierno svetovanje bolj pomembno za učence, ki se pripravljajo na vstop v srednje poklicne šole kot za tiste, ki se bodo vpisali v splošne programe, saj njihova izbira lahko pomeni strožje posledice za nadaljnjo karierno pot« (Watts 2009, 6). Optimalno karierno svetovanje in karierna izobrazba morata učencem na prehodu izobraževalne poti v prvi vrsti ponujati kvalitetne informacije, ki zajemajo poznavanje vseh obstoječih, razpisanih programov srednješolskega izobraževanja, vrsto kvalifikacij oz. kompetenc, ki jih posameznik pridobi z izbiro določenega srednješolskega izobraževanja in vrsto poklicev ter zaposlitev, ki jih te kompetence omogočajo. Nadalje, informacije morajo zajemati podatke o plačnem razponu, ki ga ima določen poklic, o stanju povpraševanja po tem poklicu na trgu dela ter zgodovino podatkov o tistih posameznikih, ki so določeno srednješolsko izobrazbo uspešno končali. Pomembno je, da je iz podatkov razvidno, kakšno zaposlitev ima tak posameznik, kako je to delovno mesto povezano s samo izobrazbo, ki jo je prejel ter na kakšen način (če sploh) uporablja razne veščine in kompetence, ki jih je pridobil tekom izobrazbe (Watts 2009, 5–6).

Poklicno svetovanje v osnovnih šolah v Sloveniji v večini izvaja šolska svetovalna služba, s pomočjo zunanjih institucij (regijski centri Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, CIPS, itd.). Oblikovan imamo nacionalni program poklicne orientacije v osnovni šoli, ki je namenjen vsem učencem v zaključnih dveh razredih, služi pa zgolj kot okvir. Predpostavlja poklicno informiranje učencev, dve predavanji o poklicnem razvoju in postopku vpisa na srednjo šolo, testiranje sposobnosti, pripomočke za samostojno delo ter eno uro individualnega poklicnega svetovanja (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 247). Treba je poudariti, da karierna orientacija in svetovanje v Sloveniji kljub sodelovanju državnih institucij in zavodov, nista obvezen del šolskega kurikulumuma (Čelebič in drugi 2012, 38).

3.1.1.2 Šolska svetovalna služba v osnovni šoli

V Programskih smernicah za Svetovalno službo v osnovni šoli v Sloveniji je zapisano, da »je svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli strokovni sodelavec v vrtcu oziroma šoli« (Vogrinčič Čačinovič in drugi 2008, 5), ki deluje z namenom, da so vsi udeleženci (otroci, dijaki, vajenci, vzgojitelji, učitelji, vodstvo in starši) ter izobraževalna ustanova kot celota uspešni pri uresničevanju zastavljenih ciljev, ki se zavzemajo za optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, itd. Svetovanje se prilagaja posamezniku in ravni konteksta (glede na vzgojno–izobraževalno ustanovo in širše socialno okolje). Svetovalna služba je pri svojem delu avtonomna, torej o načinu dela odloča sama. V Programskih smernicah je zapisano, da je poklicno svetovanje samo ena izmed mnogih dejavnosti, ki jih svetovalna služba izvaja v posamezni vzgojno–izobraževalni instituciji. Poleg tega mora negovati odnose med vsemi udeleženci (učenci, dijaki, učitelji, vodstvom institucije, starši) in biti vsem enako dostopna, usposobljena je tudi za pomoč učencev s posebnimi potrebami. »Naloga vsakega posameznega svetovalnega delavca je, da glede na posebnosti ter vsakodnevne potrebe šole in vseh udeleženi v njej /.../ vsakokrat izbere in jasno opredeli svoj posebni strokovni delež oziroma prispevek svetovalne službe v šoli« (Vogrinčič Čačinovič in drugi 2008, 17). To pomeni, da delo svetovalne službe ni standardizirano, zato lahko posamezni svetovalec daje poudarek le področjem, za katera je specializiran. Področje poklicne orientacije je sicer izjema, ker je naloga svetovalne službe, da sodeluje s pristojnimi, zunanjimi ustanovami (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje), ki skrbijo za to, da se zagotavlja nek minimalni standard (Vogrinčič Čačinovič in drugi 2008, 5 in 10–19).

Iz Programskih smernic je razvidno, da bi del poklicne orientacije morali izvajati tudi učitelji različnih predmetov, ki naj bi v svoj kurikulum vključili elemente te poklicne vzgoje, kar si lahko prirejajo glede na cilje opredeljene v učnem načrtu za posamezne predmete. Standardi, na katere se Program sklicuje, se izvajajo v skladu s cilji določenimi preko mednarodne kvalifikacije aktivnosti poklicne orientacije (gradivo *Educational and Vocational Guidance in European Community* iz leta 1993). Ti zagotavljajo, da se vsem učencem zagotovi dostop do osnovnih informacij, ki jih potrebujejo glede nadaljevanja izobraževanja (način vpisa, vpisni pogoji, itd.), da v zaključnih dveh razredih prejmejo vsaj dve uri predavanj na oddelek z vsebinami poklicne vzgoje, da se vsakemu učencu zagotovi vsaj en svetovalni razgovor (prostovoljno) ter da svetovalna služba z aktivnostmi seznanj tudi starše v obliki dveh predavanj, ki jih izvede skupaj s svetovalki ZRSZ (Vogrinčič Čačinovič in drugi 2008, 23–25).

3.1.1.3 Problemi poklicnega svetovanja in orientacije na prehodu iz osnovne v srednjo šolo v Sloveniji

Strokovnjaki trdijo, da je med dejavnostmi na šolah v Sloveniji najslabše razvita ravno poklicna vzgoja (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 249), poklicna orientacija in svetovanje za načrtovanje ter vodenje kariere sta v Sloveniji močno pod nivojem praks držav Evropske Unije (Bela knjiga 2011, 260). Slovenska raziskava področja za informiranje in svetovanje učencem v šoli za načrtovanje in vodenje kariere je razkrila številne probleme:

- premajhno število ur namenjenih svetovanju in nesistematična razporeditev ur,
- odsotnost svetovalnih dejavnosti v kurikulumu osnovnošolskih in srednješolskih programov,
- neustrezna usposobljenost učiteljev in šolskih svetovalcev za to področje.

(Bela knjiga 2011, 231–232).

»V Sloveniji to področje obvlada zelo malo ljudi, zato ima odhod strokovnjaka z delovnega mesta poklicnega svetovalca negativne posledice za svetovalno dejavnost« (odgovor slovenskega anketiranca v raziskavi MEDSUI v Sultana 2009, 36). Tudi drugi slovenski strokovnjaki trdijo, da je v Sloveniji poklicnih svetovalcev premalo, še ti pa so večinoma zaposleni v (osnovnih) šolah (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 250). Svetovalni delavci imajo različno strokovno izobrazbo – pedagog, socialni delavec, defektolog ali socialni pedagog (Vogrinčič Čačinovič in drugi 2008, 11), ker v Sloveniji ni študijske smeri za poklicno/karierno svetovanje, kar imajo zelo dobro razvito v nekaterih drugih evropskih državah (Niklanović in Trbanc v Svetlik in drugi 2002, 251).

Nadalje, analiza gradiva šolske svetovalne službe v Sloveniji kaže, da so nekatere izmed navedenih ključnih nalog svetovalne službe pri delu z učenci neposredna pomoč nadarjenim učencem, učencem z učnimi težavami in posebnimi potrebami ter koordinacija pomoči in svetovalno–preventivno delo z vsemi učenci pri izboljšanju kvalitete učenja, posredujejo tudi pri problemih, ki nastanejo zaradi socialno–ekonomskih stisk družin. Razvidno je, da so to naloge, ki od svetovalca zahtevajo veliko pozornosti in časa. Poklicno svetovanje učencem je pri takem obsegu dela razumljivo popolnoma v ozadju, sploh če delo svetovalca na osnovni šoli opravlja samo ena oseba. Poleg tega, svetovalna služba tesno sodeluje oz. svetuje tudi učiteljem, vodstvu izobraževalne institucije in staršem, kar ji pusti zelo malo prostora za poklicno

svetovanje učencem in s tem povezane aktivnosti (Vogrinčič Čačinovič in drugi 2008, 23–25). Menim, da je v primeru, da se na osnovni šoli izvaja zgolj minimalni standard pri izvajanju poklicne orientacije, učencu onemogočen prejem optimalnih informacij, ki bi mu pomagale pri realni in pravilni odločitvi glede njegove prihodnje izobrazbe.

3.2 Avstrija

V četrtem četrtletju 2013 je imela Avstrija nekaj več kot 8,5 milijona prebivalcev. V decembru 2013 je bilo skupaj nekaj manj kot 3,5 milijone zaposlenih (od tega okrog 555.000 tujih državljanov). Število registriranih brezposelnih oseb je bilo 361.279 in pomeni manjše povečanje stopnje brezposelnosti glede na meritve v preteklosti. Stopnja brezposelnosti v decembru 2013 je bila 9,5% v skladu z avstrijsko nacionalno metodo izračunavanja oz. 4,8% glede na mednarodne opredelitve. Delež brezposelnosti mladih do 25. leta starosti je bil po zadnjih meritvah 9,9%. Sektorji, ki zaposlujejo največje število ljudi so proizvodnja, trgovina na debelo in drobno, popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe, nepremičnine, najem in poslovne storitve, gradbeništvo, ter zdravstvo in socialno varstvo. Rast zaposlovanja v Avstriji predvidevajo v panogah, kot so zdravstvo in socialno delo, strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, trgovina, gostinstvo, informacije in komunikacije ter druge poslovne storitve. Število ljudi, ki jih bo prizadela brezposelnost in so končali samo obvezno šolanje ali pripravništvo, še naprej strmo narašča. Leta 2014 je tveganje brezposelnosti naraslo tudi za ljudi, ki so zaključili pripravništvo, za diplomante univerz oz. tiste, ki so zaključili študij terciarnega izobraževanja (EURES AT 2014). Glede na podatke Svetovne banke je v Avstriji 4.420.178 oseb starejših od 15 let aktivnih v sistemu zaposlitve oz. na trgu delovne sile, stopnja zaposlenosti v letu 2014 pa je bila po mednarodnih opredelitvah 61%. Stopnja brezposelnosti v letu 2014 je znašala zgolj 4,9% (Svetovna banka 2014a).

3.2.1 Izobraževalni sistem v Avstriji

V prvih letih izobraževanja v Avstriji se pri otroku opazuje napredek in stopnjo intelektualnega razvoja ter se ga pri starosti 10 let usmeri na nižjo sekundarno stopnjo, kjer se zgodi prva velika razdelitev. Danes v Avstriji obstajajo tri vrste institucij nižje sekundarne izobrazbe – splošne nižje sekundarne šole (kamor se vpiše večina učencev; *Hauptschule*), nove sekundarne šole (v veljavi od šolskega leta 2008/09 dalje; *Neue Mittelschule*)² ter ti. nižje sekundarne akademske

² Avstrijska vlada načrtuje, da bodo do šolskega leta 2018/19 vse splošne nižje sekundarne šole (*Hauptschule*) postale del novih nižjih sekundarnih šol (*Neue Mittelschule*) (Eurypedia AT, 2014a).

šole (*Allgemein bildenden höheren Schule* oz. *AHS Unterstufe*). Po končani štiriletni nižji sekundarni stopnji, ima učenec na voljo veliko možnosti za nadaljevanje izobraževanja. Višji sekundarni nivo v Avstriji nudi izobrazbo na splošni višji sekundarni stopnji – gimnazije (*Gymnasium*) ter višji sekundarni poklicni stopnji, ki se deli na poklicne šole s skrajšanim učnim programom (ti. dualni model; *Berufsschule*), sekundarne tehnične in poklicne šole (*Berufsbildende mittlere Schulen* oz. *BMS*) ter šole za visokošolsko poklicno izobraževanje (*Berufsbildende höhere Schulen* oz. *BHS*). Poznajo tudi ti. enoletno pred-poklicno šolo (*Polytechnische Schule*) in višjo stopnjo sekundarne akademske šole (*AHS Oberstufe*) (Eurypedia Avstrija; Hefler in drugi 2012, 70–71). »V Avstriji so korporativne in federalistične strukture sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja močno centralizirane« (Trampusch 2009, 376). Avstrijske politične reforme in institucionalne spremembe so močno kompatibilne z izobraževalno politiko, ki jo predpostavlja Evropska Unija (EQF – okvir evropskih kvalifikacij). Obstaja sporazum med socialnimi partnerji in delodajalci o ohranjanju dualnega sistema in njegovem spreminjanju znotraj samega sistema, za razliko od uvajanja drastičnih reform za to področje (Trampusch 2009, 381 in 383).

Tisti, ki imajo željo po temeljitejšem izobraževanju, lahko to storijo v ti. post-sekundarnem, ne-terciarnem sektorju, ki zajema intenzivno izobraževanje za poklice v zdravstvenem sektorju ter pripravljalne tečaje za maturo ali diplomu v različnih sektorjih. Institucije terciarne stopnje v Avstriji sestavljajo univerze uporabnih znanosti (*Fachhochschulen*) ter ostale univerze (Eurypedia AT 2014a; Hefler in drugi 2012, 72).

3.2.2 Prehod učencev v poklicno izobraževanje in usposabljanje v Avstriji

Avstrijski dualni sistem v zadnjih letih doživlja upad vpisa mladih zaradi pomanjkanja razpoložljivih mest za pripravništvo ter pomanjkanja primernih kandidatov, ki izpolnjujejo vsa merila postavljena s strani delodajalcev. Poleg tega, so se v zadnjih letih spremenile struktura in zahteve v gospodarstvu, ki dajejo manjši poudarek tradicionalnemu šolanju za poklic ter vzpodbujajo mlade k fleksibilizaciji in poseganju za širšim spektrom znanj, ki ga v Avstriji nudijo šole za visokošolsko izobraževanje (BHS) ter univerze (Hefler in drugi 2012, 79–80). Vseeno pa poklicno izobraževanje in usposabljanje v Avstriji glede na raziskave uživa visok ugled tako na trgu delovne sile kot tudi med učenci, ki se vpisujejo v te programe. Večina učencev trdi, da se v določen program vpišejo glede na to, kakšne karijerne možnosti jim ta nudi za naprej in hkrati trdijo, da jim začetna izobrazba (IVET) nudi dobre temelje za odločanje o nadaljnji poti v poklicnem izobraževanju (Hefler in drugi 2012, 93). Mladi v Avstriji se za

različne programe poklicnega izobraževanja in usposabljanja odločajo glede na več faktorjev. Za tiste učence, ki se želijo vpisati v dualni sistem izobraževanja največjo vlogo igrajo zaposlitveni centri, ker jih lahko povežejo z bodočimi delodajalci in podjetji, ki sprejemajo pripravnike. Nekatere institucije poklicnega izobraževanja pred vpisom zahtevajo, da učenci (večinoma tisti, ki imajo podpopprečne ocene iz nižje sekundarne stopnje) opravijo izpit oz. preizkus usposobljenosti, kar vpliva na njihove možnosti za nadaljevanje šolanja na želeni šoli, učenci pa se za nadaljevanje šolanja odločajo tudi s pomočjo učiteljev na nižji sekundarni stopnji. Znotraj šolanja na višji poklicni stopnji prihaja tudi do prepisovanja učencev v druge šole. Za avstrijske gimnazijske učence je značilno, da se v veliki večini odločajo za prepis v šole za visokošolsko poklicno izobraževanje (BHS). Tisti gimnazijci, ki se prepisejo v ostale poklicne šole ali v dualni sistem, pa imajo pogosto slab učni uspeh. V vse vrste višjih sekundarnih poklicnih šol se vpiše večina učencev iz nižjih sekundarnih šol (*Hauptschule* oz. *Neue Mittelschule*), ki so izobraževanje nadaljevali v enoletni pred-poklicni šoli (*Polytechnischer Schule*). Da bi se izognili enoletnemu izobraževanju v pred-poklicni šoli, se nekateri učenci iz nižjih sekundarnih šol (*Hauptschule* oz. *Neue Mittelschule*) odločijo za direkten vpis v visokošolsko poklicno izobraževanje (BHS) in se po enem letu prepisejo v dualni sistem. Za avstrijsko mladino, ki se vključuje v začetne programe IVET je značilno, da se kljub veliki ponudbi različnih programov poklicnega izobraževanja na višji sekundarni ravni, zelo redko odločajo med več ponujenimi možnostmi vpisa. Večinoma so že prej odločeni o vrsti programa, ki mu bodo sledili na svoji nadaljnji izobraževalni poti. Vendar pa se zadnje čase opaža, da se zaradi popolnoma odprtih možnosti prehodov med smermi, učenci med izbranim izobraževanjem v vse večji meri odločajo za druge (horizontalne) poti izobraževanja (Hefler in drugi 2012, 90–91, 108).

3.2.3 Sistem karijerne orientacije in svetovanja v Avstriji

Avstrijska nacionalna strategija za karierno svetovanje predstavlja splošen okvir za kvalitativno in kvantitativno razvijanje izobraževalnega svetovanja in poklicne orientacije, kot sestavni del celotnega izobraževalnega sistema. Cilji so sistematizirati uspešne pristope in učinkovito usklajevanje nalog – ustvarjanje povezav med šolami in avstrijskim zavodom za zaposlovanje (Eurypedia AT, 2014b). Avstrija, Nemčija, Finska in Francija imajo glede na raziskave omenjene v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju (2011, 232) sistemsko rešeno izobraževanje svetovalnih delavcev ter dobro uveljavljen proces informiranja in svetovanja učencem za načrtovanje in vodenje kariere. V Avstriji je za izobraževanje kariernih svetovalcev uveljavljen

dvoletni študij na terciarni stopnji (Bela knjiga 2011, 232). Karierno svetovanje in orientacija učencem sta v avstrijskih šolah organizirana na tri različne načine:

- V obliki predavanj kariernega izobraževanja za celoten razred, ki jih izvajajo karierni učitelji z izdelanim kurikulumom,
- Šolski svetovalni delavci učencem nudijo individualno svetovanje,
- Tako učitelje kot šolske svetovalne delavce podpira šolska služba za psihologijo, ki po potrebi nudi specializirano znanje. Njeno delo dopolnjujejo razredni učitelji in širok spekter drugih posameznikov ter svetovalnih agencij, ki delujejo zunaj šole.

Začetno izobraževanje kariernih učiteljev traja 4 do 6 semestrov na Univerzah za izobraževanje, v obliki nadaljevalnega usposabljanja učiteljev. Univerze nato večkrat na leto organizirajo tudi tečaje za osvežitev in dopolnitev znanja. Bodoči karierni učitelji se učijo načinov učenja o metodah kariernega svetovanja, delovanja trga dela in delovne sile, usposabljanja za razvoj kompetenc, spoznavajo vrste pripravništva, se pripravljajo na delo s starši od učencev, itd. Karierni učitelji so odgovorni za delo s celotnim razredom učencev. Nudijo eno predavanje na teden za učence stare med 13 in 14 let. Teme s katerimi se učenci seznanjajo so osebni razvoj, trg dela in delovne sile, spoznavajo razne poklice, itd. Sodelujejo tudi z različnimi poklicnimi strokovnjaki, ki jih obiščejo na delovnem mestu, kjer imajo organizirana nekaj dnevna pripravništva ter usposabljanja. Začetno izobraževanje šolskih svetovalnih delavcev traja 4 do 5 semestrov na Univerzah za izobraževanje, v obliki nadaljevalnega usposabljanja učiteljev. Nato se izobraževanje nadaljuje na samih šolah, z obnavljanjem znanja enkrat do trikrat na leto. Šolski svetovalni delavci imajo individualne posvete z učenci v okviru uradnih ur, sodelujejo pa tudi s starši in učitelji. Teme s katerimi se ukvarjajo z učenci so karierno načrtovanje, trg dela, razvijanje sposobnosti potrebnih za upravljanje znanja, problemi pri učenju, vedenjski problemi, itd. Pomembno pri delu svetovalcev je tudi mreženje in vzpostavljanje stikov z zunanjim svetom dela (povzeto po predavanju Sabine Fritz, predavateljice na Univerzi za izobraževanje učiteljev na Štajerskem).

Šolski svetovalci ter vodje kariernega svetovanja in orientacije (*career guidance officers*) so na avstrijskih šolah učencem in staršem na voljo že od petega razreda osnovne šole dalje. Leta 1998 se je na vseh tipih nižjih sekundarnih šol (oz. višje primarne šole) oblikovala snov za karierno orientacijo, ki je obvezna za učence v sedmem in osmem razredu osnovne šole, z njo pa se morajo srečati vsaj enkrat na teden. Nekatere šole imajo snov vključeno v kurikulum

drugih rednih predmetov, ki se izvajajo na šoli, nova nižja sekundarna šola (*Neue Mittelschule*) pa snov izvaja v obliki ločenega predmeta za učence. Veliko vlogo pri karierni orientaciji učencev igra tudi šolska socialna služba, katere nameni so preprečevati zavrnitve učencev za obiskovanje šole ter motivirati za učenje socialno ogrožene učence in ostale, ki jim grozi marginalizacija. Šolski svetovalci ter vodje kariernega svetovanja in orientacije (*career guidance officers*) so dejavni tudi na višjih sekundarnih šolah (poklicnih šolah), kjer so mladi že izbrali svojo poklicno smer, še vedno pa imajo odprte razne karierne poti in potrebujejo njihovo pomoč. Izven šol delujejo številni karierno svetovalni centri. Najpomembnejši je avstrijski zavod za zaposlovanje (AMS), znotraj katerega delujejo centri za karierni razvoj (BIZ), ki imajo razvito spletno platformo z različnimi zaposlitvenimi bazami in podatkih o potrebah na trgu dela ter zaposlovanju. Velik vir informacij mladim omogočajo tudi zaposlitveni sejmi in informativni dnevi (kamor se pogosto odpravijo kar v obliki šolskih ekskurzij) ter mnenje staršev oz. njihova stopnja odobravanja o vpisu na določeno smer (Eurypedia AT 2014b; Hefler in drugi 2012, 88).

Raziskava 7 EU VET (2012) kaže nekoliko temnejšo sliko. Zaznava pomanjkanje svetovanja in orientacije na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja v Avstriji, saj velik delež mladih menja, opušča ali izraža svoje nezadovoljstvo nad izbranim IVET programom. V zadnjih letih je Avstrija na tem področju sicer začela izvajati določene reforme in uvajati razne spletne platforme z informacijami o IVET programih, vendar je velik problem, da je starost 14 let prezgodnja za sprejemanje razumnih odločitev glede nadaljnjih kariernih poti. Še vedno velja, da poklicna izobrazba mladim od 15. do 19. leta starosti pušča veliko možnosti tudi za nadaljnjo izobrazbo in je zato privlačna pri vpisu, vendar pa gre pri tem bolj za socialni privilegij, kot neko ustaljeno normo, ki bi veljala za vse mlade. Opaža se močno koncentrirane vpise v majhno število programov, kjer so učenci pogosto ločeni po spolu, kar so eni glavnih problemov s katerimi se spopadajo avstrijske službe za karierno svetovanje in orientacijo mladih (Hefler in drugi 2012, 87).

3.3 Nemčija

Z nekaj več kot 82 milijoni prebivalcev, ima Nemčija četrto največje nacionalno gospodarstvo in industrijsko središče na svetu. Več kot 90% vseh nemških podjetij sestavljajo mala in srednje velika podjetja, ki predstavljajo dve tretjini vseh delovnih mest in več kot polovico gospodarske proizvodnje Nemčije. Trend na nemškem trgu dela je tudi v času gospodarske krize v Evropi mogoče obravnavati kot stabilen. Iz leta v leto 7,3% stopnja brezposelnosti pada za 0,1%, kar pomeni nekaj več kot 3 milijone brezposelnih oseb. Nemčija se še vedno ponaša z eno najnižjih stopenj brezposelnosti v Evropi. Po podatkih nemškega zaposlitvenega centra iz novembra 2013, se redno zaposlovanje povečuje praktično v vseh sektorjih, še posebej pa v poslovnih, zdravstvenih ter socialnih storitvah (EURES NEM, 2014). Glede na podatke Svetovne banke je v Nemčiji 41.970.395 oseb starejših od 15 let aktivnih v sistemu zaposlitve oz. na trgu delovne sile, stopnja zaposlenosti v letu 2014 pa je bila po mednarodnih opredelitvah 60%. Stopnja brezposelnosti v letu 2014 je znašala zgolj 5,3% (Svetovna banka 2014a).

3.3.1 Izobraževalni sistem v Nemčiji

Značilnost nižje sekundarne stopnje v Nemčiji je močna razdeljenost učencev po različnih šolah, glede na njihove sposobnosti in individualne značilnosti. Obstajajo splošne sekundarne šole (*Hauptschulen*), ki učence pripravljajo na vstop v splošno poklicno izobraževanje ali izobraževanje v dualnem sistemu, in ti. realke (*Realschulen*), ki imajo podobno vlogo, kot splošne sekundarne šole – večji poudarek na pripravah za specifično poklicno izobrazbo. Poznajo tudi gimnazije (*Gymnasien*), ki učence pripravljajo za prehod na terciarno stopnjo, čeprav se tudi večina teh učencev odloči za nadaljevanje izobraževanja na raznih poklicnih šolah ali v dualnem sistemu. Celovite šole (*Gesamtschulen*) ponujajo učencem kombinacijo več programov, lahko gre tudi za sodelovanje več šol hkrati (Eurypedia NEM 2014; Fuchs in Laub 2012, 116). Programi na nižji sekundarni stopnji so namenjeni predvsem splošni izobrazbi, medtem ko med programi na višji sekundarni stopnji prednjači poklicno izobraževanje (Hippach–Schneider in drugi 2007, 23). Zgodnjo diferenciacijo na nižji sekundarni stopnji se blaži z orientacijsko stopnjo, ki zajema prvi dve leti šolanja. Učenci, ki imajo odlično ali prav dobro oceno lahko prestopijo na bolj zahtevno šolo. Na višji sekundarni stopnji (starost od 15 do 19 let), učenci lahko obiskujejo višji nivo gimnazije (splošna izobrazba), vse ostale izobraževalne institucije pa nudijo ti. IVET programe (začetna poklicna izobrazba). Ti se izvajajo v delnih poklicnih šolah (*Berufsschulen*), ki v sodelovanju z delodajalci tvorijo dualni sistem, celovitih poklicnih šolah (*Berufsfachsschulen*), poklicnih sekundarnih šolah (*Fachoberchulen*) ter poklicnih splošnih šolah (*Fachgymnasien* ali *Berufliche Gymnasien*)

(Eurypedia NEM 2014; Fuchs in Laub 2012, 116). Nemški dualni sistem pokriva največje področje izobraževanja na višji sekundarni stopnji, saj se zanj odloči kar 58,7% mladih (Hensen in Hippach–Schneider 2012, 7). Na tej stopnji se izvajajo tudi programi namenjeni izobraževanju za poklice v zdravstvenem sektorju (*Schulen des Gesundheitswesens*). Možni so tudi prehodi iz dualnega sistema v poklicno višjo šolo, kjer dobijo znanje potrebno za napredovanje na visokošolski (postsekundarni, terciarni) ravni. Šolanje na sekundarni stopnji traja do 18. leta starosti, v Nemčiji pa se izvajajo tudi programi namenjeni tistim učencem, ki šolanje zaradi raznih razlogov zapustijo prej oz. za njih ni prostora v institucijah z dualnim sistemom – vpišejo se na enoletno pred–poklicno usposabljanje in enoletno splošno poklicno usposabljanje, kar se izvaja znotraj poklicnih šol ali v sklopu zunanjih zaposlitvenih agencij in zasebnih ustanov. Tudi Nemčija pozna post–sekundarno, ne terciarno stopnjo, kamor spadajo razne nočne šole (*Abendgymnasien*) ter višje šole (*Berufsoberschulen*) – nudijo možnost tistim, ki so zaključili izobraževanje v dualnem sistemu in si želijo nadaljevati šolanje na terciarni stopnji. Terciarna stopnja vključuje izobraževanje na raznih univerzah in univerzah uporabnih znanosti (*Fachhochschulen*) (Eurypedia NEM 2014; Fuchs in Laub 2012, 116).

Večina Nemcev ima končano višjo sekundarno izobrazbo (leta 2005 kar 60% ljudi), kar se pripisuje dolgi tradiciji izvajanja dualnega sistema. Od leta 1999 se je število mest v podjetjih, ki so izvajala pripravništva sicer postopno manjšalo, vendar je nemška Vlada z nemškim združenjem delodajalcev (nemška gospodarska zbornica) leta 2004 sklenila Memorandum o razumevanju, kjer so se zavezali, da bodo nudili poklicno usposabljanje vsakemu, ki bo željan in bil sposoben se izobraževati, to pa bodo izvajali v tesnem sodelovanju s posamezno zvezno deželo. Posledično se je število vpisanih v dualni sistem od leta 2004 spet povečalo. Poleg tega, se je leta 2005 sprejela nova zakonodaja na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja (ti. BBiG), ki je prinesla v sistem reforme. Cilj je bil zaščititi in izboljšati možnosti, ki jih imajo mladi na področju poklicnega usposabljanja ter nuditi visoko kvalitetno poklicno izobrazbo vsem mladim, ne glede na njihovo socialno ali versko pripadnost (Hippach–Schneider in drugi 2007, 11–13 in 19). Nemški sistem poklicnega izobraževanja in usposabljanja slovi po svoji zmožnosti sprotnega, aktivnega prilagajanja novim problemom, ki nastanejo zaradi političnih in ekonomskih trenj v državi. Izmed glavnih problemov s katerimi se sooča danes, so nesporazumi med delodajalci glede količine sredstev, ki naj se namenijo poklicnemu usposabljanju mladih, znaten upad mest za pripravništva preko dualnega izobraževalnega sistema v podjetjih ter tehnološke spremembe in majhno zanimanje za izobraževanje v dualnem sistemu na vzhodnem delu Nemčije (Trampusch 2009, 384).

Programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja na terciarni stopnji ter dodatna poklicna usposabljanja

Nemški terciarni sektor poleg raznih univerz in ostalih institucij terciarne stopnje izvaja tudi programe visoke poklicne izobrazbe v obliki visokih šol (*Fachhochschulen*) ali poklicnih akademij (*Berufsakademien*) v določenih zveznih deželah (predvsem na Bavarskem) (Hensen in Hippach–Schneider 2012, 20 in Fuchs in Laub 2012, 116). Poklicne akademije zagotavljajo akademsko poklicno izobraževanje in usposabljanje, ki se ga izvaja tako kot programe v dualnem sistemu – delno na akademiji, delno v izbranem podjetju, ki pokrije vse stroške izobraževanja. Študenti dobijo visoko kvalitetno usposabljanje, ki izboljša njihove karijerne možnosti ter priložnosti na trgu dela, koristi pa jim tudi iz finančnega vidika. Mladi imajo v Nemčiji veliko možnosti za pomoč pri vstopu na trg dela. Tako se lahko poleg uradnih programov in smeri študija vpišejo še v dodatno poklicno usposabljanje, ki vključuje tečaje tujih jezikov, izbrane predmete iz inženiringa ter tečaje izvršnega menedžmenta (Hensen in Hippach–Schneider 2012, 19–20).

3.3.2 Prehod učencev v poklicno izobraževanje in usposabljanje v Nemčiji

Obstaja veliko točk prehoda med izobraževalnimi sistemi za učence v Nemčiji – med poklicnim izobraževanjem v šoli in dualnim sistemom ter iz poklicnega izobraževanja na terciarno stopnjo. Leta 2005 je 20% učencev, ki so se vpisali na terciarno stopnjo imelo končano usposabljanje v dualnem sistemu (Hippach–Schneider in drugi 2007, 23). Glavne motivacije učencev za vpis na določeno šolo so privlačnost samih poklicev, ki jih izobrazba omogoča, dejstvo, ali nudi dobro podlago za nadaljnje izobraževanje, ter zaposljivost po končani izobrazbi. Najmanj pa jih skrbi dejstvo, da se zaradi slabih ocen ne bi mogli vpisati na določeno smer (Fuchs in Laub 2012, 120–121). To nakazuje, da se zavedajo, da imajo kljub slabemu uspehu v šoli, še vedno na izbiro veliko drugih možnosti za pridobitev poklicne izobrazbe.

Sprejetje na poklicne programe je odvisno od dosežkov na prejšnji stopnji izobraževanja ter razpoložljivosti mest v podjetjih za pripravnike. Mladi, ki se želijo izobraževati v dualnem sistemu se morajo prijaviti v želeno podjetje, ki izvede razne teste in intervjuje za ugotovitev primernosti kandidatov (Fuchs in Laub 2012, 117).

Nemška vlada daje posebno podporo mladim brez poklicne izobrazbe. Leta 2007 se je izpopolnil posebni program "Uvodno poklicno usposabljanje za mlade". Uvodno usposabljanje v izbranem podjetju (EQ) vključuje pred-poklicno delo, ki traja od 6 do 12 mesecev. Mladi

imajo priložnost, da pridobijo kvalifikacije, ki jih vodijo do priznanega poklica, preko končanja ti. "modulov kvalifikacij" na določenem poklicnem področju. Ciljna skupina za program so predvsem mladi prosilci za pripravništvo, ki imajo težave pri iskanju primernih mest in mladi, ki niso v celoti dosegli zahtevane ravni vajeniške zrelosti (ni starostne omejitve za vpis v program). Mladi s podjetjem sklenejo pogodbo, pri tem pa dobivajo mesečno plačilo, ki ga subvencionirajo javni in zasebni zavodi za zaposlovanje (Hensen in Hippach–Schneider 2012, 34).

3.3.3 Sistem kariernega svetovanja in orientacije v Nemčiji

Karierna orientacija in svetovanje sta v Nemčiji zasidrana tako v zaposlitveno strategijo kot tudi v izobraževalni sektor in strategijo vseživljenjskega učenja. Že od 20. let prejšnjega stoletja je poklicno svetovanje zakonsko predpisano za mlade in odrasle in se v večini izvaja v organizaciji nemške zaposlitvene agencije (*Bundesagentur für Arbeit – BA*). Danes na letni ravni nudi pomoč okrog 2 milijonom učencem, študentom, ki zaključujejo šolanje in nezaposlenim (Hensen in Hippach–Schneider 2012, 37–38). V Nemčiji nekaj univerz izvaja dodiplomski in podiplomski študij za karierne svetovalne delavce, v procesu svetovanja učencem pa poleg svetovalcev, katerih naloge so sodelovanje s starši, drugimi izobraževalnimi institucijami in poznavanje gospodarstva, sodelujejo tudi vsi učitelji v šolah (Bela knjiga 2011, 232). Učenci se s poklici srečajo že na nižji sekundarni stopnji izobraževanja, preko zasebnih organizacij, organiziranih priprav na poklicno življenje (*Arbeitslehre*), ali skozi učne programe v šoli. Izvajajo se tudi pripravništva oz. obdobja pridobivanja delovnih izkušenj v zadnjih dveh letih izobraževanja učencev na nižji sekundarni ravni (Hippach–Schneider in drugi 2007, 23 in Fuchs in Laub 2012, 131). Večina šol v Nemčiji ima karierno orientacijo vključeno v kurikulum izvajanja premetov, kot so ekonomija, družbene vede, priprava na delo, gospodinjstvo, inženiring, politehnično izobraževanje, itd. Šole tesno sodelujejo z lokalnimi zaposlitvenimi agencijami, v veliko pomoč pa so jim tudi socialni partnerji in zasebne organizacije, ki organizirajo zaposlitvene sejme ter spletni portali, kjer se nahajajo pomembne informacije o vrstah poklicev, zaposlitvenih možnostih ter pogojih vpisa (Fuchs in Laub 2012, 131–132; Hensen in Hippach–Schneider 2012, 38). Karierno izobraževanje znotraj pouka izvaja karierni svetovalec z lokalne zaposlitvene agencije, nadgrajuje pa se z obiskom Kariernega informativnega centra in raznih podjetij ter z obveznim obdobjem prakse v izbranem podjetju, ki traja od enega do treh tednov za učence v 8., 9. ali 10. razredu. Poleg tega se v Nemčiji izvaja zgodnje, sistematično poklicno svetovanje tudi v organizaciji kariernih centrov, ki se nahajajo znotraj podjetij. Svetovanje poteka dva tedna, v sklopu katerih se mladi udeležijo treh poklicno

specifičnih delavnic, kjer pridobijo praktične izkušnje (Hensen in Hippach–Schneider 2012, 38–39).

Predvidevanje prihodnjih potreb po znanju in spretnostih

Sistematično evidentiranje in raziskovanje razvoja prihodnjih potreb po znanju in spretnostih se je v Nemčiji začelo z resolucijami, ki jih je leta 1999 sprejela nemška Zveza za delovna mesta, usposabljanje in konkurenčnost. V sistem so se vključile številne raziskovalne institucije, organizacije za izobraževanje, Zvezni inštitut za poklicno izobraževanje in usposabljanje (BIBB), nemško Združenje sindikatov (DGB) in Organizacija nemških delodajalcev za poklicno izobraževanje (KWB). Na BIBB nova znanja in spretnosti spremljajo z uporabo različnih, komplementarnih pristopov – projekcijami poklicnih kvalifikacij z razvojem modelnih izračunov do leta 2025, izvajanjem anket v podjetjih, analizami zaposlitvenih oglasov, anketiranjem razpisovalcev zaposlitvenih oglasov, kariernih svetovalcev, iskalcev zaposlitve, novo zaposlenih posameznikov, izvajalcev poklicnega izobraževanja, itd. Nudijo tudi nagrade za inovativnost na področju nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja. Razvit imajo ti. Radar trga dela, ki spremlja trende, vsaka nemška dežela ima svoje regionalne modele za zgodnje ugotavljanje potreb po znanju in spretnostih, sodelujejo pa tudi socialni partnerji, predvsem v kontekstu modernizacije začetnih in nadaljevalnih predpisov za poklicno usposabljanje ter hkrati prispevajo k izvajanju in prenosu ukrepov za zadovoljitev potreb v sistemu poklicnega izobraževanja in usposabljanja (Hensen in Hippach–Schneider 2012, 29–30).

3.4 Lastnosti izobraževalnih sistemov in karierne orientacije v izbranih državah Evropske Unije – Velika Britanija, Švedska, Italija, Poljska

3.4.1 Velika Britanija

Število brezposelnih ljudi se je od maja 2008 povečalo, večina je starih med 16 in 24 let. V tem času se je povečalo število zaposlenih za polovični in določen čas, povečalo se je tudi število samozaposlenih posameznikov (Abusland 2012, 6). Programi IVET se v Veliki Britaniji srečujejo z mnogimi problemi zaradi razpršenosti med različnimi sistemi (Anglija, Škotska, Wales in Severna Irska), ki imajo različna vrednotenja izobrazbenih stopenj ter izvajajo različne programe, vendar se situacija, zaradi uvedbe Nacionalnih kvalifikacij in večjega povezovanja s trgom dela, nekoliko izboljšuje. Slednji je v veliki meri nereguliran, zato se večinoma zanašajo na to, kako razni sektorji vrednotijo poklicno izobrazbo. Zgolj manjšina učencev poklicnega izobraževanja se vključuje v programe pripravništva, ki vodijo v takojšnjo zaposlitev v določenem poklicu. Za učence bolj zanimivi so programi poklicnega izobraževanja, ki so sektorsko določeni (splošna poklicna izobrazba), in na višjih stopnjah učence pripravljajo na zaposlitev ali na vpis v visoko izobrazbo ter služijo bolj seznanjanju s poklici in orientaciji za naprej (Stanley 2012, 266 – 281). V Veliki Britaniji morajo vse šole, ki izvajajo programe sekundarnega izobraževanja učencem zagotoviti neko obliko karierne orientacije in svetovanja (Stanley 2012, 282). Šole so same odgovorne za način vpeljave svetovanja v svoje delovanje, v veliki meri pa je naloga šolskih (izobraževalnih) psihologov, ki se ukvarjajo predvsem z otroki z učnimi težavami (Eurypedia VB 2014b). Raziskava 7 EU VET je razkrila, da je raven zadovoljstva učencev glede razpoložljivosti informacij o poklicih in potrebnem usposabljanju ter glede ustrežljivosti svetovalcev nizka. Ta podatek podpira stališče strokovnjakov, da je področje karierne orientacije in svetovanja na ravni sekundarnega izobraževanja slabost angleškega izobraževalnega sistema. Dejavniki za nadaljevanje šolanja so povezani z določeno vrsto institucije ter stopnjo dosežene končne izobrazbe. Univerza je privlačna tudi za učence, ki so bili prej na nižjem poklicnem izobraževanju, medtem ko je višje poklicno izobraževanje manj zaželeno. Obstaja tudi mnenje, da so o možnostih nadaljnega poklicnega izobraževanja učenci premalo seznanjeni. Slednji se pri vpisu poleg značilnosti institucije in dosežene končne izobrazbe, zanašajo tudi na mnenja in nasvete staršev, učiteljev in prijateljev. Poudariti je treba, da je glede na mnenja različnih strokovnjakov celoten britanski sistem poklicne izobrazbe na zelo slabem glasu (Stanley 2012, 285 – 288).

3.4.2 Švedska

Obstaja dolgoročni trend naraščanja števila zaposlenih v poklicih na ravni terciarnega izobraževanja. V naslednjih nekaj letih se pričakuje tudi, da se bodo oblikovala dodatna delovna mesta v poklicih na ravni srednješolskega oz. sekundarnega izobraževanja. Na Švedskem se prebivalstvo stara. Veliko število ljudi se upokojuje, medtem ko se število mladih, ki prihajajo na trg dela, vztrajno niža. Posledično bo vse težje najti dovolj delovne sile za nastala prosta delovna mesta, zlasti na podiplomski izobraževalni ravni (EURES ŠVE 2014). Švedska je znana po tem, da poleg brezplačne izobrazbe vsem učencem na primarni in nižji sekundarni stopnji (obvezno šolanje), kot dodatno motivacijo nudi tudi finančno pomoč oz. stimulacijo tistim, ki se vključujejo v določene oblike izobraževanja. Prav tako, na primarni in nižji sekundarni stopnji ni zasebnih šol, ker je prepovedano kakršnokoli zaračunavanje za potrebe izobraževanja mladih (Eurypedia ŠVE 2014a). Ti izobraževalne žepnine (*Study allowances*) so dostopne mladim do 20. leta starosti, ki se izobražujejo na višji sekundarni stopnji, ljudskih srednjih šolah in občinskih šolah za odrasle (Allen in drugi 2012, 42). V šolskem letu 2011/2012 se je le tretjina vseh učencev iz nižje sekundarne stopnje vpisala na poklicno izobraževanje, medtem ko sta se kar dve tretjini vpisali na splošni program gimnazij (Allen in drugi 2012, 17). Danes, na Švedskem ni posebnih formalnih institucij, kjer bi potekala karierna orientacija in svetovanje za učence (Eurypedia ŠVE, 2014b). Karierna orientacija in svetovanje za mlade se izvaja zgolj v šolah, kjer je naloga ravnatelja, da učencem omogoči določeno stopnjo poklicnega svetovanja. Le-to se navadno izvaja znotraj pouka ter z individualnim svetovanjem, pogosto pa se učenci s poklici seznanjajo tudi preko dvotedenske prakse na izbranem delovnem mestu, ki se izvaja proti koncu obveznega šolanja. Večina šol ima formalno izobražene karierne svetovalce, čeprav morajo naloge svetovanja prevzeti vsi učitelji na šoli. Švedska izvaja posebej usmerjeno, formalno izobraževanje za karierne svetovalce na terciarni stopnji izobraževanja, ki traja tri leta (Eurypedia ŠVE 2014b; Allen in drugi 2012, 39; Euro guidance ŠVE 2015).

3.4.3 Italija

V letu 2012 je prišlo do različnih reform na področju trga dela, ki so se v letih 2013 in 2014 z novo vlado še spremenile in omogočile več možnosti za zaposlovanje mladih. Med drugim gre za razne subvencije za podjetja, ki zaposlujejo mlade, za nove programe in pogoje izvajanja pripravništev, itd. (Capone in drugi 2014, 1–3). Sekundarno izobraževanje je v Italiji razdeljeno na dve poti: višje sekundarno izobraževanje (odgovornost države), ki traja pet let in se izvaja na ti. licejih, v tehničnih in poklicnih institutih, ki so v letu 2010 doživeli reforme; druga pot pa so tri do štiriletni poklicni tečaji (odgovornost posamezne regije), kjer dijak po končanih treh

letih pridobi certifikat o opravljanju poklica, po štirih letih pa poklicno diplomo. Nadalje, dijaki poklicnih tečajev (tudi brezposelni, migranti in invalidi) se lahko vpišejo na post-poklicne, kvalifikacijske, regijske tečaje, ki se izvajajo glede na specifične potrebe po poklicih v vsaki italijanski regiji. Poznajo tudi tri tipe vajeništva (Agneni in drugi 2012, 12–16). Izvajanje karierne orientacije v Italiji je razdeljeno med šole in po posameznih regijah, kjer se razvijajo tudi centri za svetovanje posameznim skupinam (ženskam, imigrantom, itd.). Karierna orientacija in svetovanje se v Italiji začneta na sekundarni stopnji izobraževanja (mladi stari od 14 do 19 let), izvajajo pa ju šolski učitelji, včasih s pomočjo zunanjih agencij in zavodov. Poleg tega, so za mlade (16 do 30 let), brezposelne in tuje študente na voljo mladinski centri (Euro guidance ITA 2015).

3.4.4 Poljska

Delovna sila se na Poljskem hitro stara. Visoka stopnja gospodarske nedejavnosti med Poljaki je pojav, ki ga je povzročilo vse kasnejše vključevanje mladih na trg dela ter vse večje število oseb, ki gredo v pokoj ali pa se predčasno upokojijo. Stopnja zaposlenosti na Poljskem je že dolgo nizka. Višja sekundarna šola na Poljskem lahko traja od dveh do šest let. Večina dijakov, ki se vključi v poklicno izobraževanje, do 19. ali 20. leta starosti konča izobraževanje v začetnih poklicnih programih (IVET), ki jih nudijo tehniške in splošne srednje poklicne šole. Tehniške srednje šole mlade pripravijo na vstop v trg dela, prav tako pa jim omogočijo pisanje mature, kar odpira pot za nadaljnje izobraževanje. Dijaki se vpisujejo tudi na splošne srednje šole, ti. liceje, ki so namenjeni pripravi na prehod v terciarno izobraževanje. Poklicno izobraževanje se izvaja tudi na post-sekundarni, ne-terciarni stopnji ter terciarni stopnji (Eurypedia PL 2014; Luck in ostali 2012, 12–20). Karierno svetovanje se izvaja v organizaciji Ministrstva za izobraževanje, ki mladim in njihovim staršem nudi karierno orientacijo preko Svetovalnih centrov, skrbi pa tudi za organizacijo poklicnega svetovanja v šolah. Od leta 2010 so poljske šole poleg psihološkega svetovanja dolžne izvajati tudi programe karierne orientacije in svetovanja za učence in učitelje. Število šolskih svetovalcev zaposlenih v šolah se iz leta v leto viša (Euro guidance PL 2015; Luck in ostali 2012, 44). Šole na Poljskem so obvezane izvajati poklicno svetovanje v obliki aktivnega sodelovanja za učence na nižjih sekundarnih šolah (gimnazije), splošnih sekundarnih šolah (licejih), tehniških srednjih šolah in splošnih poklicnih šolah. Na Poljskem izvajajo izobraževalne programe za poklicne svetovalce tako na višji sekundarni stopnji kot tudi na terciarni stopnji izobraževanja. Na nekaterih poljskih šolah imajo od leta 2003 uveljavljene Šolske karierne centre (Euro guidance PL 2015).

3.4.5 Povzetek

Značilnosti izobraževalnih in svetovalnih sistemov izbranih evropskih držav izhajajo iz različnih načinov upravljanja države oz. različnega tipa kapitalizma. Tako na Poljskem, kot na Švedskem se prebivalstvo stara, primanjkuje mlade delovne sile in novejših, inovativnih delovnih mest, tudi stopnja zaposlenosti se niža. Vrednotenje poklicne izobrazbe se med državami razlikuje. V Veliki Britaniji služi bolj kot neko splošno seznanjanje s poklici, tudi na Švedskem ni velikega interesa za vpis v poklicno izobraževanje, saj se vanj vpiše le tretjina učencev iz primarne stopnje, v Italiji je na voljo veliko programov za izvajanje poklicnega izobraževanja in je tudi bolj razpršeno, podobno je na Poljskem veliko možnosti za poklicno izobraževanje, tudi na terciarni stopnji. Razlike se pojavljajo tudi pri implementaciji kariernega svetovanja. Večinoma je v vseh šolah obvezna neka oblika karierne orientacije za učence, odvisno pa je kdo jo izvaja. V Veliki Britaniji so to šolski psihologi, na Švedskem imajo za to usposobljene, formalno izobražene karierne svetovalce na šolah, v Italiji se karierna orientacija začne izvajati zelo pozno (šele na sekundarni stopnji izobraževanja), s strani učiteljev in včasih s pomočjo zunanjih izvajalcev iz mladinskih centrov, na Poljskem pa imajo prav tako kot na Švedskem usposobljene, formalno izobražene karierne svetovalce na šolah. V nekaterih šolah delujejo tudi pravi Karierni centri.

V nadaljevanju je za boljšo predstavitev navedena primerjava o stopnji zaposlenosti in brezposelnosti v obravnavanih državah, primerjava deleža mladih, vpisanih v prvi letnik sekundarnega izobraževanja (razlika med splošnimi in poklicnimi programi) ter primerjava deleža mladih vpisanih v programe terciarnega izobraževanja, glede na mednarodne opredelitve Svetovne banke in OECD v letu 2014.

Tabela 3.1: Stopnja skupne zaposlenosti in brezposelnosti prebivalstva starosti od 15 do 64 let po državah ter stopnja brezposelnosti mladih starosti od 15 do 24 let, glede na spol, v obravnavanih državah Evropske unije v letu 2014.

Država	Število prebivalcev 2014	Stopnja zaposlenosti 2014 (15–64 let)	Stopnja brezposelnosti 2014 (15–64 let)	Stopnja brezposelnosti mladih, ženske 2014 (15–24 let)	Stopnja brezposelnosti mladih, moški 2014 (15–24 let)
Slovenija	<u>2.075.592</u>	<u>58,0%</u>	<u>10,2%</u>	<u>24,4%</u>	<u>21,6%</u>
Velika Britanija	63.489.234	62,0%	7,5%	17,8%	22,5%
Švedska	9.361.261	64,0%	8,1%	22,6%	25,1%
Italija	61.070.224	49,0%	12,2%	41,0%	38,7%
Poljska	38.220.543	57,0%	10,4%	29,9%	25,2%
Avstrija	<u>8.526.429</u>	<u>61,0%</u>	<u>4,9%</u>	<u>9,5%</u>	<u>8,9%</u>
Nemčija	<u>82.652.256</u>	<u>60,0%</u>	<u>5,3%</u>	<u>7,0%</u>	<u>8,5%</u>

Viri: Svetovna populacija (2014); Svetovna banka (2014a).

Glede na podatke (glej Tabela 3.1) lahko razberemo, da je imela v primerjavi z Avstrijo in Nemčijo, ki veljata za vodilni državi pri uspešnem izvajanju poklicnega izobraževanja, v letu 2014 Slovenija le nekoliko nižjo splošno stopnjo zaposlenosti, stopnja brezposelnosti v državi pa je bila bistveno višja. Poleg tega, je najbolj opazna razlika ravno pri ključni skupini za to magistrsko nalogo – mladih, kjer je bila stopnja brezposelnosti v Sloveniji bistveno višja od Avstrije in Nemčije.

Tabela 3.2: Delež mladih vpisanih v terciarno izobraževanje (*tertiary type–A*), v obravnavnih državah Evropske unije v letu 2012.

Država	Delež mladih vpisanih v terciarno izobraževanje (%)
Slovenija	<u>70</u>
Velika Britanija	55
Švedska	44
Italija	44
Poljska	70
Avstrija	<u>41</u>
Nemčija	<u>46</u>

Vir: OECD (2014, 341).

Razvidno je (glej Tabela 3.2), da se je v letu 2012 od vseh obravnavanih držav Evropske Unije v Sloveniji v terciarno izobraževanje vpisal izjemno višji delež mladih kot v drugih državah. Delež vpisanih v terciarno izobraževanje je nizek v Avstriji, Nemčiji in na Švedskem, kjer ima poklicna izobrazba visok ugled. To potrjuje predpostavko, da je v Sloveniji za razliko od poklicne izobrazbe izjemno cenjena terciarna izobrazba, kamor se večinoma vpisujejo dijaki, ki končajo splošne gimnazijske programe (ker še nimajo poklica), zato predstavlja skoraj obvezen del izobraževanja za večino mladih, ki želijo konkurirati na slovenskem trgu delovne sile.

4 EMPIRIČNI DEL

4.1 Namen in cilji raziskovanja ter metodologija

Cilj empiričnega dela magistrske naloge je še dodatno podkrepiti izsledke teoretičnega dela glede trendov oz. pomembnosti dejavnikov pri vpisovanju učencev iz primarne na sekundarno stopnjo v izbranih državah Evropske Unije, s poudarkom na analizi dejavnikov vpisovanja učencev v Sloveniji.

V prvem sklopu analiziram odgovore na podlagi skrbno izbranih dejavnikov z obstoječega vprašalnika, ki je bil uporabljen v raziskavi 7 EU VET (2012). Med dejavniki se upošteva pomembne vidike in vire informacij, ki so jih imeli na razpolago učenci pri prehodu iz primarne na sekundarno stopnjo, pogleda pa se tudi dejstva glede že izbranega programa v katerem se nahajajo vprašani dijaki. Vprašalnik je bil namreč zastavljen dijakom srednjih strokovnih in poklicnih šol v sedmih državah Evropske Unije, starim od 17 do 18 let. Torej, analiziram za mojo magistrsko nalogo relevantne izbrane odgovore dijakov srednjih in poklicnih šol iz držav, ki sem jih v magistrski nalogi izpostavila kot pomembne in katerih odgovore zajema raziskava 7 EU VET (2012) – Avstrija, Nemčija, Velika Britanija in Slovenija.

V nadaljevanju izpostavljam lastne izsledke oz. izračune za Slovenijo, kjer primerjam analizo odgovorov na šest izbranih vprašanj že uradno zapisanih rezultatov 17 in 18 letnih dijakov poklicnih in strokovnih srednjih šol (7 EU VET, 2012) s še neuradno objavljenimi pridobljenimi podatki odgovorov 17 in 18 letnih dijakov slovenskih gimnazij, ki niso zajeti v omenjeno raziskavo, do katerih sem izjemoma pridobila dostop z dovoljenjem avtorjev raziskave (izjava v Prilogi B).

V zadnjem sklopu empiričnega dela je predstavljena analiza informacij pridobljenih prek izvedenih polstrukturiranih intervjujev s strokovnjaki na področju izobraževanja in svetovanja. Vsem strokovnjakom, med katerimi so zaposleni na Centru za poklicno izobraževanje RS, Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, Zavodu RS za zaposlovanje ter šolski svetovalci na slovenskih osnovnih šolah, je bil zastavljen enak sklop vprašanj. Vprašanja so zastavljena tako, da posredno in neposredno sprašujejo po dejstvih, ki so zastavljena v obeh hipotezah magistrske naloge.

Prvi sklop vprašanj se nanaša na preverjanje prve hipoteze – kakšen je po mnenju intervjuvancev trend vpisovanja v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji, kateri viri

informacij so pri tem pomembni učencem ob zaključevanju primarne stopnje izobraževanja, koliko pomoči prejmejo od šolske svetovalne službe v osnovni šoli, ali je to zadovoljivo ter ali bi pomoč lahko bila organizirana drugače, na kakšen način se učenci navadno odločajo za vpis v programe sekundarnega izobraževanja (impulzivno ali premišljeno) ter ali so za svoje odločitve že dovolj zreli, preverja pa se tudi mnenje glede razlogov za vpisovanje v gimnazije v Sloveniji.

Drugi sklop vprašanj se nanaša na preverjanje druge hipoteze zastavljene v magistrski nalogi, kjer intervjuvance sprašujem po mnenju glede razvoja poklicnega interesa učencem na primarni stopnji v Sloveniji ter kako se to lahko primerja s poklicnim interesom učencev v Avstriji in Nemčiji, poleg tega preverjam, ali poznajo razloge za tako velik interes za vpis v poklicne programe sekundarnega izobraževanja v Avstriji in Nemčiji.

Celoten vprašalnik se nahaja v Prilogi C magistrske naloge.

Intervjuvance sem izbrala glede na njihovo področje dela in strokovno opredelitev. Pri kontaktih mi je pomagal mentor, nadalje pa mi je za primerne intervjuvance glede na zastavljena vprašanja svetovala tudi ena izmed intervjuvank z Zavoda RS za zaposlovanje. Večina pozvanih intervjuvancev se je odločila za sodelovanje, nekaj pa se jih ni odzvalo (tudi zaradi časa izvajanja intervjujev – začetek šolskih poletnih počitnic). Intervjuvanci so se v veliki meri izkazali za primerne, opazno je bilo le pomanjkanje znanja pri vprašanih glede ureditve sistemov v Avstriji in Nemčiji. Nekateri intervjuvanci so mi prijazno svetovali tudi glede koristne dodatne literature za uporabo v nalogi.

Tako se v nalogi jasno omogoči vpogled v trenutno stanje pri vpisovanju učencev na programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji in hkrati poskuša tudi empirično preveriti zastavljene hipoteze v magistrski nalogi:

Hipoteza 1: v Sloveniji se je vpis v poklicne srednje šole do nedavno zmanjševal³ tudi zato, ker učenci med šolanjem ne dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja.

³ Doseganje čim višje stopnje izobrazbe na sekundarni stopnji je postalo vrednota. To naj bi najbolj optimalno omogočale gimnazije. Do zmanjševanja vpisa naj bi prihajalo tako zaradi padca natalitete, kot tudi zaradi zmanjševanja povpraševanja po nekaterih poklicih (Kroflič, Peček Čuk 2009, 17). Po podatkih Ministrstva za

Hipoteza 2: slovenski izobraževalni sistem učencem v osnovni šoli slabše razvija poklicni interes in jih slabše pripravlja na vseživljenjsko učenje in kariero kot izobraževalni sistemi Avstrije in Nemčije.

4.2 Pomembnost vidikov pri izbiri programa sekundarnega izobraževanja

Prva izbrana analiza rezultatov ponuja odgovore na zastavljeni raziskovalni vprašanji: ali splošni ugled programov sekundarnega izobraževanja igra pomembno vlogo pri izbiri nadaljnjega, sekundarnega izobraževalnega programa učencev obravnavanih držav ter ali pri vpisovanju v sekundarni, izobraževalni program igrajo pomembno vlogo dosežene ocene učencev na primarni stopnji. Pri vprašanju so sicer zajeti tudi dejavniki, kot so obeti za dobro službo, vpliv staršev, privlačnost poklicev ob končani izobrazbi, osnova za nadaljnje izobraževanje, vpliv prijateljev in bivših učiteljev ter oddaljenost izobraževalne institucije od doma.

4.2.1 Analiza rezultatov 7 EU VET, 2012 – Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija

Razvidno je (glej Graf 4.1), da so avstrijskim dijakom poklicnih in strokovnih srednjih šol najbolj pomembni dejavniki pri izbiri programa sekundarnega izobraževanja dejstva, ali program nudi dobro podlago za nadaljnje izobraževanje, ali je poklic, ki izhaja iz njega dovolj privlačen ter ali program nudi dobre možnosti za zaposlitev. Vpliv ocen prejetih na primarni stopnji in vpliv mnenja bivših učiteljev sta med najmanj pomembnimi pri vpisovanju. Sam ugled programa sekundarnega izobraževanja je nekje v sredini.

Odgovori nemških dijakov poklicnih in strokovnih srednjih šol so zelo podobni avstrijskim – prav tako jim največ pomeni dobra podlaga za nadaljnje izobraževanje, privlačen poklic in dobre možnosti za zaposlitev, najmanj pa so na njih vplivale zaključne ocene na primarni stopnji izobraževanja. Ugled izobraževalne ustanove je pri vpisovanju sicer nekoliko bolj relevanten kot Avstrijcem.

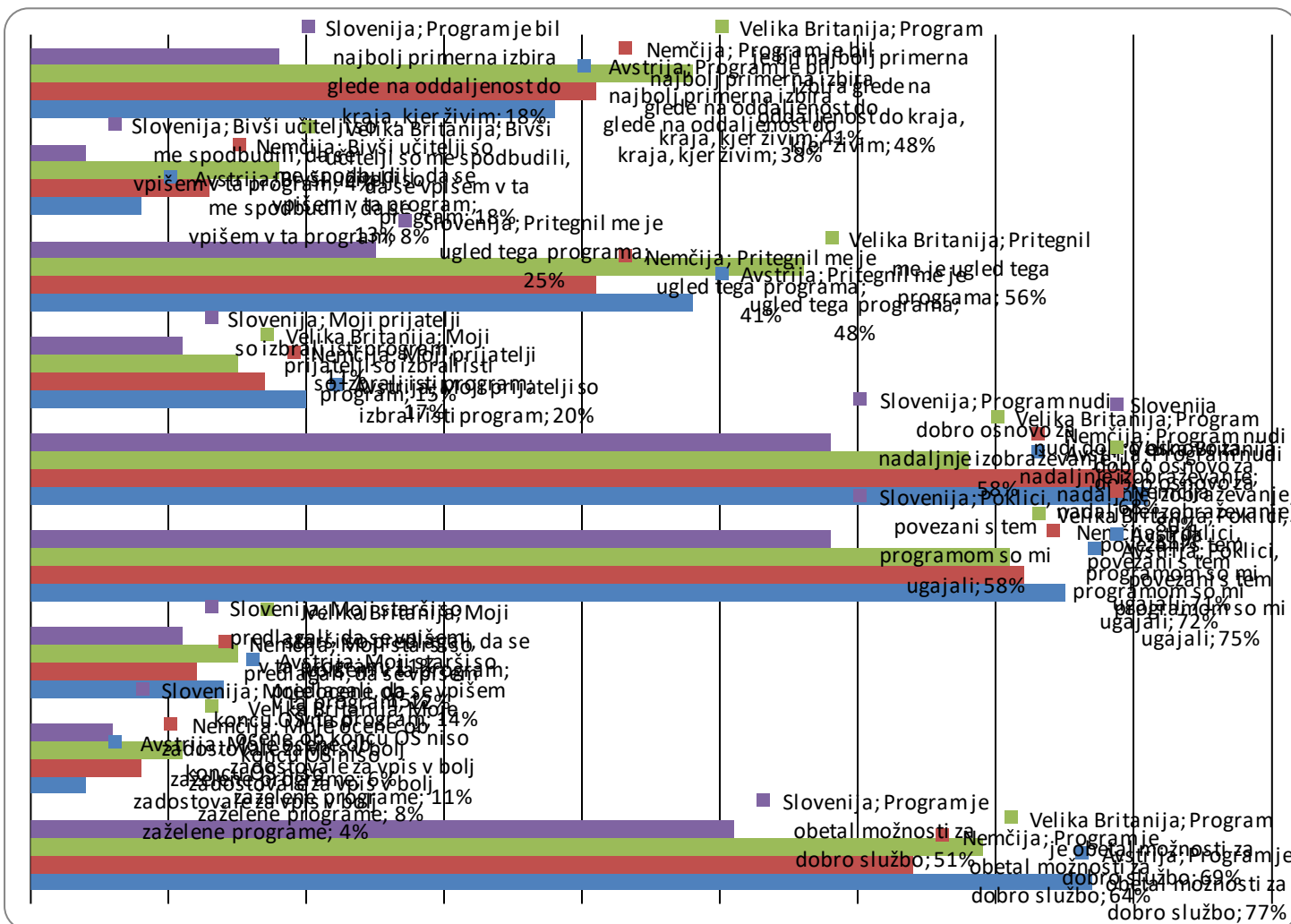
Dijaki srednjih poklicnih in strokovnih šol v Veliki Britaniji se precej razlikujejo od Avstrijcev in Nemcev glede pomembnosti ugleda institucije sekundarnega izobraževanja – pri vpisovanju je med pomembnejšimi dejavniki. Poleg tega pa jim, tako kot ostalim, največ pomeni dobra

izobraževanje, znanost in šport (2016), pa je delež vpisanih v prvi letnik srednjega poklicnega izobraževanja upadal do leta 2010/2011, ko se je ta trend obrnil in celo rahlo narašča (Černoša 2016, 22).

podlaga za nadaljnje izobraževanje, privlačen poklic in dobre možnosti za zaposlitev. Med pomembnimi izpostavlja tudi oddaljenost od kraja bivanja. Ocene ob zaključku primarne stopnje tudi za njih niso pomemben dejavnik pri vpisovanju.

Glede na izsledke analize 7 EU VET (2012), slovenski dijaki srednjih poklicnih in strokovnih šol med dejavniki pri izbiri programa sekundarnega izobraževanja najbolj izpostavlja zanimivost poklicev, ki so povezani s programom, dobro osnovo za nadaljnje izobraževanje ter možnosti za dobro službo. Najmanj vpliva pri izbiranju programa imajo na njih bivši učitelji in prijatelji, tudi vpliv doseženih ocen v osnovni šoli se kaže kot manj pomemben. Izbira teh dejavnikov po mnenju slovenskih raziskovalcev kaže na močno povezavo z dojemanjem kariernega razvoja (7 EU VET SLO 2012).

Graf 4.1: Pomembnost vidikov izbire sekundarnega programa izobraževanja v izbranih državah Evropske Unije (Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija).

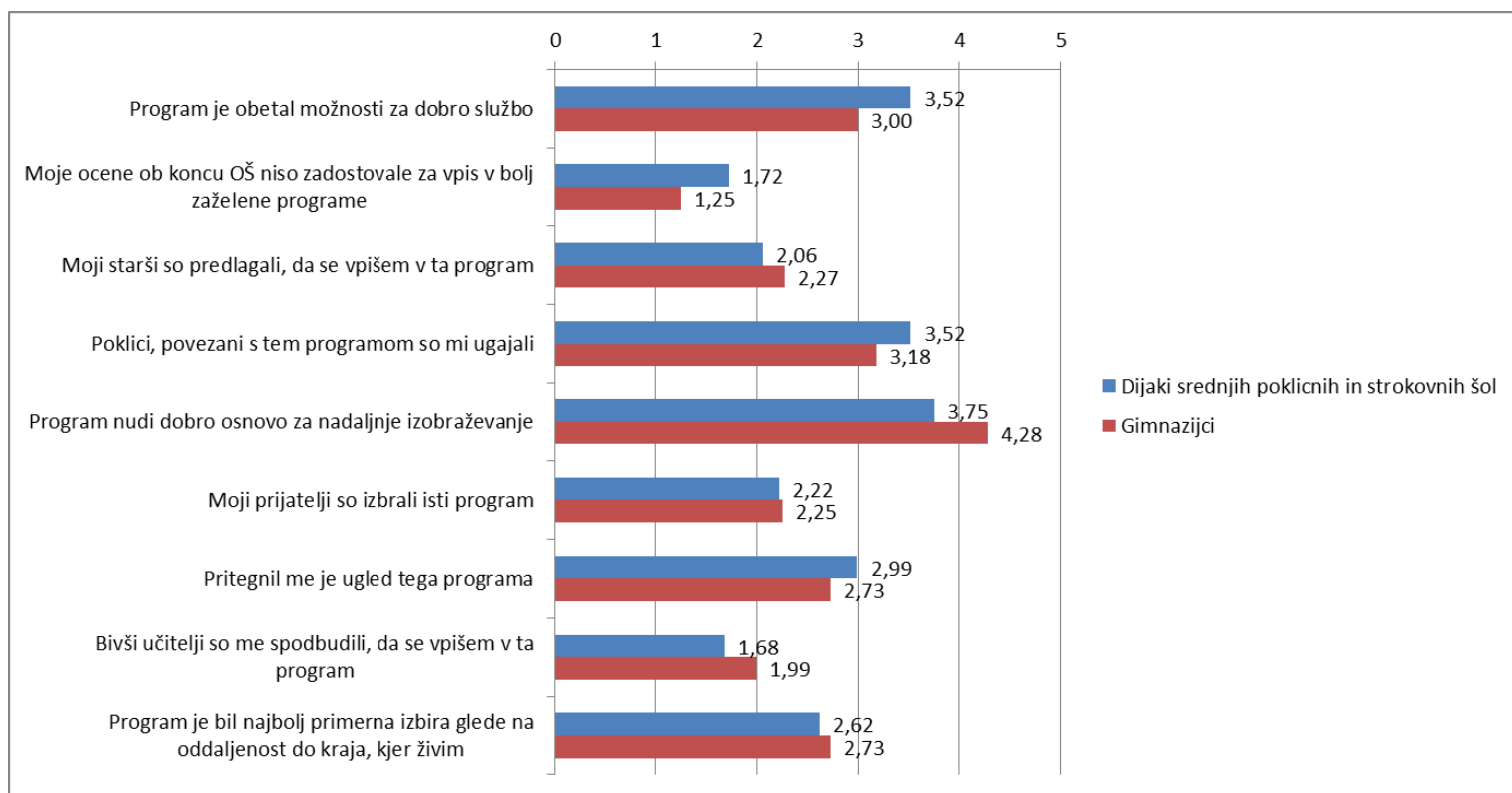
A4 – države 7 EU VET: Kako pomembni so bili pri vaši izbiri trenutnega programa naslednji vidiki?

Odgovori izraženi v odstotkih, pri izbranih vrednostih 4 in 5 na lestvici od 1=“Sploh ne” do 5=“Zelo”.

4.2.2 Primerjava dijakov slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol z dijaki slovenskih gimnazij

Pri lastni analizi sem uporabila empirične podatke, ki so bili pridobljeni s strani slovenskih dijakov srednjih poklicnih in strokovnih srednjih šol ter tudi podatke, ki še niso bili javno objavljeni, s strani dijakov slovenskih gimnazij – oboje v sklopu raziskave 7 EU VET (2012). Vzorca, ki sem ju uporabila zajemata zgolj slovenske dijake, stare 17 in 18 let.

Graf 4.2: Pomembnost vidikov izbire sekundarnega programa izobraževanja v Sloveniji.

A4 – Slovenija: Kako pomembni so bili pri vaši izbiri trenutnega programa naslednji vidiki? Odgovori na lestvici od 1=“Sploh ne” do 5=“Zelo”.

Glede na zgornji graf (glej Graf 4.2) se opazi razlika med odgovori pri vseh zastavljenih trditvah, najbolj bistvena pa je pri trditvi, da program nudi dobro osnovo za nadaljnje izobraževanje. Slednja je bolj pomembna oz. celo najbolj pomembna za dijake slovenskih gimnazij kot za dijake srednjih poklicnih in strokovnih šol. Dijakom slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol je pomembneje kot dijakom slovenskih gimnazij, da program obeta možnosti za dobro službo, da ima privlačne poklice ter da ima nek ugled. Vpliv učiteljev, staršev in prijateljev na izbiro programa ni za noben vzorec dijakov preveč pomemben, se pa opazi, da so na dijake slovenskih srednjih poklicnih in strokovnih šol vplivale pridobljene ocene ob koncu osnovne šole bolj, kot so vplivale na dijake slovenskih gimnazij. Ugled programa je bil nekoliko bolj pomemben za dijake slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol, kot za slovenske gimnazijce.

4.3 Pomembnost virov informacij pri izbiri programa sekundarnega izobraževanja

Sledeča analiza ponuja odgovor na zastavljeno raziskovalno vprašanje, ali šolska svetovalna služba v osnovni šoli v Sloveniji igra pomembno vlogo pri pomoči izbire nadaljnjega, sekundarnega izobraževalnega programa slovenskih učencev? Pri vprašanju so zajeti tudi viri, kot so učitelji, starši, prijatelji, informativni dnevi, informacije na spletu in v medijih ter preizkus sposobnosti.

4.3.1 Analiza rezultatov 7 EU VET – Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija

Spodnji graf (glej Graf 4.3) priča o tem, da za avstrijske dijake srednjih poklicnih in strokovnih šol najpomembnejši vir informacij predstavljajo starši in informativni dnevi. Najmanj se zanašajo na informacije s strani učiteljev in zaposlitvenih centrov. Žal vprašanja glede pomoči šolskih svetovalcev v Avstriji in Nemčiji niso zastavili.

V Nemčiji so za dodatno možnost pri odgovorih zastavili tudi delo preko vajeniškega programa oz. pripravniško delo, kar je večina nemških dijakov srednjih poklicnih in strokovnih šol izbrala za najpomembnejši vir informacij glede vpisa v program sekundarnega izobraževanja. Za pomemben vir informacij so označili tudi starše in informacije na spletu in medijih. Najmanj pomembni so bili za njih preizkusi sposobnosti, ki jih izvajajo na nekaterih institucijah ter učitelji.

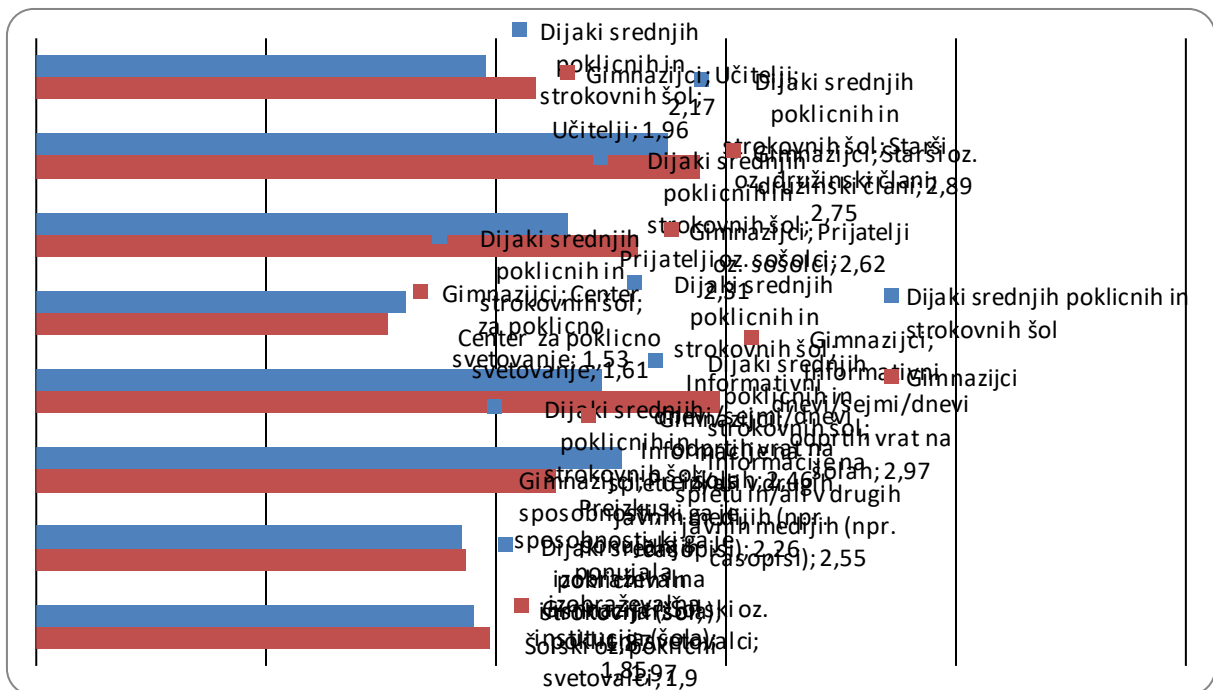
Nasprotno so v Veliki Britaniji za najpomembnejši vir informacij dijaki srednjih poklicnih in strokovnih šol označili ravno učitelje, cenijo mnenje staršev in prijateljev, pomemben vir pa so tudi informativni dnevi ter informacije dosegljive preko spleta in medijev. Poleg tega so jim v veliko pomoč tudi šolski svetovalci, medtem ko zaposlitveni centri ne predstavljajo pomembnega vira.

Slovenski dijaki srednjih poklicnih in strokovnih šol so za najpomembnejši vir informacij označili informativne dneve, mnenje staršev ter informacije dosegljive preko spleta in medijev. Najmanj pomemben vir informacij so učitelji, zaposlitveni centri ter šolski svetovalci. Slovenski strokovnjaki, ki so sodelovali pri raziskavi 7 EU VET navajajo, da taki rezultati kažejo potrebo po krepitvi vloge objektivnih virov informacij o poklicnem izobraževanju, kar vključuje usposabljanje učiteljev v tej smeri in predstavljanje možnih učinkov upoštevanja drugih virov informacij (7 EU VET SLO 2012).

4.3.2 Primerjava dijakov slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol z dijaki slovenskih gimnazij

Pri lastni analizi (glej Graf 4.4) se največja razlika med odgovori dijakov srednjih poklicnih in strokovnih šol in gimnazijcev pojavlja pri trditvi, koliko so jim pri izbiri programa bili v pomoč informativni dnevi. Ti so pomembnejši za gimnazijce kot za dijake srednjih poklicnih in strokovnih šol. Hkrati so informativni dnevi za gimnazijce najpomembnejši vir informacij o programu, medtem ko so za dijake srednjih poklicnih in strokovnih šol še pomembnejši vir starši. Oboji se zanašajo tudi na informacije, ki jih pridobijo od prijateljev, iz raznih medijev ter od učiteljev, medtem ko so informacije s strani centrov za poklicno svetovanje in šolskih poklicnih svetovalcev med najmanj pomembnimi. Pri slednjih trditvah so razlike med odgovori tudi najmanjše, kar kaže na to, da imajo v vseh slovenskih osnovnih šolah iz katerih ti dijaki izhajajo, podobne pogoje pri pomoči s strani šolske svetovalne službe.

Graf 4.4: Pomembnost virov informacij pri izbiri sekundarnega programa izobraževanja v Sloveniji.

A5 – Slovenija: Kako pomembni so bili pri izbiri vašega sedanjega programa naslednji viri informacij? Odgovori na lestvici od 1=“Sploh ne” do 5=“Zelo”.

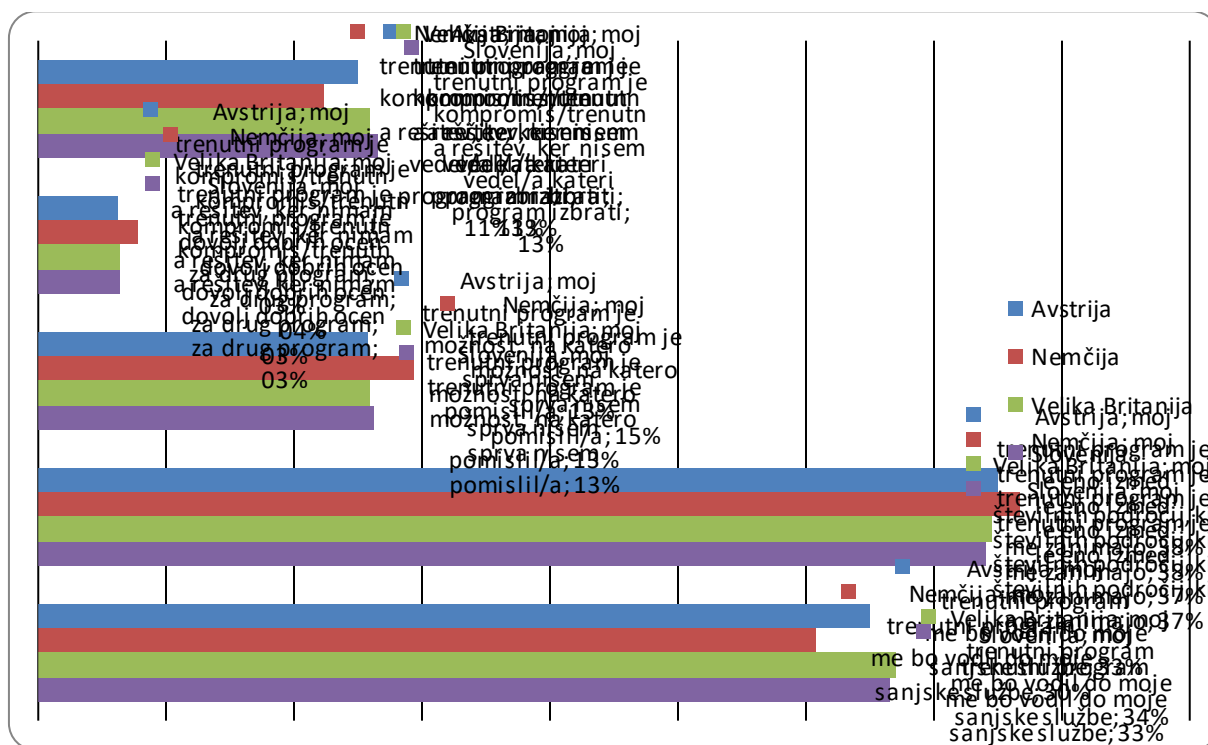
4.4 Pomembni dejavniki in zadovoljstvo z izborom trenutnega sekundarnega izobraževalnega programa

Analiza ponuja odgovor na zastavljeno raziskovalno vprašanje na podlagi česa se učenci na primarni stopnji odločajo za izbiro programa nadaljnjega, sekundarnega izobraževanja. Gre pri tem za karijerne vzvode, kjer učenci verjamejo, da jim bo izbor programa v prihodnje omogočil dobro službo ali pa gre le za kompromis, ker se na primarni stopnjo še niso znali odločit kaj jih zanima oz. ker za vpis v želen program niso imeli zadostnih ocen. Hkrati analiza ponudi odgovor tudi na to, ali bi dijaki ob ponovnem vpisovanju na srednješolski program znova izbrali isti program.

4.4.1 Analiza rezultatov 7 EU VET – Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija

Med odgovori dijakov (glej Graf 4.5) iz vseh štirih 7 EU VET (2012) obravnavanih držav je zaznati nekakšno konsistenco. Večinoma se dijaki vseh držav strinjajo, da se izobražujejo po programu, ki zajema njihovo področje zanimanja ter da jih bo izobraževanje po izbranem programu vodilo do sanjske službe. Vseeno pa ni zanemarljivo dejstvo, da je kar nekaj dijakov iz obravnavanih držav trenutni program sekundarnega izobraževanja izbralo zgolj kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati oz. je bil program možnost na katero sprva sploh niso pomislili. Pri izbiri programa dijakom iz izbranih držav dosežene ocene ob koncu osnovne šole niso predstavljale ovir, nekoliko bolj pomembne so bile ocene zgolj za bodoče nemške dijake.

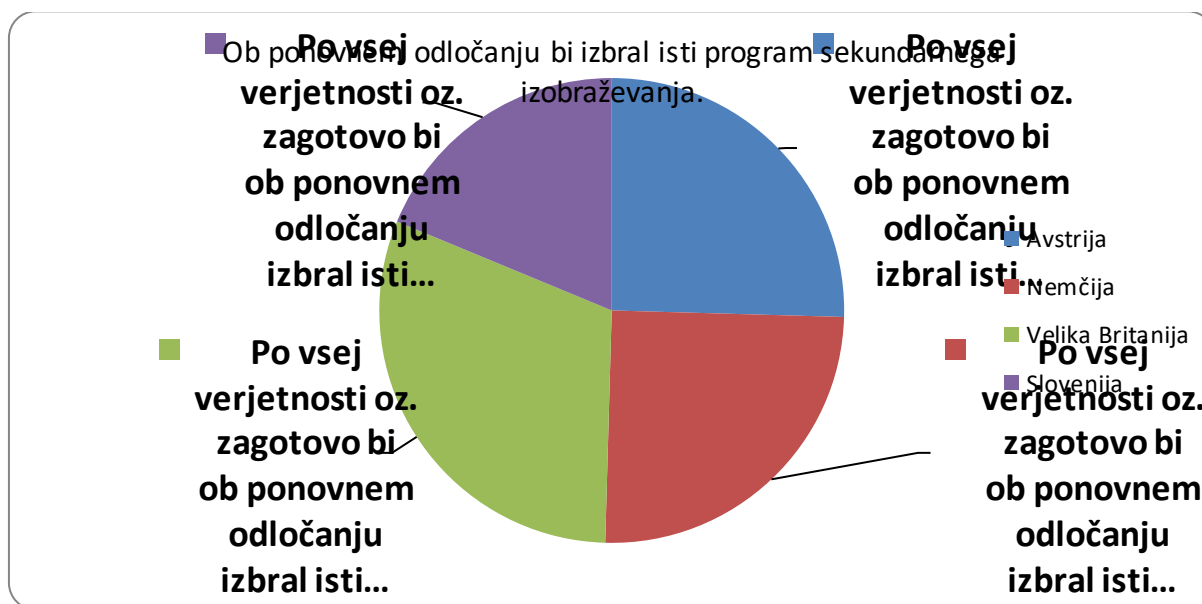
Graf 4.5: Dejavniki izbire programa sekundarnega izobraževanja v izbranih državah Evropske Unije (Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija).

B6 – države 7 EU VET: S katero trditvijo o svojem programu se najbolj strinjate? Odgovori izraženi v odstotkih, glede na pogostost izbrane vrednosti.

V nadaljevanju pa se pojavijo opaznejše razlike pri mnenju glede ponovnega izbora aktualnega sekundarnega izobraževalnega programa (glej Graf 4.6). Nekaj več kot polovica avstrijskih in nemških dijakov bi si trenutni izobraževalni program izbralo tudi, če bi imeli možnost ponovne izbire, v Veliki Britaniji pa bi aktualni izobraževalni program izbralo skoraj 70 odstotkov vprašanih. To kaže na dejstvo, da so dijaki iz teh treh evropskih držav dokaj zadovoljni s svojo prvotno izbiro glede izobraževanja na sekundarni stopnji. Za razliko od njih, pa bi zgolj nekaj več kot 40 odstotkov slovenskih dijakov poklicnih srednjih šol izbralo trenutni program tudi ob možnosti ponovnega vpisa. To kaže na neko širše nezadovoljstvo glede izbire programov sekundarnega izobraževanja na poklicnih srednjih šolah v Sloveniji.

Graf 4.6: Ponovno odločanje glede izbire sekundarnega izobraževanja v izbranih državah Evropske Unije (Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Slovenija).

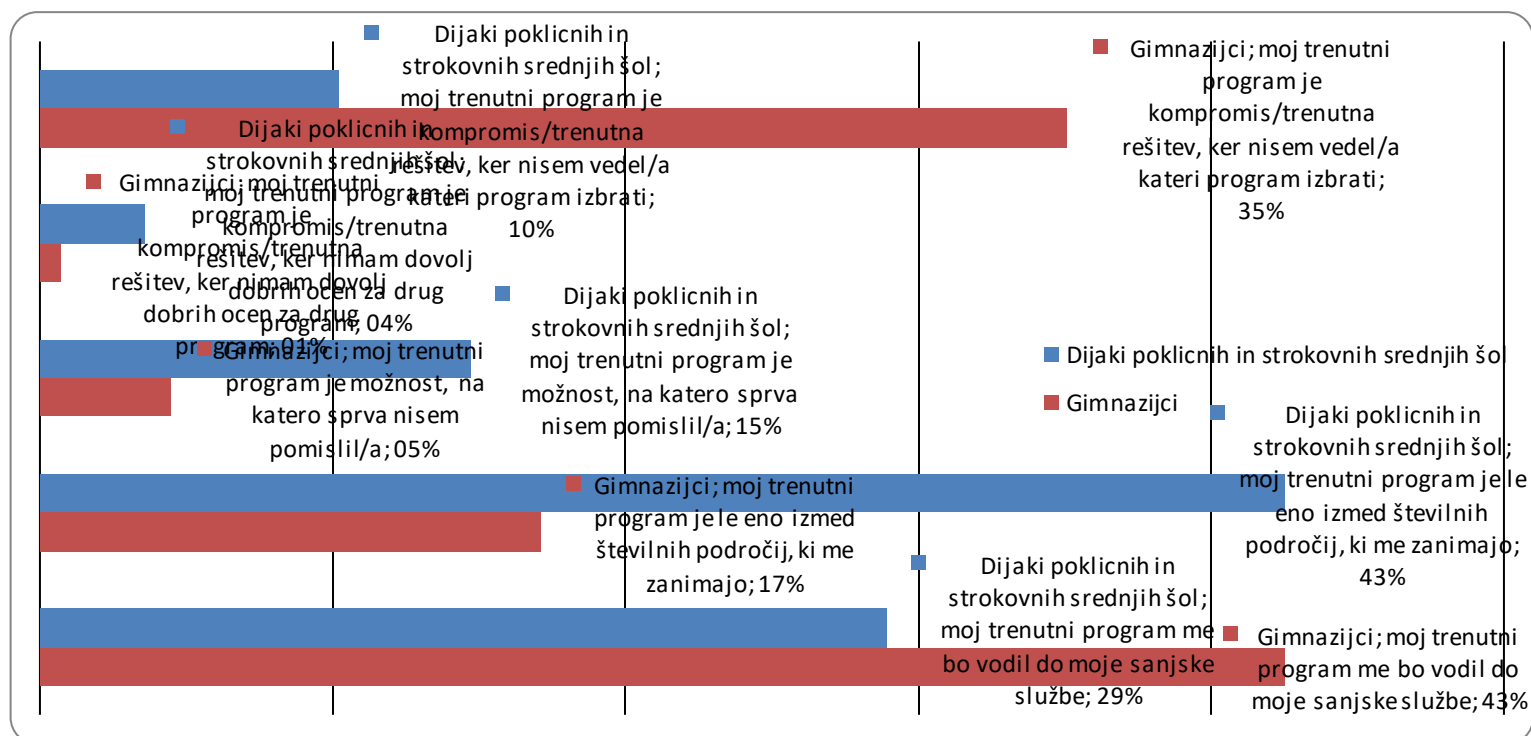

B7 – države 7 EU VET: Če bi lahko izbirali še enkrat, bi izbrali isti program? Odgovori izraženi v odstotkih, pri izbranih vrednostih 4 in 5 na lestvici od 1=“Zagotovo ne” do 5=“Zagotovo”.

4.4.2 Primerjava dijakov slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol z dijaki slovenskih gimnazij

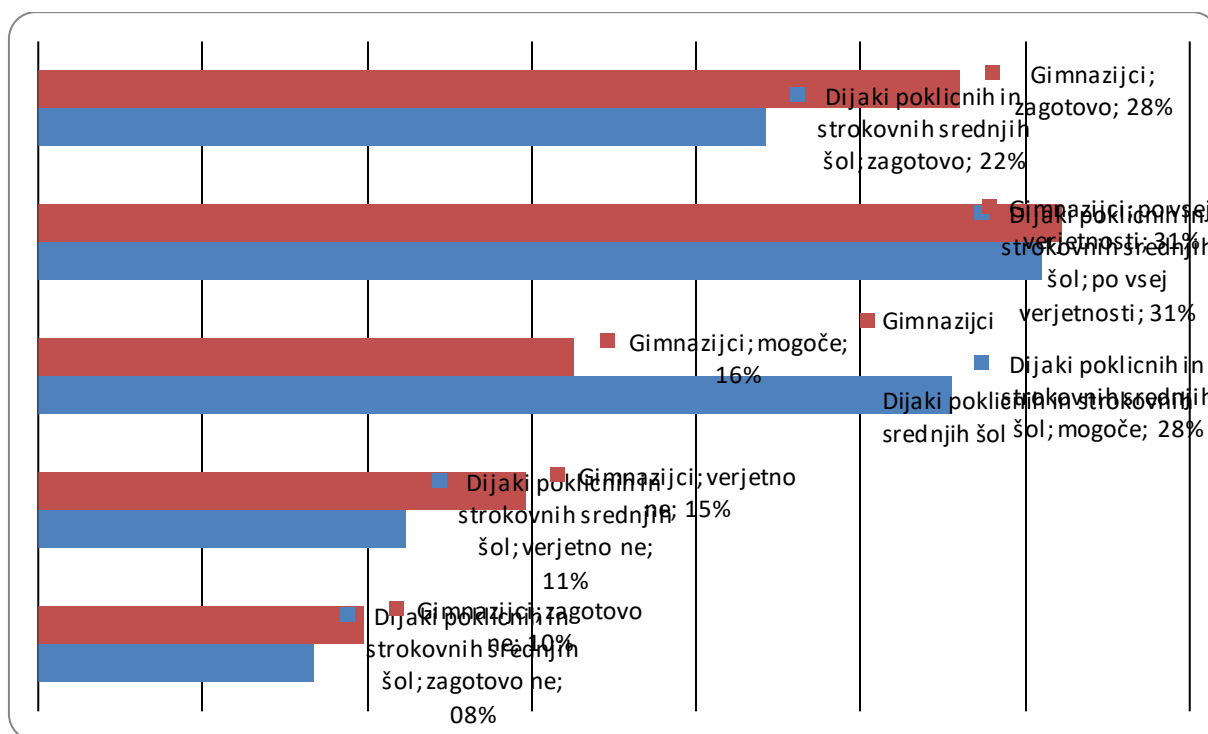
Mnenja glede izbranega srednješolskega programa (glej Graf 4.7) se med slovenskimi dijaki močno razlikujejo. Gimnazijci so vpis v splošni program izbrali v večini zato, ker niso vedeli kateri program izbrati, čeprav menijo, da jih bo vseeno vodil do sanjske službe. Nekaj jih priznava tudi, da je gimnazijski program le eno izmed mnogih področij, ki jih zanimajo, okrog tretjina bi se jih, tudi če bi izbirali še enkrat, odločila za vpis v trenutni program (glej Graf 4.8). Dijaki slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol menijo, da je njihov trenutni program le eno izmed številnih področij, ki jih zanimajo in ni bil izbran kot kompromis, ker niso vedeli kaj izbrati oz. ker niso imeli dovolj dobrih ocen za kak drug program, čeprav se opazi, da ocene igrajo pomembnejšo vlogo pri vpisovanju kot pri gimnazijcih. Nekateri so celo mnenja, da jih bo trenutni program vodil do sanjske službe, čeprav se jih je kar nekaj zanj odločilo naknadno oz. program ni bila ena izmed možnosti, na katero so sprva pomislili. Tudi dijaki poklicnih in strokovnih srednjih šol bi se, podobno kot gimnazijci, za trenutni program odločili ob ponovnem vpisovanju.

Graf 4.7: Dejavniki izbire programa sekundarnega izobraževanja v Sloveniji.

B6 – Slovenija: S katero trditvijo o svojem programu se najbolj strinjate? Odgovori izraženi v odstotkih, glede na pogostost izbrane vrednosti.

Graf 4.8: Ponovno odločanje glede izbire sekundarnega izobraževanja v Sloveniji.

B7 – Slovenija: Če bi lahko izbirali še enkrat, bi izbrali isti program? Odgovori izraženi v odstotkih, glede na pogostost izbrane vrednosti.

4.5 Izvedba intervjujev

Intervjuji so polstrukturirani, kar pomeni, da so vprašanja sicer že vnaprej določena, vendar obstaja možnost za dodajanje podvprašanj (glede na tok pogovora), odgovori intervjuvancev pa so odprti oz. niso omejeni. Pri pripravi vprašanj sem se zanesla na teorijo, ki jo poudarjam preko celotne magistrske naloge ter na hipotezi, ki ju želim preveriti.

Intervjuji so bili izvedeni z različnimi strokovnjaki s področja izobraževanja in svetovanja v Sloveniji. Med intervjuvance sodijo strokovnjaki z institucij javne uprave, ki se ukvarjajo s področjem izobraževanja in kariernega svetovanja mladim ter zaposleni na osnovnih šolah v Osrednjeslovenski regiji.

Intervjuvanci so bili za sodelovanje naprošeni preko telefonskega pogovora in/ali pisne prošnje (preko e-pošte). Pri tem sem se predstavila, na kratko opisala cilj magistrske naloge ter razložila kaj je moj namen pri izvedbi intervjuja.

Vprašanja v intervjuju (glej Priloga C) so razdeljena po logičnem sosledju, glede na naraven tok pogovora in navezovanje na obravnavano tematiko. Ugotavljalo se je intervjuvančev mnenje o splošnem stanju vpisovanja učencev v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji, iskala sem podobnosti in razlike v mnenjih strokovnjakov glede na moje lastne empirične ugotovitve v magistrski nalogi, hkrati pa sem želela tudi direktno preveriti zastavljene hipoteze v magistrski nalogi.

4.5.1 Analiza raziskovalnih vprašanj

Vsak intervju se je posnel na aparat za zapisovanje zvoka, s katerim sem shranila podatke, ki sem jih kasneje še enkrat poslušala, analizirala in zabeležila v logično celoto. Transkripti izvedenih intervjujev so zavedeni v Prilogi D.

4.5.1.1 Trendi vpisovanja v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji

Po pričakovanjih so intervjuvanci zaposleni v državnih ustanovah (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, ZRSZ) natančno seznanjeni s trendi vpisovanja. Vprašani trdijo približno enako – da se je v zadnjih sedmih letih delež kandidatov, ki so se vpisovali v srednje strokovno izobraževanje iz leta v leto povečeval, na drugi strani pa se je posledično zniževal delež tistih, ki so se vpisovali v gimnazijske programe. Povečanje vpisa v gimnazijske programe se je torej v zadnjih letih ustavilo in se je ustalilo na približno 40% generacije – tudi na račun

poslabšanja materialnih razmer v družinah, kjer niso več prepričani, da bodo zmogli kriti stroške šolanja (Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec B 2016). Tudi pri vsakoletnem razpisu za vpis v srednje šole je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport v zadnjih letih z usmerjanjem števila razpisanih mest na posameznih programih spodbujalo vpis v srednje strokovno in poklicno izobraževanje. Število mest za vpis v gimnazijske programe so poskušali zmanjšati in tako spodbuditi vpis v programe srednjega strokovnega in poklicnega izobraževanja. V gimnazijske programe se je namreč vpisoval vedno večji delež populacije, zato je zagotavljanje kakovosti in odličnosti znanja gimnazijcev postalo težavno. Z manjšim vpisom naj bi se poskušalo zagotoviti, da gimnazije dobijo po uspehu boljše dijake, za katere lahko pričakujejo, da bodo dosegli standarde gimnazijskega programa. Na ta način se dviguje nivo znanja na vseh gimnazijah in posledično se to odraža tudi na vpisu na fakultete, ki tako pridobijo boljše študente. To je bilo ugotovljeno tudi v Beli knjigi (2011) – gimnazija je glede na učence, ki so se vanjo vpisovali počasi izgubljala značilnost šole namenjene tistemu delu populacije, ki kaže izrazito nadarjenost za univerzitetni študij (Intervjuvanec A 2016).

Odgovori nekaterih intervjuvancev sicer pričajo o tem, da še vedno obstaja neko splošno prepričanje, da se večji delež učencev vpisuje v gimnazije, čeprav priznavajo, da je vpis v poklicno strokovno izobraževanje v zadnjih letih rahlo narasel. Vzroki za to naj bi bili širši družbeni dejavniki, slab ugled poklicev in nizke plače. Približno deset let nazaj so trendi vrtoglavo rasli v smer gimnazij, potem so se malo umirili, strokovni programi so se okrepili, pa tudi poklicni so dobili svoj delež. V zadnjem letu pa je bilo po mnenju svetovalne delavke v osnovni šoli spet nenavadno veliko vpisa na gimnazije (Intervjuvanec Č 2016; Intervjuvanec F 2016). Tudi svetovalna delavka iz druge osnovne šole ugotavlja, da naj bi se ravno letos (2016/2017) pojavil spet višji delež vpisa na splošne gimnazije – 52% devetošolcev (Intervjuvanec D 2016), vendar pa je zanimiv razmislek zakaj se je vpis v poklicno strokovno izobraževanje v zadnjih letih spet povečal – na odločitev učencev lahko vpliva odmevnost naraščajoče brezposelnosti diplomantov z akademsko kvalifikacijo. Poleg tega je posledica gospodarske krize iz prejšnjega desetletja lahko v tem, da se v javnem diskurzu ponovno obuja miselnost, da »je lažje preživeti, če znaš narediti nekaj konkretnega«, tudi srednje šole pa so v zadnjem času postale bolj aktivne v promocijskih aktivnostih na osnovnih šolah (Intervjuvanec E 2016).

4.5.1.2 Pridobivanje informacij o obstoju programov sekundarnega izobraževanja

Informacije so učencem primarno dostopne preko pomoči svetovalnih delavcev osnovnih šol. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport te poskuša sproti opremljati z vsemi potrebnimi informacijami (preko vsakoletnih posvetov), na voljo je tudi spletna stran »mojaizbira.si«, ki ponuja med drugim vse podatke o izobraževalnih programih (na katerih šolah se določen program izvaja, kakšen poklic in kompetence pridobi dijak, če zaključi nek program, kje se lahko zaposli, kakšne pripomočke uporablja pri izvajanju nekega poklica ipd.), na eni osnovni šoli v Sloveniji poskušajo, glede na interes, v svetovanje vključevati tudi učitelje oz. predvsem razrednike (Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec B 2016; Intervjuvanec Č 2016; Intervjuvanec F 2016). Na splošno je velik vir informacij dostopen preko interneta – na spletnih straneh srednjih šol, ministrstva, »dijaski.net«, »filternet.si«, »spletisvojokariero.si« (Intervjuvanec D 2016). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport financira tudi različne projekte za promocijo poklicev, ki jih vodi Center RS za poklicno izobraževanje ali pa Gospodarska in Obrtna zbornica Slovenije. Tako so uveljavljeni programi Olimpijada poklicev (tekmovanje v poklicnih spretnosti na državni ravni), Euroskills (Evropsko tekmovanje o poklicnih spretnostih), vsako leto poteka tudi sejem Infomativa (sejem izobraževanja in poklicev), posneli so filme o poklicih, pripravili gradiva, brošure, zloženke, organizirajo pa se tudi obiski strokovnjakov in uspešnih gospodarstvenikov na šolah. Hkrati so eden pomembnih virov informacij o programih obiski predstavnikov in dijakov srednjih šol na posameznih osnovnih šolah, tudi srednje šole organizirajo različne dogodke – npr. dan odprtih vrat (Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec Č 2016). Učenci v sklopu pouka načeloma obiščejo tudi Karierno središče v okviru Zavoda RS za zaposlovanje ali pa Center za informiranje in poklicno svetovanje. Tam imajo možnost spoznati obstoječe programe po Sloveniji, izpolnijo vprašalnik Kam in kako, se seznanijo z možnostjo individualnih razgovorov in posvetov pri njih, devetošolci pa izpolnijo tudi vprašalnik eVPP. Kljub vsemu, svetovalni delavci na osnovnih šolah učence spodbujajo k samostojnosti in lastni aktivnosti pri pridobivanju dodatnih informacij (Intervjuvanec C 2016; Intervjuvanec D 2016).

Na splošno obstaja med intervjuvanci mnenje, da slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja sicer dobijo dovolj informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja (Intervjuvanec A, 2016), vendar pa je teh celo preveč in jih učenci ne znajo pravilno uporabiti oz. ni znano v kolikšni meri jih dejansko upoštevajo (Intervjuvanec B 2016). Torej, dobijo premalo kvalitetnih in strokovnih ter celostnih informacij (Intervjuvanec C 2016; Intervjuvanec E 2016). Primanjkuje konkretnih izkušenj učencev preko obiska raznih delavnic, delovnih mest,

možnosti ti. »job shadowinga« (Intervjuvanec F 2016). Predvsem starši sprašujejo kaj se bo zaposlovalo čez pet do deset let, tega pa niti na Zavodu RS za zaposlovanje (še) ne znajo napovedati. Vedo le, katere kompetence in posamezna znanja, ki jih bodo učenci potrebovali v prihodnosti bodo zagotovo potrebna, da bodo našli zaposlitev (Intervjuvanec B 2016). Na osnovnih šolah s karierno orientacijo začnejo šele v osmem razredu, v devetem razredu pa imajo vedno možnost priti v svetovalno službo po dodatne informacije in usmeritve. Veliko je odvisno od njihove lastne aktivnosti. Opazi se tudi, da veliko dela opravljajo starši namesto otrok (Intervjuvanec D 2016).

Intervjuvanci tako večinoma enako ugotavljajo, da se mladi pri vpisovanju še najbolj zanašajo in upoštevajo informacije, ki jih pridobijo preko informativnih dni, pomembno jim je mnenje prijateljev (ki so že vpisani v kak program sekundarnega izobraževanja) in staršev (Intervjuvanec A-D 2016). Nekateri se pri vpisovanju odločajo tudi glede na splošni ugled institucije izobraževanja (Intervjuvanec A 2016).

Vloga šolske svetovalne službe v osnovni šoli pri pripravi učencev na vpis v sekundarno izobraževanje

V Programskih smernicah za delo svetovalnih delavcev osnovnih šol so med drugim zapisane smernice in minimalni standardi, ki naj bi jim svetovalni delavci na osnovnih šolah v okviru poklicne orientacije sledili. Med drugim mora svetovalna služba zagotoviti vsem učencem dostop do informacij, ki jih potrebujejo za odločitve o nadaljnjem izobraževanju in izbiri poklica, organizirala naj bi obiske učencev v podjetjih in pri drugih delodajalcih, tematskih razstav, organizirala in koordinirala naj bi predavanja in pogovore z zunanjimi strokovnjaki, s predstavniki posameznih poklicev, poklicnimi svetovalci Zavoda RS za zaposlovanje in drugimi. Poleg tega, je med standardi tudi zapisano, da mora svetovalna služba omogočiti vsakemu učencu vsaj en svetovalni razgovor pred zaključkom osnovne šole (v zaključnem razredu, po potrebi tudi prej). Udeležba je za učenca prostovoljna. Poleg tega mora svetovalna služba izvesti letno vsaj dve uri predavanj na oddelek z vsebinami poklicne vzgoje, izvedla naj bi anketo o izobraževalnih in poklicnih namerah učencev zaključnega razreda, zbirala podatke o učencih za potrebe poklicnega svetovanja (anketiranje, diagnostični preizkusi, ipd.) ter izvajala individualno in skupinsko poklicno svetovanje (Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec B 2016). Glede na občasne pogovore z učenci na Zavodu RS za zaposlovanje, je tega predpisanega programa, ki se ga dejansko izvede vseeno premalo, želeli bi si več aktivnosti na tem področju (Intervjuvanec C 2016). Šolska svetovalna služba se mora o temi karierne

orientacije veliko izobraževat sama in spremljati trende zaposlitve, predvsem starši pričakujejo od šole veliko, učenci sami pa se navadno ne angažirajo dovolj, da bi pristopili v pisarno šolske svetovalne službe in povprašali o temah, ki jih zanimajo. Večinoma se s tem seznanjajo na razrednih urah, ker praviloma z njihove strani ni interesa, da bi za seznanjanje z informacijami ostali po pouku (Intervjuvanec D 2016; Intervjuvanec F 2016).

Med intervjuvanci vlada neko splošno mnenje, da bi nadaljnji poklicni poti učencev morali na osnovnih šolah posvečati več časa, vendar so ponavadi svetovalne službe na šolah precej kadrovsko podhranjene, vpis v srednjo šolo in karierna orientacija pa je ponavadi le ena izmed mnogih nalog, ki jih opravljajo (Intervjuvanec A 2016). Poleg karierne orientacije šolski svetovalni delavci opravljajo še delo z učenci, ki imajo učne težave, posvečajo se integraciji učencev s posebnimi potrebami, odkrivajo nadarjene učence, delajo z učitelji, itd. Naložili so jim veliko različnih nalog in na manjši osnovni šoli jih mora opraviti le en šolski svetovalni delavec. Ur, ki bi bile namenjene področju karierne orientacije ni v šolskem programu, tako da težko pridejo v razred in izvedejo zelene aktivnosti. Po mnenju intervjuvank bi v Sloveniji nujno potrebovali poseben predmet karierna orientacija, kjer bi učenci spoznavali sebe, svoje prednosti in slabosti, spoznavali poklice in zahteve, trg dela, itd., učence bi morali učiti teorijo izbire ter prevzemanja odgovornosti. Torej bi v devetem razredu bilo pametno uvesti tedensko uro s tematiko karierne orientacije. Šolskim svetovalnim delavcem manjkajo tudi kompetence – znanje, sposobnosti, motivacija – za delo karierne orientacije (Intervjuvanec B 2016; Intervjuvanec C 2016; Intervjuvanec F 2016). Ugotavlja se, da je priprava učencev na vpis sicer uspešna glede na to, da se večina uspešno vpiše v srednješolsko izobraževanje, iz vidika priprave na nadaljnjo karierno pot pa je delo šolske svetovalne službe nezadostno (Intervjuvanec E, 2016). Poleg tega bi devetošolci morali imeti možnost izpolnjevanja kakšnega dodatnega testa, ki bi jim na podlagi njihovih sposobnosti (ne samo interesov) pomagal pri usmeritvi v srednjo šolo. Hkrati, tudi učenci sami se ne angažirajo dovolj, da bi izkoristili vsaj tiste možnosti, ki jih ponujajo v svetovalni službi (termini za razgovore, usmerjanje, skupno ali individualno izpolnjevanje vprašalnikov). Pogosto pustijo, da se stvari uredijo same (Intervjuvanec D 2016).

Smernice za ureditev sistema svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji

Po mnenju Ministrstva za šolstvo so že trenutne smernice ustrezne, poleg tega pa za svetovalne delavce osnovnih in srednjih šol vsako leto organizirajo tudi posvet ob objavi razpisa za vpis novincev v srednje šole, na katerem jih med drugim seznanijo z morebitnimi novostmi glede vpisa, morebitnimi spremembami zakonodajnega okvira, pa tudi z drugimi vsebinami, ki jih potrebujejo pri svojem delu. Tako k sodelovanju vsako leto povabijo tudi predstavnike drugih institucij (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Zavod RS za zaposlovanje, Center RS za poklicno izobraževanje, Sklad RS za razvoj kadrov in štipendije). Tema poklicna orientacija je skoraj vsako leto na dnevnem redu, v okviru te teme pa poskušajo svetovalnim delavcem prikazati tudi konkretne aktivnosti, ki jih lahko izvedejo s svojimi učenci v okviru t. i. »karierne ure«. Zadnji dve leti so postregli s konkretnimi napotki za izvedbo dogodkov v okviru poklicne orientacije (Intervjuvanec A 2016). Vseeno v slovenskih osnovnih šolah ne potrebujejo le svetovanja, ampak tudi poklicno vzgojo, saj bi bilo koristno, da bi vsak učitelj pri svojem predmetu dodal kamenček v mozaik poznavanja poklica in osmisлил svoj predmet v povezavi s poklici (zakaj je praktična matematika, slovenščina, biologija) – potem bi bila končna odločitev za učenca lažja (Intervjuvanec B 2016). Učenec naj bi s strani šolskega sistema pridobil tudi informacije o svojih sposobnostih, interesih, o zahtevnosti srednjih šol, opisih poklicev, trgu dela ter veščinah kako se odločati odgovorno (Intervjuvanec C 2016; Intervjuvanec Č 2016). Obstoječi sistem svetovanja bi moral biti integriran v celostni pristop učenja za kariero, ki bi moral vključevati medpredmetne vsebine za spoznavanje lastnih interesov, za razvijanje sposobnosti in za spoznavanje izobraževalnih in zaposlitvenih možnosti, šolske aktivnosti za vzgajanje k samostojnosti, odgovornosti, samoiniciativnosti, solidarnosti, ipd. ter učenje projektnega načina dela, ki temelji na obvladovanju vseh faz – od analize, načrtovanja do izvedbe (Intervjuvanec E 2016).

4.5.1.3 Dejavniki vpisovanja učencev iz primarnega v sekundarno izobraževanje

Večinoma sicer velja mnenje, da se učenci za vpis v programe sekundarnega izobraževanja ne odločajo impulzivno (Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec Č 2016; Intervjuvanec D 2016), vendar pa porabijo premalo časa, da bi ovrednotili in celovito uporabili informacije, ki jih dobijo od svetovalcev oz. se ne zavedajo pomembnosti svoje odločitve (Intervjuvanec C 2016). Vpis v posamezni srednješolski program je svobodna izbira vsakega posameznika, vsekakor pa je odločitev o nadaljnji poti v veliki meri tudi posledica družbene klime in javnega mnenja, mnenja staršev, odločitve prijateljev, pa tudi gospodarskih in socialnih razmer v državi

(Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec B 2016). Pomembni dejavniki so tudi ugled poklicev povezanih z izbranim programom izobraževanja in ugled izobraževalne institucije, socialni status staršev ter okolje, v katerem otroci odraščajo (Intervjuvanec C 2016; Intervjuvanec Č 2016), na vpis zagotovo vpliva tudi število potrebnih točk za vpis v nek program ter možnosti prehoda v terciarno obliko izobraževanja (Intervjuvanec E, 2016). Po izkušnjah šolske svetovalne delavke veliko učencev še ne ve kam bi se vpisali naprej, zato se odločijo za gimnazije (ker imajo najbolj splošen program). Na odločitev za vpis v srednje šole pa predvsem vplivajo pridobljene ocene in mnenja prijateljev, ki že obiskujejo določeno srednjo šolo (Intervjuvanec D 2016; Intervjuvanec F 2016).

Nekateri učenci imajo svojo pot izobraževanja ob koncu osnovne šole že zelo natančno izdelano in načrtano, drugi pa se v teh letih še lovijo in svojo odločitev naslanjajo glede na trenutno uspešnost, mnenje staršev, itd. Zgodi se, da tudi dijaki ob koncu srednje šole ne vedo kaj bi radi delali v življenju. Za marsikoga je v osnovni šoli še preskok, da bi se odločil glede nadaljnje poklicne poti. Učenci še nimajo nikakršnih izkušenj glede opravljanja dela (študentski servisi dovoljujejo delo komaj od 15. leta naprej). Zato se, če jim točke dopuščajo, pogosto odločajo za gimnazije (ker imajo najbolj splošen program) in si s tem podaljšajo možnost odločanja za poklic za 4 leta. Nekoliko neustrezno postane, ko se za vpis v gimnazijski program odločijo tisti, ki morda niso tako uspešni v osnovni šoli in tudi obveznosti gimnazijskega programa ne uspejo uspešno opravljati. Včasih učence pri tej odločitvi podpirajo tudi starši, saj se jim zdi da bodo njihovi otroci z višjo in visoko izobrazbo pridobili boljši status in ugled v družbi (Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec B 2016; Intervjuvanec C 2016; Intervjuvanec D 2016). Oziroma je slabo tudi, če je učenec nadarjen in zainteresiran za določeno strokovno smer, pa si v zadnjem trenutku s starši premislijo – da gre za vsak slučaj na gimnazijo, ker je potem še vse odprto za naprej (Intervjuvanec F 2016). Med učenci se pojavljajo razlike v njihovi poklicni in socialni zrelosti ter stopnji prevzemanja odgovornosti na kar vpliva celotna vzgoja doma in v šoli ter okolje v katerem živijo in spremembe v družbi – prepričanja, stališča, vrednotenja (Intervjuvanec C 2016).

4.5.1.4 Razvoj poklicnega interesa učencev v Sloveniji ter primerjava z Avstrijo in Nemčijo

Po mnenju intervjuvanke z Ministrstva za šolstvo, Slovenija učencem skozi aktivnosti šolske svetovalne službe načeloma uspešno razvija poklicni interes (Intervjuvanec A 2016), medtem ko na Zavodu RS za zaposlovanje in v šolski svetovalni službi argumentirajo, da pri tem ne gre enačiti vseh slovenskih šol. Mnogokrat je razvoj poklicnega interesa odvisen od angažiranosti svetovalnega delavca na šoli, učiteljev in vodstva šole, če take dejavnosti podpira. Učni načrt

se načeloma teme poklicne orientacije dotika na nekaj mestih skozi devet let, vendar se učinek razgubi. Tudi ravnatelji morajo razumeti, da so to zelo pomembne odločitve za učence. Vlada mnenje, da bi lahko v Sloveniji bili na tem področju uspešnejši, če bi imeli svetovalni delavci več časa oz. ur namenjenih za delo z učenci (skupinsko in individualno) ter ustrezne strokovne kompetence za delo. Na tem področju bi se torej lahko naredilo še marsikaj, npr. v predmetniku bi moralo biti nekaj, kar bi otrokom ponujalo možnost spoznavanja poklicev, opravljanja opravil in s tem spoznavanja sebe in lastnih interesov (Intervjuvanec B 2016; Intervjuvanec C 2016; Intervjuvanec D 2016; Intervjuvanec F 2016).

Delovanje šolskega in svetovalnega sistema ter razvoj poklicnega interesa učencev v Avstriji in Nemčiji večina intervjuvancev le malo pozna, vendar pa se lahko povleče neke skupne zaključke. Intervjuvanci so seznanjeni z dejstvom, da je šolski sistem v omenjenih državah bolj organiziran in pri učencih spodbuja večji poklicni interes. Ugibajo, da je med drugim tako, zaradi večjega poudarka na praktičnem usposabljanju, državi imata dobro razvit sistem vajeništva. Pri tem ne gre le za triletno, ampak tudi štiriletne šole in celo gimnazijci, ki zaključijo šolanje lahko postanejo vajenci. Na ta način so dijaki veliko časa pri delodajalcih in spoznavajo poklice v realnem delovnem okolju. Tudi zaposlitev je na poklicnem nivoju več na voljo. Avstrijci (vsaj na Koroškem) veliko delajo s starši, da znajo ti prepoznati otrokove potenciale in interese. Poleg tega so tisti, ki se v Avstriji ali Nemčiji usposobijo za izvajanje konkretnega poklica tudi ustrezneje plačani – poklicno izobraževanje ima zato večji ugled – medtem ko je v Sloveniji poklic, ki ga dijak pridobi z izobraževanjem v triletnem poklicnem programu premalo cenjen in ponekod tudi premalo plačan. Starši v Sloveniji pogosto smatrajo poklicno izobraževanje kot poraz zanje in za otroka, zato se tja praviloma vpišejo tisti učenci, ki res ne morejo drugam – tam so torej slabše sposobni, nezainteresirani učenci in nivo programa upada – na dolgi rok pada tudi motivacija in kvaliteta dela učiteljev. (Intervjuvanec A 2016; Intervjuvanec B 2016; Intervjuvanec Č 2016; Intervjuvanec F 2016). Poklicno in strokovno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji razumejo kot tisto, ki ti lahko prinese neodvisnost, moč in ugled. V Sloveniji to velja predvsem za akademsko kvalifikacijo (Intervjuvanec E 2016). V Avstriji obstaja sistem poklicne vzgoje, ki je utrjen in deluje, v preteklosti se ni tako spreminjal kot v Sloveniji. Ljudje ga spoštujejo, verjamejo vanj, bolj pa je povezan tudi z zaposlovanjem. Tam sistem ustrežnejše diferencira učence (sposobnosti, interesi, motivacija, delovne navade) in jim v skladu s tem ponudi diferencirane programe ter kasnejšo ustrezno zaposlitev. Dober primer tega je uveljavljen dualni sistem, ki je bolj usmerjen v praktično delo in spretnosti. Delo je bolj sistematično, sistem deluje, imajo več časa za

poklicno vzgojo, nudijo različne oblike informiranja, osveščanja, preizkusa spretnosti v praksi, poleg tega pa tudi starši bolj verjamejo in zaupajo šolskemu sistemu kot v Sloveniji (Intervjuvanec C 2016). Po mnenju šolske svetovalne delavke v slovenski osnovni šoli bi morali, da se približamo Avstriji ali Nemčiji, za bolj zadovoljive rezultate v šolski načrt vključiti (sistemska – s predmetnikom ali obvezno prakso) kakšen predmet v zvezi s karierno orientacijo, ekonomijo, gospodarstvom, gospodinjstvom ali praktičnimi deli, da učenci dobijo občutek o poklicih in zaposlenosti (Intervjuvanec D 2016).

4.6 Preverjanje hipotez

V magistrski nalogi sem zastavila spodnji dve hipotezi, ki sem ju preverjala s pomočjo analize strokovne literature, z lastnimi empiričnimi izračuni preko programa SPSS ter preko izvedbe intervjujev z izbranimi strokovnjaki, ki delujejo na področju širšega slovenskega šolskega sistema.

Hipoteza 1: v Sloveniji se je vpis v poklicne srednje šole do nedavno zmanjševal⁴ tudi zato, ker učenci med šolanjem ne dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja.

Hipoteza 2: slovenski izobraževalni sistem učencem v osnovni šoli slabše razvija poklicni interes in jih slabše pripravlja na vseživljenjsko učenje in kariero kot izobraževalni sistemi Avstrije in Nemčije.

4.6.1 Hipoteza 1

Glede na rezultate pridobljene preko analize vprašalnikov z raziskave 7 EU VET (2012) in odgovorov intervjuvancev ugotavljam, da pri potrjevanju prve hipoteze ni enoznačnega odgovora oz. hipotezo lahko delno potrdim.

Ugotavljam, da pri odločanju učencev na primarni stopnji za vpis v programe sekundarnega izobraževanja igrajo večjo vlogo manj relevantni viri odločanja oz. informacij kot bolj relevantni – tisti, ki imajo strokovno podlago (glej Tabela 4.1). Razvidno je, da se učenci pri odločanju bolj zanašajo na mnenje staršev, na njih bolj vplivajo predstavitve šol ob

⁴ Doseganje čim višje stopnje izobrazbe na sekundarni stopnji je postalo vrednota. To naj bi najbolj optimalno omogočale gimnazije. Do zmanjševanja vpisa naj bi prihajalo tako zaradi padca natalitete, kot tudi zaradi zmanjševanja povpraševanja po nekaterih poklicih (Kroflič, Peček Čuk 2009, 17). Po podatkih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (2016), pa je delež vpisanih v prvi letnik srednjega poklicnega izobraževanja upadal do leta 2010/2011, ko se je ta trend obrnil in celo rahlo narašča (Černoša 2016, 22).

informativnih dnevih (ki niso vedno realne glede na dejansko sliko izobraževanja na instituciji – olepšana predstava), raziskujejo splet in medije, ki le redko kažejo realno in strokovno sliko (razen, če gre za priznane spletne strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ali Zavoda RS za zaposlovanje oz. Kariernega središča) ter poslušajo mnenje prijateljev. Učenci se na uradne oz. strokovne vire informacij (mnenje bivših učiteljev, šolski svetovalci, centri za poklicno svetovanje) obračajo manj.

Kot dodatek (glej Tabela 4.1) je podano tudi rangiranje podanih odgovorov pri primerjavi mednarodnih podatkov oz. podatkov pridobljenih preko raziskave 7 EU VET (2012) za obravnavane države Evropske Unije.

Tabela 4.1: Primerjava bolj relevantnih in manj relevantnih virov informacij, glede na lastne izračune.

Rang SLO	Bolj relevantni viri informacij	Manj relevantni viri informacij	Rang VB	Rang AVS	Rang NEM
1		Mnenje staršev	2	1	1
2		Informativni dnevi	4	2	3
3	Informacije v medijih in na spletu	Informacije v medijih in na spletu	5	3	2
4		Mnenje prijateljev	3	4	4
5	Mnenje bivših učiteljev		1	6	6
6	Pomoč šolskih oz. poklicnih svetovalcev		6	niso vprašali	niso vprašali
7	Preizkus sposobnosti (določene šole)		7	5	7
8	Pomoč centrov za poklicno svetovanje		8	7	5

Drugačna slika pa se kaže pri vidikih izbire programov sekundarnega izobraževanja, kjer učenci poudarjajo bolj relevantne vidike (glej Tabela 4.2). Razvidno je namreč, da se za vpis bolj odločajo na podlagi tega, ali jim program omogoča dobre možnosti za nadaljnje izobraževanje, ali imajo možnosti za pridobitev dobre službe in opravljanja njim zanimivih poklicev. Medtem ko je ugled institucije sekundarnega izobraževanja manj pomemben, v tem primeru se tudi ne

zanašajo toliko na mnenja prijateljev, staršev in učiteljev, prav tako pa jim pridobljene ocene ne predstavljajo prevelike ovire.

Kot dodatek (glej Tabela 4.2) je podano tudi rangiranje podanih odgovorov pri primerjavi mednarodnih podatkov oz. podatkov pridobljenih preko raziskave 7 EU VET (2012) za obravnavane države Evropske Unije.

Tabela 4.2: Primerjava bolj relevantnih in manj relevantnih vidikov izbire programa sekundarnega izobraževanja, glede na lastne izračune.

Rang SLO	Bolj relevantni vidiki izbire programa	Manj relevantni vidiki izbire programa	Rang VB	Rang AVS	Rang NEM
1	Možnost za nadaljnje izobraževanje		3	1	1
2	Možnost opravljanja zanimivih poklicev		1	3	2
3	Možnost za dobro službo		2	2	3
4		Ugled institucije izobraževanja	4	4	4
5		Oddaljenost šole od kraja bivanja	5	5	5
6		Mnenje prijateljev	8	6	6
7		Mnenje staršev	7	7	8
8		Mnenje učiteljev	6	8	7
9	Primerne ocene		9	9	9

Dejstvo je, da se je vpis v poklicne in strokovne srednje šole v Sloveniji statistično res zmanjševal do leta 2010, vpis v nizke poklicne šole (dvoletne) in poklicne srednje šole (triletne) pa je še vedno majhen oz. skoraj zaskrbljujoč. Vendar pa ne gre tako hitro sklepati, da je bil eden izmed razlogov zgolj (ne)dostopnost do strokovnih informacij glede narave poklicev in možnosti zaposlovanja. Ugotovila sem, da učenci pred vpisovanjem v programe sekundarnega izobraževanja veliko razmišljajo o svoji nadaljnji karierni poti in so skoraj prenasičeni z vsemi viri informacij, ki jih nudi slovenski šolski sistem. Pomembnejše vprašanje, ki se je pojavilo je, kako kvalitetne so te informacije in v kolikšni meri jih učenci izkoristijo.

Učenci se glede vpisa odločajo na podlagi nekaj ključnih dejavnikov, ki jim v večini že začrtajo nadaljnjo karierno pot, s katere v Sloveniji kasneje le težko skrenejo. Tisti učenci, ki jim je pomembno, da imajo v prihodnje dobro osnovo za nadaljnje izobraževanje, se bodo v večini odločili za vpis v gimnazijo, prav tako pa se za vpis v gimnazijo odločijo tisti, ki še ne vedo, po kateri karierni poti bi si želeli iti – na ta način svojo odločitev predstavijo za 4 leta. Povezava med pomembnostjo dobrih možnosti za nadaljevanje izobraževanja in gimnazijci ni nič presenetljivega, saj po koncu gimnazijskega programa posameznik nima pridobljenega poklica oz. strokovne izobrazbe, kar pomeni, da mora izobraževanje nujno nadaljevati. Vpliv pridobljenih ocen v osnovni šoli ima po analizi izpolnjenih vprašalnikov z raziskave 7 EU VET (2012) presenetljivo malo vpliva na vpisovanje v programe sekundarnega izobraževanja, čeprav je bilo že splošno dojemanje v šoli vedno tako, da boljše ocene vodijo do boljših šol in s tem tudi boljših poklicev. Je pa razvidno, da slovenski gimnazijci v večini verjamejo, da jih bo izbira tega programa vodila do sanjske službe. Pri odgovorih slovenskih gimnazijcev je tudi razvidno, da se za splošni program odločajo v večini zato, ker ne vedo kateri drug program bi izbrali, kar potrjujejo tudi odgovori nekaterih intervjuvancev. To nevednost lahko med drugim pripisuje mo slabši seznanjenosti z informacijami o obstoju in načinih izvedbe srednješolskih poklicnih in strokovnih programov, nadalje pa tudi temu, da so slovenski učenci pri odločanju za vpis še premladi, da bi vedeli kaj točno jih zanima.

Za razliko, je učencem, ki se odločijo za vpis v eno izmed slovenskih poklicnih in strokovnih srednjih šol pomembneje, da imajo po končanem izobraževalnem programu že možnosti za dobro službo oz. da ta izobrazba vodi do opravljanja privlačnega poklica. Dijaki poklicnih in strokovnih srednjih šol v Sloveniji pri vpisovanju načeloma že vedo opravljanje katerega poklica jih zanima v prihodnosti (vsaj bolj kot gimnazijci), vendar pa ni to edini poklic oz. področje, v katerem se vidijo. Zato so glede na rezultate tudi manj prepričani kot gimnazijci v dejstvo, da jih trenutni program vodi do sanjske službe.

Skozi magistrsko nalogo je bil moj primarni cilj argumentirati, da učenci s strokovnimi informacijami o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja niso dovolj seznanjeni predvsem zaradi slabega delovanja institucij, ki so odgovorne za seznanjanje s temi informacijami. Tu gre v prvi vrsti za slovenske šolske svetovalne službe in ustanove Zavoda RS za zaposlovanje, v sklopu katerega delujejo Karierna središča, za vse skupaj pa je odgovorno Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Ugotovljeno je bilo, da slovenski učenci informacije o obstoju

programov primarno pridobivajo preko informativnih dni, zanašajo se na mnenje staršev in prijateljev ter na informacije dosegljive preko spleta in medijev, kar potrjujejo tudi odgovori intervjuvancev. Za najmanj pomemben vir informacij so učenci označili učitelje, zaposlitvene centre ter šolske svetovalne delavce, čeprav jih intervjuvanci omenjajo kot primarni vir za seznanjanje učencev s strokovnimi informacijami glede nadaljevanja izobraževanja. Učenci se glede vpisa odločajo tudi glede na splošno družbeno klimo in javno mnenje, pa tudi glede na gospodarske in socialne razmere v državi ter okolje v katerem odraščajo.

Treba je torej poudariti, da se učenci glede vpisa odločajo na podlagi številnih zgoraj naštetih dejavnikov, ki niso vedno strokovni oz. objektivni. Nadalje, delovanje šolske svetovalne službe in ostalih institucij Zavoda RS za zaposlovanje je bolj odvisno od angažiranosti posamezne šole, še bolj pa od samoiniciativnosti posameznih učencev oz. njihovih staršev. Po rezultatih je razvidno, da učencem pomoč šolskih svetovalnih služb in zaposlitvenih centrov žal ni dovolj pomembna oz. je ne izkoristijo v zadovoljivi meri.

Vseeno se večina intervjuvancev strinja, da je predpisanega programa za šolske svetovalne delavce premalo – veliko je samoiniciativnega dela, za katerega pa svetovalci nimajo vedno časa – opravljajo veliko različnih nalog, časa, ki bi bil namenjen področju karierne orientacije pa ni v šolskem učnem programu. Ideja je, da bi v Sloveniji obstajal predmet »karierna orientacija« oz. »poklicna vzgoja«, kjer bi učenci spoznavali sebe, svoje prednosti in slabosti, spoznavali poklice in zahteve, trg dela, znali pa bi tudi osmisliti praktično vrednost vsakega splošnega predmeta, ki ga poslušajo znotraj rednega pouka.

Spodaj je podan še tabelaren prikaz skladnosti mnenja intervjuvancev s podano hipotezo 1 (glej Tabela 4.3).

Tabela 4.3: Skladnost mnenja intervjuvancev s trditvijo, da se je vpis v slovenske poklicne šole zmanjševal zaradi premalo strokovnih informacij (Hipoteza 1).

	Hipoteza 1 je potrjena	Hipoteza 1 je zavržena	Hipoteza 1 je delno potrjena
Intervjuvanec A		X	
Intervjuvanec B			X
Intervjuvanec C	X		
Intervjuvanec Č			X
Intervjuvanec D			X
Intervjuvanec E			X
Intervjuvanec F			X

V skupini determinant prevladujejo bolj relevantni dejavniki (razvidno iz Tabela 4.1 in Tabela 4.2), vendar pa so mnenja ekspertov in interpretacija teh rezultatov zelo deljena (razvidno iz Tabela 4.3). To je razlog, da je hipoteza potrjena le delno.

4.6.2 Hipoteza 2

Glede na rezultate pridobljene preko analize vprašalnikov iz raziskave 7 EU VET (2012) in odgovorov intervjuvancev ugotavljam, da tudi druge hipoteze ne morem z gotovostjo potrditi. Hipoteza 2 je tako delno potrjena.

Kaže se, da imajo avstrijski in nemški dijaki nekoliko bolj razvit poklicni interes kot slovenski dijaki, kar je razvidno že iz analize strokovne literature, to pa argumentirajo tudi nekateri intervjuvanci. Poklicno izobraževanje in usposabljanje v Avstriji glede na raziskave uživa visok ugled tako na trgu delovne sile kot tudi med učenci, ki se vpisujejo v te programe. Učenci se v določen program vpisejo glede na to, kakšne karijerne možnosti jim ta nudi za naprej in se hkrati zavedajo, da jim že začetna izobrazba (IVET) nudi dobre temelje za odločanje o nadaljnji poti v poklicnem izobraževanju. Tudi v Nemčiji šolski sistem ustrežnejše diferencira učence in jim

v skladu s tem ponudi diferencirane programe ter kasnejšo ustrezno zaposlitev, uveljavljen imajo uspešen dualni sistem, ki je bolj usmerjen v praktično delo, več časa se nameni za poklicno vzgojo, nudijo različne oblike informiranja, osveščanja, preizkusa spretnosti v praksi, poleg tega pa tudi starši bolj verjamejo in zaupajo šolskemu sistemu kot v Sloveniji. Nadalje, nemški dualni sistem pokriva največje področje izobraževanja na višji sekundarni stopnji, saj se zanj odloči skoraj dve tretjini mladih.

Med pomembnimi dejavniki pri vpisovanju v programe sekundarnega izobraževanja v Avstriji in Nemčiji so, podobno kot pri Slovencih, dejstva ali program nudi dobro podlago za nadaljnje izobraževanje, ali je poklic, ki izhaja iz njega dovolj privlačen ter ali program nudi dobre možnosti za zaposlitev, najmanj pa na vpis vplivajo zaključne ocene na primarni stopnji izobraževanja. Za najpomembnejše vire informacij pri vpisovanju se zanašajo na mnenje staršev in informacije pridobljene preko informativnih dneвов, nadalje pa jim veliko informacij prinese tudi delo preko vajeniškega programa oz. pripravniško delo. Najmanj pomemben vir so učitelji in zaposlitveni centri.

Glede na rezultate analize vprašalnikov iz raziskave 7 EU VET (2012) se tako dijaki iz Avstrije in Nemčije kot tudi dijaki iz Slovenije skoraj v enaki meri strinjajo, da se izobražujejo po programu, ki zajema njihovo področje zanimanja ter da jih bo izobraževanje po izbranem programu vodilo do sanjske službe. Na tem mestu je torej razvidno, da ni zadostne razlike med slovenskimi dijaki in dijaki avstrijskih in nemških poklicnih srednjih šol, da bi lahko zagotovo sklepali, da imajo avstrijski in nemški učenci pri vpisovanju veliko bolj razvit poklicni interes. Nekaj več kot polovica avstrijskih in nemških dijakov ter nekaj več kot 40 odstotkov slovenskih dijakov poklicnih in strokovnih srednjih šol bi si trenutni izobraževalni program izbralo, tudi če bi imeli možnost ponovne izbire. To sicer kaže na neko nezadovoljstvo glede izbire programov sekundarnega izobraževanja na poklicnih in strokovnih srednjih šolah v Sloveniji. Nadalje, tudi glede na odgovore intervjuvancev se kaže, da Slovenija načeloma ustrezno razvija poklicni interes učencem, vendar pa pri tem ne gre enačiti vseh slovenskih šol. Večinoma je razvoj poklicnega interesa odvisen od angažiranosti svetovalnega delavca na šoli in vodstva šole. Nekateri intervjuvanci tako menijo, da bi svetovalni delavci v Sloveniji morali imeti več ur namenjenih za delo z učenci ter ustrežnejše strokovne kompetence za delo. Nadalje, v večini argumentirajo, da je šolski sistem v Avstriji in Nemčiji bolje organiziran in pri učencih spodbuja večji poklicni interes kot v Sloveniji. Razloge za to pripisujejo večji uporabi praktičnega usposabljanja oz. dobro razvitemu sistemu vajeništva. Dijaki v Avstriji in Nemčiji s končano

poklicno izobrazbo so pri izvajanju svojega poklica tudi ustrezneje plačani kot v Sloveniji, zato ima poklicna izobrazba večji ugled.

Če se osredotočim le na sfero poklicne oz. karierne orientacije, ki je v magistrski nalogi rdeča nit, je razvidna velika razlika avstrijskega in nemškega šolskega sistema v primerjavi s slovenskimi metodami. Namreč, Avstrija in Nemčija imata sistemsko rešeno izobraževanje svetovalnih delavcev ter dobro uveljavljen proces informiranja in svetovanja učencem za načrtovanje in vodenje kariere. V Avstriji je za izobraževanje kariernih svetovalcev uveljavljen dvoletni študij na terciarni stopnji, nemški teričarni sektor pa poleg raznih univerz in ostalih institucij terciarne stopnje izvaja tudi programe visoke poklicne izobrazbe v obliki visokih šol ali poklicnih akademij. Tako imajo v obeh državah na šolah zaposlene strokovno izobražene karierne svetovalce ter predpisan kurikulum, kjer je obvezno poklicno izobraževanje vključeno že v čas pouka. V Nemčiji se izvaja tudi zgodnje, sistematično poklicno svetovanje v organizaciji kariernih centrov, ki se nahajajo znotraj podjetij. Na Zveznem inštitutu za poklicno izobraževanje in usposabljanje izvajajo razne projekcije poklicnih kvalifikacij z razvojem modelnih izračunov, sodelujejo pa tudi s socialnimi partnerji, predvsem v kontekstu modernizacije začetnih in nadaljevalnih predpisov za poklicno usposabljanje. Vseeno je treba poudariti, da je (tako kot v Sloveniji) tudi v Avstriji velik problem to, da je starost 14 let nekoliko prezgodnja za sprejemanje razumnih odločitev glede nadaljnjih kariernih poti, zato v zvezi s tem sprejemajo dodatne ukrepe na področju svetovanja učencem.

V kontekstu poklicne oz. karierne orientacije je torej sistem v Avstriji in Nemčiji občutno boljše organiziran kot v Sloveniji. Tudi interes za vpisovanje učencev v programe poklicnega izobraževanja je v Avstriji in Nemčiji argumentirano večji kot v Sloveniji. Vendar pa razvoj poklicnega interesa pri učencih ni odvisen zgolj od delovanja svetovalnih instanc, problem pa je tudi v tem, da imajo v obravnavanih državah popolnoma drugače razdeljen način izobraževanja oz. popolnoma drugače urejen šolski sistem primarnega in sekundarnega izobraževanja – šole so organizirane drugače, stopnje izobraževanja so v Avstriji in Nemčiji bolj diferencirane kot v Sloveniji. Zato je verodostojna primerjava med temi sistemi nekoliko otežena. Poleg tega, kot je razvidno že iz potrjevanja prve hipoteze, se učenci za vpisovanje v določene programe sekundarnega izobraževanja odločajo glede na vrsto različnih dejavnikov, med katerimi je karierno svetovanje le eno izmed pripomočkov, ki pa se ne izkoristi vedno v popolnosti.

Spodaj je podan še tabelaren prikaz skladnosti mnenja intervjuvancev s podano hipotezo 2 (glej Tabela 4.4).

Tabela 4.4: Skladnost mnenja intervjuvancev s trditvijo, da je v Sloveniji poklicni interes slabše razvit, kot v Avstriji in Nemčiji (Hipoteza 2).

	Hipoteza 2 je potrjena	Hipoteza 2 je zavržena	Hipoteza 2 je delno potrjena
Intervjuvanec A			X
Intervjuvanec B			X
Intervjuvanec C	X		
Intervjuvanec Č			X
Intervjuvanec D	X		
Intervjuvanec E		X	
Intervjuvanec F	X		

Glede na analizo strokovne literature je sicer nakazano, da je poklicni interes učencev v Avstriji in Nemčiji bolj razvit, kot v Sloveniji, vendar pa so mnenja ekspertov in interpretacija teh rezultatov zelo deljena oz. eksperti o tej temi nimajo zadosti strokovno podprtega mnenja, ali znanja (razvidno iz Tabela 4.4). To je razlog, da je hipoteza potrjena le delno.

5 SKLEP

Namen magistrskega dela je bil predstaviti trenutne razmere v slovenskem šolskem sistemu pri prehajanju učencev iz primarne stopnje (osnovna šola) na sekundarno stopnjo (srednja šola) skozi prizmo karijerne orientacije oz. svetovanja, ki je na voljo. Povod za pisanje izhaja iz splošnega opažanja posledic izobraževanja oz. ponudbe in ugleda izobraževalnih institucij v Sloveniji, ki bistveno vplivajo tudi na mojo lastno generacijo. Karierna orientacija oz. svetovanje sta postavljena v ospredje, ker je to eden prvih načinov, kako se mladi seznanijo z obstojem poklicev in možnostmi zaposlovanja. Hkrati je tudi pri tem povod lastno opažanje (in opažanje mojih vrstnikov) glede pomoči profesionalnih instanc pri odločanju za vpis, ki smo jo prejeli ob prehodu izobraževalnih stopenj.

Že nekaj časa v Sloveniji obstaja splošen vtis, da se učenci, ki imajo v osnovni šoli dobre ocene v večini vpišejo v gimnazijske programe, tisti s slabšimi ocenami pa se vpišejo v srednje poklicne in strokovne šole, kar v veliki meri potrjuje tudi strokovna literatura in odgovori intervjuvancev. K temu seveda pripomore dejstvo, da imajo gimnazije običajno omejitev vpisa (zaradi velikega interesa; točke se zbirajo glede na učni uspeh), srednje poklicne in strokovne šole pa praviloma ne. Treba je poudariti, da nekatere mednarodne raziskave (npr. OECD, Cedefop) izobraževalnih programov na sekundarni stopnji v Sloveniji ne ločujejo na nižje poklicne šole (dvoletne), poklicne srednje šole (triletne), poklicne strokovne in tehniške šole (triletne, z možnostjo nadaljevanja izobraževanja za dve leti; tri plus dva), torej jih med seboj enačijo oz. seštevajo deleže vpisa (kot da gre za enake programe), kar v mednarodnih primerjavah avtomatično kaže, da se v poklicno izobraževanje v Sloveniji vpiše občutno več učencev (prbl. 60%) kot v splošno, gimnazijsko izobraževanje – institucij s programi poklicnega izobraževanja je v Sloveniji več kot gimnazij. Šele po vpogledu v slovensko statistiko vpisov v prvi letnik srednješolskega izobraževanja je razvidno, da je vpis v nižje poklicne šole in poklicne srednje šole že dolgo zelo slab, le vpis v poklicno strokovno–tehniško izobraževanje se je od leta 2010 nekoliko povečal in je le nekoliko odstotkov višji od deleža vpisa učencev v gimnazije. Eden izmed razlogov za to je morda v tem, da učenci po končanem izobraževanju v programih poklicnega strokovnega izobraževanja lahko opravljajo še maturo iz dodatnega, splošnega predmeta, ki jim poleg zaključene poklicne mature omogoči tudi opravljanje splošne mature, s tem pa se jim odprejo vrata za nadaljevanje študija na terciarni stopnji, za kar se po analizi strokovne literature, pričanjih intervjuvancev in tudi po lastnih opažanjih še vedno odloča velika večina dijakov. Namen je namreč biti konkurenčen na trgu dela, vendar pa se s tem pojavlja presežek visoko izobražene delovne sile, posledica pa je visoka

brezposelnost mladih v Sloveniji. To še dodatno poslabša dejstvo, da je Slovenija zelo majhna država, ki ima omejene institucionalne zmožnosti in majhen domač trg, kar posledično vpliva na upad zaposlitvenih možnosti ter predvsem mlade sili k emigraciji v sosednje države, pojavlja se privatizacija državnih podjetij in upad zaposlitev v javnem sektorju, zaposlitev pa se velikokrat dobi le na podlagi poznanstev in vez. Na splošno obstaja v Sloveniji še vedno neka tendenca, da višja stopnja izobraževanja prinese tudi boljše možnost zaposlitve in višji dohodek, kar pa že nekaj časa ne velja več ravno zaradi presežka visoko izobražene delovne sile. Strokovnjaki trdijo, da je zaradi povečanja vpisa v terciarno izobraževanje populacija vse bolj heterogena, tako po zmožnostih, interesih, ambicijah, kot tudi po socialni in kulturni pripadnosti (Medveš 1999, 94), sekundarno izobraževanje pa se lahko obravnava kot podaljšek obveznega izobraževanja oz. neka prehodna stopnja izobraževanja, ki pripravlja udeležence na nadaljnje izobraževanje (Sahlberg 2007, 165). Bela Knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011) napoveduje, da se bo tudi v prihodnje večala zahteva po višji ravni in kakovosti znanja, treba bo zmanjšati specializiranost splošnega, poklicnega in strokovnega izobraževanja, saj to posamezniku ne bo več omogočalo konkurenčnega znanja, primerne za uporabo v hitro spreminjajoči se družbi znanja (Bela knjiga 2011, 228).

Nasprotno, nekateri strokovnjaki, vključno s Svetovno Banko in združenjem UNESCO argumentirajo, da je ravno poklicno izobraževanje glavno orodje za spodbujanje gospodarske rasti države in socialne vključenosti, zmanjševalo naj bi revščino in povečalo nacionalno konkurenčnost (Nilsson 2010, 251–252). Poklicni trgi dela so tudi najbolj dolgoročna strategija za pridobivanje tržnega in javnega vpliva in moči (Kramberger 1999, 125), ključni koncept vsakega sodobnega gospodarstva ter osrednji dejavnik za realizacijo socialno stabilnih in demokratičnih struktur pa naj bi bili ravno delavci, katerih kvalifikacije so pod nivojem visoke izobrazbe (Rauner 2008, 87). Na tem mestu se torej kaže velika potreba po strokovnem in objektivnem svetovanju oz. karierni orientaciji mladih, ki ob zaključevanju primarne izobraževalne stopnje zagotovo ne poznajo vseh razsežnosti nadaljnega izobraževanja in njegovih posledic, veliko nalogo pri tem pa mora opraviti tudi Slovenija s spodbujanjem razvoja novih delovnih mest in ureditvijo pokojninske zakonodaje.

V tem kontekstu sta bili v magistrski nalogi zastavljeni dve hipotezi, ki pa ju žal nisem mogla z gotovostjo potrditi. Glede na to, da nekateri strokovnjaki močno zagovarjajo poklicno izobraževanje kot gonilno silo gospodarstva v državi in glede na to, da je znano, da imata predvsem Avstrija in Nemčija zelo dobro razvito gospodarstvo, hkrati pa tudi visok delež

učencev vpisanih v poklicno izobraževanje (visok poklicni interes učencev), sem želela posredno dokazati, da bi tudi v Sloveniji gospodarstvo bilo bolj razvito, brezposelnost mladih pa nižja, če bi se spremenilo splošno družbeno negativno dojetje poklicnega izobraževanja in karierne poti, ki jo to omogoča v Sloveniji. Ker se poklicni interes posameznika praviloma začne razvijati med šolanjem na primarni stopnji izobraževanja, je bila moja predpostavka, da se v prvi vrsti z naravo poklicev in možnostmi prihodnje zaposlitve učenci najprej seznanijo preko pomoči šolske svetovalne službe in ostalih instanc karierne orientacije v državi. Na tem mestu se je pojavilo pereče vprašanje, ali učenci ob izobraževanju na primarni stopnji v Sloveniji dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja, ki jim omogočijo objektivno odločanje za najbolj primerno nadaljnjo karierno pot. Ugotovila sem, da so učenci v Sloveniji sicer izpostavljeni množici različnih strokovnih informacij, vendar pa distribucija teh informacij ni pravilno oz. enotno organizirana – osnovne šole imajo na področju poklicnega svetovanja predpisane zelo minimalne smernice, ki jih lahko v veliki meri uporabljajo po svoje, v Sloveniji nimamo strokovno izobraženega kadra na področju poklicne oz. karierne orientacije in svetovanja, preveliko breme pade na samoiniciativnost učencev in njihovih staršev. Če bi se v Sloveniji že na primarni stopnji izobraževanja omogočilo obvezne vsebine poklicne oz. karierne orientacije in svetovanja pod taktirko strokovno izobraženega kadra, kjer bi sistematično predstavili vse možnosti zaposlovanja in narave poklicev ter s tem tudi kakšna bo potreba po določenih poklicih v prihodnjih petih ali desetih letih, bi se verjetno kar nekaj učencev, ki bi se zaradi neodločnosti vpisali v splošni program gimnazij (in s tem podaljšali svojo odločitev o karierni poti za dodatna štiri leta), raje vpisalo v kak bolj usmerjen poklicni strokovni program srednješolskega izobraževanja. Seveda pa vsega bremena glede slabšega poklicnega interesa učencev v Sloveniji ne gre pripisovati samo delovanju šolskih svetovalnih služb in ostalih svetovalnih institucij. Če bi želeli doseči splošno odobravanje in razvoj poklicnega izobraževanja v Sloveniji, bi se morale spremembe zgoditi na področju celotne države. Razviti bi se morali programi, ki bi zagotavljali varno zaposlitev ali vajeniško prakso, šole bi morale aktivno sodelovati z delodajalci, urediti bi se morali zakoni na tem področju, bolj bi se morala izpostaviti potreba po izvajanju določenih poklicev.

Skozi analizo strokovne literature in po pogovorih z intervjuvanci se je pokazalo, da imajo v Avstriji in Nemčiji učenci nekoliko bolj razvit poklicni interes kot v Sloveniji, kar bi do neke mere lahko pripisali strokovnemu delovanju kariernih svetovalcev na primarni in nižji sekundarni stopnji izobraževanja. Svetovalci so tam univerzitetno izobraženi, poleg tega pa aktivno sodelujejo tudi z učitelji, ki programe poklicnega svetovanja vključujejo v vsakdanji

pouk. Poleg tega imajo v obravnavanih državah močno razvit ti. dualni sistem izobraževanja oz. vajeniški program, ki mlade že zgodaj seznanja z naravo poklicev, hkrati pa jim omogoči referenco za nadaljnjo karierno pot. Vendar večjega deleža vpisa v poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji ne gre pripisovati zgolj dobremu delovanju svetovalnih instanc ali večjemu poklicnemu interesu tamkajšnjih učencev – po mojih izračunih namreč ta ni veliko večji kot v Sloveniji. Avstrija in Nemčija izobraževalne programe izvajata drugače kot v Sloveniji, zato je primerjava nekoliko otežena. Državi imata dolgo tradicijo uspešnosti poklicnega izobraževanja, programi izobraževanja so že na primarni stopnji močno razvejani, učence pa se že zgodaj diferencira glede na sposobnosti in želje. V poklicnem izobraževanju obstaja veliko možnosti horizontalnega prehajanja med programi. Poleg tega so poklici pri njih bolj cenjeni in bolje plačani, izvajanje poklicnega izobraževanja močno podpira tudi država, ki sodeluje z delodajalci in šolami. Kot je bilo razvidno že iz dokazovanja prve hipoteze, bi torej lahko trdila, da slovenski izobraževalni sistem učencem slabše razvija poklicni interes, ker nima strogo začrtanih smernic za izvajanje karierne orientacije na primarni stopnji izobraževanja, poleg tega pa nima sredstev oz. dovolj zanimivih programov, ki bi učence sploh pritegnili k poklicnemu izobraževanju oz. jim obljubili dostojno zaposlitev v prihodnosti. Vendar pa ni dovolj dokazov, da poklicni interes učencem v Avstriji in Nemčiji razvijata ravno obstoječa izobraževalna sistema – bolj gre za neko uveljavljeno tradicijo in dober splošen ugled poklicnega izobraževanja, ki sta že dolgo prisotna.

Skozi nalogo se je kljub zavrnjenim hipotezam potrdilo dejstvo, da imamo na področju svetovanja učencem oz. na področju poklicne ali karierne orientacije učencev v Sloveniji slabo razvit sistem. Po pogovorih z intervjuvanci sem prejela informacijo, da so se v letih 2015 in 2016 na Zavodu RS za šolstvo ukvarjali s posodobitvijo Programskih smernic za svetovalno službo. Posodobitev in dopolnitev Programskih smernic za delo svetovalne službe v osnovni šoli in srednji šoli temelji predvsem na teoretskih in empiričnih izhodiščih ter sklepnih ugotovitvah projekta izvedenega v letih 2014 in 2015 »Opolnomočimo mlade na njihovi karierni poti« oz. znanstvene monografije »CAREER – Karierni ter osebni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izzivi« (ur. Miha Lovšin in Urška Štremfel, 2015). Kot rezultat projekta so se oblikovale nove znanstvene osnove za izpopolnitev in dograditev obstoječih izobraževalnih politik in izvajanje karierne orientacije na ravni šole kot celote ter tudi za delo svetovalne službe v njenem okviru. Besedilo prenovljenih smernic je v fazi pisanja te magistrske naloge še čakalo na potrditev Strokovnega sveta (Intervjuvanec A 2016).

Tudi monografija Career (2015) trdi, da celovit okvir, ki bi zagotavljal celostno vseživljenjsko karierno orientacijo mladih v Sloveniji še ni oblikovan (Lovšin in Štremfel 2015, 3). Poleg tega priznava, da učitelji v Sloveniji na področju razvijanja socialnih kompetenc izražajo negotovost, zato bi bilo za razvijanje veščin vseživljenjske karierne orientacije otrok in mladih smiselno poskrbeti za večjo podporo svetovalne službe (Vršnik Perše v Lovšin in Štremfel 2015, 91). Opaža se neskladno opredelitev vseživljenjske karierne orientacije v slovenskem izobraževalnem prostoru ter neskladnost na ravni javnopolitičnih in drugih dokumentov, ki urejajo navedeno področje v Sloveniji, kar se odseva tudi v neskladnem razumevanju karierne orientacije na ravni izobraževalnih praks. Čeprav v slovenskem izobraževalnem prostoru lahko danes zasledimo več projektov, ki z aktivnostmi karierne orientacije nagovarjajo pomembna vprašanja današnje družbe, področje (še) ni v celoti sistemsko urejeno (Lovšin in Štremfel 2015, 116).

Tako naj ta magistrska naloga prispeva k razumevanju stanja trenutne ureditve svetovalnih praks v Sloveniji in posledic, ki iz tega izhajajo glede vpisa mladih iz primarnega v sekundarno izobraževanje ter pripomore k razumevanju vpliva tega na razvoj gospodarstva, ureditev trga dela in splošno zaposljivost mladih v Sloveniji. Obenem naj služi kot smernica k boljši organizaciji karierne orientacije mladih v Sloveniji predvsem na primarni stopnji izobraževanja, tudi z vpogledom v dobre prakse, ki jih izvajajo v drugih državah Evropske Unije – predvsem v Avstriji in Nemčiji.

6 LITERATURA

1. 7 EU VET SLO. 2012. Summaries of National Results: Slovenia / *Podroben metodološki pristop k razumevanju Poklicnega izobraževanja in usposabljanja v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.7eu-vet.org/> (27. april 2016).
2. Abusland, Torjus. 2012. *United Kingdom VET in Europe – Country Report 2012*. Dostopno prek: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2012/2012_CR_UK.pdf (28. maj 2014).
3. Allen, Margaretha, Anders Färdeman, Cristina Pontis, Paula Starbäck. 2012. *Sweden VET in Europe – Country Report 2012*. Dostopno prek: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2012/2012_CR_SE.pdf (15. april 2014).
4. Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
5. Bela knjiga. 2011. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.belaknjiga2011.si/> (5. marec 2013).
6. Bevc, Milena. 1991. *Ekonomski pomen izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
7. Brečko, Daniela. 2006. *Načrtovanje kariere kot dialog med organizacijo in posameznikom*. Ljubljana: Planet GV.
8. Capone, Luca, Lorenzo Cairo, Valerio de Stefano, Lorenzo Fusco, Marta Ferrario. 2014. *The labour market reform, what has changed? What is it going to change?* 554: 1–4. Freshfields Bruckhaus Deringer LLP: Anglija, Wales.
9. Cedefop. 2008. *Initial vocational education and training (IVET) in Europe, review*. Dostopno prek: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/IVET_Review_08.pdf (3. marec 2014).
10. Collin, Audrey. 2007. The meanings of career. V *Handbook of Career Studies*, ur. Hugh Gunz in Maury Peiperl, 553–572. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
11. Crowley Stephen in Miroslav Stanojević. 2011. Varieties of Capitalism. Power Resources, and Historical Legacies: Explaining the Slovenian Exception. *Politics & Society* 39 (2): 268–295.
12. Cvetko, Roman. 2002. *Razvijanje delovne kariere*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Čelebič, Tanja, Tomaž Kraigher, Barbara Ferk, Mitja Perko, Karmen Stolnik, Olga Drogenik, Urška Marentič, Barbara Kunčič, Teja Žagar, Metka Šlander. 2012. *Slovenia VET in Europe – Country Report 2012*. Dostopno prek: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2012/2012_CR_SI.pdf (15.4.2014).

14. Černoša, Slavica. 2013. *Podatki z analizo za srednje šole in dijaške domove, XX. strokovno srečanje ravnateljic in ravnateljev za srednje šolstvo, Portorož, 25. november – 26. november 2013*. Kranj: Šola za ravnatelje.
15. --- 2016. *Podatki z analizo za srednje šole in dijaške domove, XXII. strokovno srečanje ravnateljic in ravnateljev za srednje šolstvo Portorož, 23. november – 24. november 2015*. Kranj: Šola za ravnatelje.
16. DeSimone, Randy L. in David M. Harris. 2002. *Human resource development. Career management and development*. New York: McGraw–Hill Publishing Company.
17. Domadenik, Polona, Daša Farčnik in drugi. 2013. *Trg dela v Sloveniji: Pregled stanja in analiza izbranih tem*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
18. EURES AT. 2014. Labour market information / *Austria – National level*. Dostopno prek: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=493&countryId=AT&acro=lmi&lang=en®ionId=AT0&nuts2Code=&nuts3Code=®ionName=National Level> (25. maj 2014).
19. EURES ITA. 2014. Labour market information / *Italy – National level*. Dostopno prek: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2642&acro=lmi&lang=en&countryId=IT®ionId=IT0&nuts2Code=null&nuts3Code=null®ionName=NationalLevel> (13. februar 2015).
20. EURES NEM. 2014. Labour market information / *Germany – National level*. Dostopno prek: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2641&countryId=DE&acro=lmi&lang=en®ionId=DE0&nuts2Code=&nuts3Code=®ionName=NationalLevel> (27. maj 2014).
21. EURES PL. 2014. Labour market information / *Poland – National level*. Dostopno prek: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2789&countryId=PL&acro=lmi&lang=en®ionId=PL0&nuts2Code=&nuts3Code=®ionName=National Level> (11. januar 2015).
22. EURES ŠVE. 2014. Labour market information / *Sweden – National level*. Dostopno prek: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2602&acro=lmi&mode=&recordLang=en&lang=sl&parentId=&countryId=SE®ionId=SE0> (16. januar 2015).
23. EURES VB. 2014. European commission/ EURES/ Labour market information / *United Kingdom – National level*. Dostopno prek: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2646&countryId=UK&acro=lmi&lang=en®ionId=UK0> (23. januar 2015).

24. Euro guidance SLO. 2015. Euro guidance / Guidance in Europe / *Guidance system in Slovenia – introduction*. Dostopno prek: <http://euroguidance.eu/guidance-systems/guidance-system-in-slovenia-introduction/> (26. januar 2015).
25. Euro guidance PL. 2015. Euro guidance / Guidance in Europe / *Guidance system in Poland – introduction*. Dostopno prek: <http://euroguidance.eu/guidance-systems/guidance-system-in-poland-2/> (3. februar 2015).
26. Euro guidance ŠVE. 2015. Euro guidance / Guidance in Europe / *Guidance system in Sweden – introduction*. Dostopno prek: <http://euroguidance.eu/guidance-in-europe/national-guidance-systems/guidance-system-in-sweden-introduction/> (5. februar 2015)
27. Euro guidance VB. 2015. Euro guidance / Guidance in Europe / *Guidance system in the UK – introduction*. Dostopno prek: <http://euroguidance.eu/guidance-systems/guidance-in-the-uk/> (3. februar 2015).
28. Euro guidance ITA. 2015. Euro guidance / Guidance in Europe / *Guidance system in Italy – introduction*. Dostopno prek: <http://euroguidance.eu/guidance-systems/guidance-system-in-italy-introduction/> (7. februar 2015).
29. Eurypedia AT. 2014a. Austria / *Overview*. Dostopno prek: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Austria:Overview> (23. maj 2014).
30. --- 2014b. Austria / *Educational counselling and career guidance in schools of lower and upper secondary level*. Dostopno prek: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Austria:Educational_Support_and_Guidance (13. maj 2014).
31. Eurypedia VB. 2014a. United Kingdom / *Overview*. Dostopno prek: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-England:Overview> (15. januar 2015).
32. --- 2014b. United Kingdom / *Educational support and guidance*. Dostopno prek: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-England:Educational_Support_and_Guidance (15. januar 2015).
33. Eurypedia PL. 2014. Poland / *Overview*. Dostopno prek: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Poland:Overview> (15. januar 2015).
34. Eurypedia ITA. 2014. Italy / *Overview*. Dostopno prek: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Italy:Overview> (25. februar 2015).
35. Eurypedia NEM. 2014. Germany / *Overview*. Dostopno prek: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Germany:Overview> (7. julij 2014).

36. Eurypedia ŠVE. 2014a. Sweden / *Overview*. Dostopno prek: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Overview> (16. januar 2015).
37. --- 2014b. Sweden / *Educational support and guidance*. Dostopno prek: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Educational_Support_and_Guidance (16. januar 2015).
38. Ferjan, Marko. 2005. *Management izobraževalnih procesov*. Kranj: Moderna organizacija.
39. Flere, Sergej, Rudi Klanjšek, Bojan Musil, Marina Tavčar Krajnc, Andrej Kirbiš, Andrej Naterer. 2008. *Dejavniki šolske uspešnosti v poklicnem izobraževanju, poročilo o rezultatih raziskave*. Dostopno prek: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/2009/Evalvacija_Dejavniki_solske_uspesnosti_poklicno.pdf (27. februar 2014).
40. Fuchs Marek in Simon Laub. 2012. 4.3 Germany. V *7 EU VET Final report*, ur. Pavlin, Samo in Julian Stanley, 116–135. Dostopno prek: <http://www.7eu-vet.org/> (25. februar 2013).
41. Greinert, Wolf Deitrich. 2004. European vocational training 'systems' – some thoughts on the theoretical context of their historical development. *European journal – Vocational training* 32 (II): 18–25.
42. Greenhaus, Jeffery H., Gerard A. Callanan, Veronica M. Godshalk. 2010. *Career Management*. Los Angeles: Sage.
43. Hall A., Peter in David Soskice. 2001. *Varieties of Capitalism, The institutional foundations of comparative advantage*. Oxford: Oxford University Press.
44. Grigić, Božidar in Samo Pavlin. 2012. 5.1 Socio–demographic Characteristics in the 7EU–VET countries; 5.2 The transition from earlier education to vocational education and training. V *7 EU VET Final report*, ur. Pavlin, Samo in Julian Stanley, 289–321. Dostopno prek: <http://www.7eu-vet.org/> (5. marec 2013).
45. Hefler, Günter, Genoveva Brandstetter, Silvia Zimmerl, Jörg Markowitsch. 2012. 4.2 Austria. V *7 EU VET Final report*, ur. Pavlin, Samo in Julian Stanley, 70–115. Dostopno prek: <http://www.7eu-vet.org/> (20. februar 2013).
46. Hensen, Kristina Alice in Ute Hippach–Schneider. 2012. *Germany VET in Europe – Country Report 2012*. Dostopno prek: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2012/2012_CR_DE.pdf (15. april 2014).

47. Hippach–Schneider, Ute, Martina Krause in Christian Woll. 2007. *Vocational education and training in Germany, short description*. Dostopno prek: http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/5173_EN.PDF (15. april 2014).
48. Ignjatović, Miroljub. 2002a. *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
49. --- 2002b. Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Svetlik, Ivan, Jože Glazer, Alenka Kajzer, Martina Trbanc, 11–31. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
50. --- 2007. Osip iz rednega izobraževanja – individualni in družbeni problem. V *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Kramberger, Anton in Samo Pavlin, 105–127. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
51. Intervjuvanec A. 2016. Intervju z ekspertom s področja sekundarnega izobraževanja. Ljubljana, 28. junij.
52. Intervjuvanec B. 2016. Intervju z ekspertom s področja kariernega svetovanja mladim. Ljubljana, 29. junij.
53. Intervjuvanec C. 2016. Intervju z ekspertom s področja kariernega svetovanja. Ljubljana, 30. junij.
54. Intervjuvanec Č. 2016. Intervju z ekspertom s področja poklicnega izobraževanja. Ljubljana, 29. junij.
55. Intervjuvanec D. 2016. Intervju z ekspertom s področja svetovalnega dela v osnovni šoli. Ljubljana, 30. junij.
56. Intervjuvanec E. 2016. Ekspert s področja kariernega svetovanja in vseživljenjske orientacije. Ljubljana, 22. julij.
57. Intervjuvanec F. 2016. Intervju z ekspertom s področja svetovalnega dela v osnovni šoli. Ljubljana, 7. september.
58. Ivančič, Angela. 1999. *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela: izobraževanje, strukturne spremembe in mobilnost na trgu dela v obdobju 1974–1994*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
59. Karierno središče. 2014. *CIPS*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/ncips/cips> (25. april 2014).
60. Kidd, Jeniffer M. 2007. Career Counseling. V *Handbook of Career Studies*, ur. Hugh Gunz in Maury Peiperl, 97–121. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

61. Klemenčič Rozman, Mija Marija, Bojan Dekleva. 2007. Identifikacija psihosocialno ogroženih in socialno izključenih skupin mladih nezaposlenih v Sloveniji. V *Prehodi v svet dela – izbira ali nuja?*, ur. Dekleva, Bojan, Jana Rapuš Pavel in Darja Zorc Maver, 32–59. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
62. Kramberger, Anton. 1999. *Poklici, trg dela in politika, poklicni problem socialne države, empirični primeri iz Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
63. --- 2007. Strukturni razlogi težje zaposljivosti mladih v Sloveniji. V *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Kramberger, Anton in Samo Pavlin, 64–102. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
64. Kroflič Peter, Mojca Peček Čuk. 2009. Zakaj morajo imeti tudi poklicne in strokovne šole svoj vzgojni koncept? V *Ali poklicne in strokovne šole potrebujejo vzgojni koncept?*, ur. Center RS za poklicno izobraževanje. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
65. Lapajne, Zdenko. 1997. Psihološke teorije izbire poklica. V *Prispevki o poklicnem svetovanju*, ur. Niklanović, Saša, 9–32. Ljubljana: Izida.
66. Lovšin, Miha in Urška Štremfel. 2015. *Career: Karierni ter osebni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izzivi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut in Center RS za poklicno izobraževanje.
67. Luck, Agnieszka, Karolina Czerwińska, Izabela Kowalska, Ewa Smolarek, Magdalena Mazińska-Szumska, Ludmiła Łopacińska, Horacy Dębowski. 2012. *Poland VET in Europe – Country Report 2012*. Dostopno prek: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2012/2012_CR_PL.pdf (28. maj 2014).
68. Lukšič, Igor. 1994. *Liberalizem versus korporativizem*. Ljubljana: Ja–Grafika.
69. Medveš, Zdenko. 1999. Zunanja diferenciacija v osnovni šoli: odgovori na mnoge systemske dileme so odvisni od izvedbenih rešitev. *Sodobna pedagogika* 50 (1): 88–104.
70. Moore, Celia, Hugh Gunz in Douglas T. Hall. 2007. Tracing the Historical Roots of Career Theory in Management and Organization Studies. V *Handbook of Career Studies*, ur. Hugh Gunz in Maury Peiperl, 13–33. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
71. Niklanović, Saša in Martina Trbanc. 2002. Poklicna orientacija. V *Politika zaposlovanja*, ur. Svetlik, Ivan, Jože Glazer, Alenka Kajzer, Martina Trbanc, 229–254. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

72. Nilsson, Anders. 2010. Vocational education and training – an engine for economic growth and a vehicle for social inclusion? *International Journal of Training and Development* 14 (4): 251–272. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
73. NPK. 2014. *Nacionalna poklicna kvalifikacija*. Dostopno prek: www.npk.si (5. januar 2015).
74. OECD. 2014. *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en> (4. marec 2015).
75. Rauner, Felix. 2008. Part one: paradigms and principles of European VET. European vocational education and training: a prerequisite for mobility? *Journal of European Industrial Training* 32 (2/3): 85–98.
76. ReferNet Slovenia. 2011. *Slovenia. VET in Europe – Country Report 2010*. Dostopno prek: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Information-services/browse-national-vet-systems.aspx> (23. november 2013).
77. Repovž, Erika. 2014. Kljub brezposelnosti ni ustreznih kadrov. *Delo*, 14. februar.
78. Roos, Johan, Göran Roos, Leif Edvinsson, Nicola C. Dragonetti. 2000. *Intelektualni kapital: krmarjenje po novem poslovnem svetu*. Ljubljana: Inštitut za intelektualni kapital.
79. Sahlberg, Pasi. 2007. Education policies for raising student learning: the Finnish approach. *Journal of Education Policy* 22 (2): 147–171. Oxford: Routledge.
80. Savickas, Mark L. 2007. Occupational Choice. V *Handbook of Career Studies*, ur. Hugh Gunz in Maury Peiperl, 78–90. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
81. Scalmato, Valeria. 2012. Providing VET in a lifelong learning perspective. V *Italy VET in Europe – Country Report 2012*, ur. Pitoni Isabela, 12–16. Dostopno prek: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2012/2012_CR_IT.pdf (28. maj 2014).
82. Special Eurobarometer 369. 2011. *Attitudes towards vocational education and training*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_379_360_en.htm (3. marec 2013).
83. Stanley, Julian. 2012. 4.8 United Kingdom. V *7 EU VET Final report*, ur. Pavlin, Samo in Julian Stanley, 260–288. Dostopno prek: <http://www.7eu-vet.org/> (26. marec 2013).
84. Stanojević, Miroslav. 1996. *Socialno partnerstvo: modeli industrijskih odnosov ob koncu 20. stoletja*. Ljubljana: Enotnost.
85. Sultana, G. Ronald. 2006. *Challenges for career guidance in small states*. Dostopno prek: http://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0011/39494/Guidance_in_Small_States.pdf (23. marec 2014).

86. Svetlik, Ivan in Meri Lorenčič. 2002. Izobraževanje in usposabljanje. V *Politika zaposlovanja*, ur. Svetlik, Ivan, Jože Glazer, Alenka Kajzer, Martina Trbanc, 255–291. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
87. Svetlik, Ivan in Nada Zupan. 2009. *Menedžment človeških virov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
88. Svetovna banka. 2014a. Data world bank / Indicators / *Labour force – total*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN> (25. januar 2015).
89. --- 2014b. Data world bank / Indicators / *Unemployment, total (% of total labor force)*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS> (25. januar 2015).
90. Svetovna populacija. 2014. World population review. Dostopno prek: www.worldpopulationreview.com/countries 2014 (15. februar 2015).
91. Trampusch, Christine. 2009. Europeanization and institutional change in vocational education and training in Austria and Germany. *An international journal of policy, administration and institutions* 22 (3): 369–395.
92. Trbanc, Martina. 2007. Poti mladih v zaposlitve: primerjava Slovenije z drugimi državami EU. V *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Kramberger, Anton in Samo Pavlin, 38–63. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
93. Trbanc, Martina in Dorotea Verša. 2002. Zaposlovanje mladih. V *Politika zaposlovanja*, ur. Svetlik, Ivan, Jože Glazer, Alenka Kajzer, Martina Trbanc, 337–369. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
94. Tritscher–Archan, Sabine, Sabine Nowak, Silvia Weiß, Gabriele Grün. 2012. *Austria VET in Europe – Country Report 2012*. Dostopno prek: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2012/2012_CR_AT.pdf (15. april 2014).
95. Vogrinčič Čačinovič, Gabi, Ksenija Bregar Golobič, Janez Bečaj, Sonja Pečjak, Metod Resman, Tanja Bezić, Marica Dobnik Žerjav, Jure Grgurevič, Saša Niklanović, Bogdana Šmuk. 2008. *Programske smernice. Program osnovnošolskega izobraževanja. Svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
96. Vršnik Perše, Tina. 2015. Opolnomočenje učiteljev za karierno orientacijo otrok in mladostnikov. V *Career: Karierni ter osebnostni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izživi*, ur. Lovšin, Miha in Urška Štremfel, 91–103. Ljubljana: Pedagoški inštitut in Center RS za poklicno izobraževanje.

97. Watts, A. G. 2009. *The relationship of career guidance to VET*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/44246616.pdf> (9. februar 2014).
98. Zavod RS za zaposlovanje. 2016. Trg dela / Trg dela v številkah / Registrirana brezposelnost / *Registrirane brezposelne osebe po značilnih skupinah 2013–2016*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost (11. september 2016).

PRILOGA A: Podrobnejše informacije o šolskih sistemih in izvajanju karierne orientacije in svetovanja v obravnavanih državah Evropske Unije: Velika Britanija, Švedska, Italija, Poljska

A.1 Velika Britanija

Velika Britanija ima nekaj več kot 63 milijonov prebivalcev. Skupno število zaposlenih (med 16. in 64. letom starosti) je bilo leta 2011 29,56 milijonov, kar pomeni 71,2 % stopnjo zaposlenosti (Abusland 2012, 4). Pri tem je skoraj 2,24 milijona ljudi brezposelnih. Veliko Britanijo sestavlja devet angleških regij, največja gostota prebivalstva in s tem tudi delovne sile je v Londonu, na Jugovzhodu ter Severozahodu države, najmanj delovne sile pa je na Severovzhodu države ter v Walesu. London, Severovzhod države ter Škotska imajo najvišjo stopnjo brezposelnih (EURES VB 2014). Število brezposelnih ljudi se je od maja 2008 povečalo za 978 tisoč ljudi, od teh je bila večina starih med 16 in 24 let. V tem času se je povečalo število zaposlenih za polovični in določen čas, povečalo se je tudi število samozaposlenih posameznikov. Javni sektor se še vedno krči in ne zaposluje novih ljudi. Trg dela je bolj naklonjen menedžerskim, poslovnim, tehničnim profilom, računovodjem in finančnim svetovalcem. Nekaj dela ponuja tudi zdravstveni sektor, medtem ko se zmanjšuje povpraševanje za administrativnimi delavci, strojniki in delavci v transportu. V Veliki Britaniji se povečuje potreba po profilih zaposlenih s srednjo ali visoko izobrazbo, pričakovati je tudi, da bo v prihodnje vse bolj pomembno specialistično ter tehnološko napredno znanje (Abusland 2012, 4–6). Po podatkih iz aprila 2014 imajo v angleškem zaposlitvenem centru 611.000 prostih delovnih mest, kar pomeni, da je za vsakih 10.000 ljudi starih od 16 do 64 let, 125 prostih delovnih mest. 14% aktivno zaposlenih prebivalcev Velike Britanije je zaposlenih kot strokovni svetovalci, ali pa so zaposleni v tehničnih poklicih, skoraj 20% jih deluje v strokovnih poklicih ter 10% v administrativnih in pisarniških delih. Najmanjši odstotek zaposlenih je v proizvodnih tovarnah ter med strojniki (6%). Eden na deset prebivalcev v Veliki Britaniji ni izobražen (EURES VB 2014). Glede na podatke Svetovne banke je v Veliki Britaniji 32.801.937 oseb starejših od 15 let aktivnih v sistemu zaposlitve oz. na trgu delovne sile, stopnja zaposlenosti v letu 2014 pa je bila po mednarodnih opredelitvah 62%. Stopnja brezposelnosti je v letu 2014 znašala 7,5% (Svetovna banka 2014a).

A.1.1 Izobraževalni sistem v Veliki Britaniji

V Veliki Britaniji je šolanje obvezno za otroke stare od 4 do 16 let – primarna in sekundarna stopnja, vendar pa izobraževanje ni obvezno v šolah, zato se otroke pogosto šola doma

(*homeschooling*). Poudariti je treba, da so šole v veliki večini same odgovorne za oblikovanje in izvajanje kurikulumov, glede na lastne potrebe in usmeritev. V primarno stopnjo izobraževanja se vključujejo otroci stari od 4 do 11 let. Od leta 2010 sta v osnovni šoli obvezna predmeta tuji jezik in verouk, vendar lahko starši otroka izključijo iz verouka (Eurypedia VB 2014a). Sekundarna stopnja izobraževanja, namenjena učencem starim od 11 do 16 let, se izvaja v ti. Akademijah, ki se delijo na več področij. Univerzitetne tehnične šole (UTS) izobražujejo mlade od 14. do 18. leta starosti in so namenjene poklicnemu izobraževanju. Obstajajo tudi ti. Studio šole, ki dajejo poudarek ustvarjanju, kreativnosti in sledijo praktičnemu kurikulumu. Večina institucij sekundarnega izobraževanja je namenjenih celovitemu, splošnemu izobraževanju, vendar mladim od 14. do 16. leta starosti nudijo tudi programe uvajanja v poklicno izobraževanje (IVET). Po 16. letu starosti se v Veliki Britaniji zaključi obdobje obveznega šolanja, vendar večina sekundarnih šol nudi dve do triletno brezplačno izobraževanje za učence do 19. leta starosti (ti. *Sixth-form colleges*), prav tako to obliko izobraževanja nudijo nekatere institucije nadaljnjega izobraževanja (*FE – Further education*) (Stanley 2012, 260 – 265). Velika večina mladih nadaljuje šolanje do 19. leta starosti, kjer se specializirajo za določeno izobraževalno smer – splošno/akademsko, pred-poklicno ali poklicno izobraževanje (Eurypedia VB, 2014a). Nadaljnje splošno izobraževanje se izvaja v velikih kolidžih, ki študentom nudijo tudi predmete poklicnega izobraževanja (do 4. ali 5. stopnje), kar služi raznim specializacijam (v gradbeništvu, gostinstvu, kmetijstvu ali umetnosti). Kolidži s terciarno izobrazbo so kombinacija *Sixth-form colleges* in *FE* izobraževanja. V zadnjih letih se je povečalo zanimanje za izvajanje programov pripravništva v podjetjih (v sklopu IVET izobraževanja), ki ga nudijo institucije *FE* izobraževanja ter nekateri zunanji ponudniki in vključujejo izobraževanje tako v podjetju, kot tudi v šoli. Gre za povezovanje praktičnega znanja s poklicno teorijo (ti. dualni sistem). Za vključevanje v te programe je potrebno minimalno znanje iz angleščine, matematike in informatike. Pripravniki so za svoje delo plačani. Usklajevanje med šolami in podjetji poteka preko ti. *Sector Skills Council*, ki določa kakšne so potrebe v podjetjih ter mlade usmerja glede na njihove veščine in znanja. Pripravništvo lahko traja od 6 do 36 mesecev. Prehodnost med izobrazbenimi stopnjami je povezana s preverjanjem znanja iz angleščine in matematike, pri vključevanju v sistem pripravništva je pomembno tudi koliko mest je razpisanih v določenih podjetjih ter kakšne reference, znanja in veščine ima učenec. Učenci, ki ostanejo v sistemu izobraževanja po 16. letu starosti (87% v letu 2010), se lahko vpišejo v *Sixth-form college*, *FE* izobraževanje, ali pa se prijavijo v sistem pripravništva. 33% učencev se vpiše v splošni program (3. stopnja), 6% se vpiše na kombinacijo splošne in poklicne izobrazbe, 18% pa se jih vpiše na poklicno

izobraževanje na 3. stopnji. Približno 30% učencev se vpiše na poklicne ali ostale izobraževalne programe na 2. stopnji. V širšem smislu, se programi IVET v Veliki Britaniji srečujejo z mnogimi problemi zaradi razpršenosti med različnimi sistemi (Anglija, Škotska, Wales in Severna Irska), ki imajo različna vrednotenja izobrazbenih stopenj ter izvajajo različne programe, vendar se situacija nekoliko izboljšuje zaradi uvedbe Nacionalnih kvalifikacij in večjega povezovanja s trgom dela. Slednji je v veliki meri nereguliran, zato se večinoma zanašajo na to, kako razni sektorji vrednotijo poklicno izobrazbo. Zgolj manjšina učencev poklicnega izobraževanja se vključuje v programe pripravništva, ki vodijo v takojšnjo zaposlitev v določenem poklicu. Za učence bolj zanimivi so programi poklicnega izobraževanja, ki so sektorsko določeni (splošna poklicna izobrazba) in na višjih stopnjah učence pripravljajo na zaposlitev ali na vpis v visoko izobrazbo ter služijo bolj seznanjanju s poklici in orientaciji za naprej (Stanley 2012, 266 – 281).

A.1.2 Sistem karierne orientacije in svetovanja v Veliki Britaniji

V Veliki Britaniji morajo vse šole, ki izvajajo programe sekundarnega izobraževanja učencem zagotoviti neko obliko karierne orientacije in svetovanja (Stanley 2012, 282). Šole so same odgovorne za način vpeljave svetovanja v svoje delovanje, v veliki meri pa je naloga šolskih (izobraževalnih) psihologov, ki se ukvarjajo predvsem z otroki, ki imajo učne težave (Eurypedia VB 2014b). Leta 2000 se je oblikoval nacionalni sistem, ki je zagotavljal informacije, nasvete in svetovanje za mlade v starosti od 13 do 19 let (IAG), Ministrstvo za izobraževanje pa je podalo smernice za izvajanje kariernega svetovanja tudi v šolskih kurikulumih (Stanley 2012, 283). Leta 2011 je britansko Ministrstvo za izobraževanje šolam odstranilo dolžnost izvajanja kariernega svetovanja in jim naložilo zgolj dolžnost omogočanja dostopa do kariernega svetovanja za učence (od 12. do 18. leta starosti) na način, ki si ga izberejo – preko zasebnega izvajalca kariernega svetovanja, ali pa ustrezno osebje zaposlijo same. Prav tako je bil leta 2012 umaknjen predpis, ki je šole obvezoval za izvajanje praktičnega pouka oz. izobraževanja na delovnem mestu za učence stare od 14 do 16 let (Eurypedia VB 2014b; Stanley 2012, 285; Euro guidance VB 2014). Leta 2012 je britanska vlada vzpostavila nacionalno karierno službo, ki zagotavlja karierno svetovanje in usmerjanje vsem učencem nad 13. letom starosti. Vse potrebne informacije so tudi na raznih spletnih portalih, omogočeni pa so tudi spletni razgovori s svetovalci. Raziskava 7 EU VET je razkrila, da je raven zadovoljstva učencev glede razpoložljivosti informacij o poklicih in potrebnem usposabljanju ter glede ustrežljivosti svetovalcev, kljub vsemu nizka. Ta podatek podpira stališče strokovnjakov, da je področje karierne orientacije in svetovanja na ravni sekundarnega izobraževanja slabost angleškega

izobraževalnega sistema. Dejavniki za nadaljevanje šolanja so povezani z določeno vrsto institucije ter stopnjo dosežene končne izobrazbe. Več kot polovica učencev se odloča za nadaljevanje izobraževanja na svojem področju, medtem ko se jih nekaj več kot 30% odloči za specializacijo v drugih vedah. Na splošno se 45% učencev odloči za nadaljevanje izobraževanja na univerzah, 32% pa se jih usmeri v višje poklicno izobraževanje. Univerza je privlačna tudi za učence, ki so bili prej na nižjem poklicnem izobraževanju, medtem ko je višje poklicno izobraževanje manj zaželeno. Obstaja tudi mnenje, da so o možnostih nadaljnjega poklicnega izobraževanja učenci premalo seznanjeni. Slednji se pri vpisu poleg značilnosti institucije in dosežene končne izobrazbe, zanašajo tudi na mnenja in nasvete staršev, učiteljev in prijateljev. Poudariti je treba, da je glede na mnenja različnih strokovnjakov celoten britanski sistem poklicne izobrazbe na zelo slabem glasu (Stanley 2012, 285 – 288).

A.2 Švedska

Švedska ima več kot 9,6 milijona prebivalcev. Število zaposlenih oseb (starih od 16–64 let) se je leta 2013 povečalo za 43.000. V letu 2014 je stopnja zaposlenosti še naprej rasla. Glede na podatke švedske javne službe za zaposlovanje, je bilo v prvi polovici leta 2014 število novo registriranih prostih delovnih mest veliko (nekaj več kot 420.000). Zahteve po znanju so na švedskem trgu dela visoke in se s časom še povečujejo. Za več kot 40% delovnih mest delodajalci zahtevajo osebe, ki so končale neko obliko post–sekundarnega izobraževanja, pogosto pa morajo imet tudi univerzitetno izobrazbo. Obstaja dolgoročni trend naraščanja števila zaposlenih v poklicih na ravni terciarnega izobraževanja. V naslednjih nekaj letih se pričakuje tudi, da se bodo oblikovala dodatna delovna mesta v poklicih na ravni srednješolskega oz. sekundarnega izobraževanja. Konkurenca za delovna mesta na tej ravni bo še naprej velika, saj se za ta delovna mesta potegujejo tudi iskalci zaposlitve z višjo stopnjo izobrazbe. Tako kot na Poljskem (in v Sloveniji) se tudi na Švedskem prebivalstvo stara. Veliko število ljudi se upokojuje, medtem ko se število mladih, ki prihajajo na trg dela, vztrajno niža. Učinke generacijske menjave naj bi najbolj občutili v redko naseljenih območjih ter v malih in srednje velikih švedskih občinah. Število mladih, ki vstopajo na trg delovne sile v teh odmaknjenih regijah, bo v naslednjih 10–15 letih, v primerjavi s številom ljudi, ki odhajajo v pokoj, prenizka. Posledično bo vse težje najti dovolj delovne sile za nastala prosta delovna mesta, zlasti na podiplomski izobraževalni ravni (EURES ŠVE 2014). Glede na podatke Svetovne banke je na Švedskem 5.108.789 oseb starejših od 15 let aktivnih v sistemu zaposlitve oz. na trgu delovne sile, stopnja zaposlenosti v letu 2014 pa je bila po mednarodnih opredelitvah 64%. Stopnja brezposelnosti je v letu 2014 znašala 8,1% (Svetovna banka 2014a).

A.2.1 Izobraževalni sistem na Švedskem

Švedska je znana po tem, da poleg brezplačne izobrazbe vsem učencem na primarni in nižji sekundarni stopnji (obvezno šolanje), kot dodatno motivacijo nudi tudi finančno pomoč oz. stimulacijo tistim, ki se vključujejo v določene oblike izobraževanja. Prav tako, na primarni in nižji sekundarni stopnji ni zasebnih šol, ker je prepovedano kakršnokoli zaračunavanje za potrebe izobraževanja mladih (Eurypedia ŠVE 2014a). Ti izobraževalne žepnine (*Study allowances*) so dostopne mladim do 20. leta starosti, ki se izobražujejo na višji sekundarni stopnji, ljudskih srednjih šolah in občinskih šolah za odrasle. Prejmejo jih lahko v obliki štipendij, dodatkov ali subvencij za bivanje v študentskih domovih, s tem pa se zavežejo, da bodo aktivni in se izobraževali polni čas. V nasprotnem primeru lahko štipendijo izgubijo oz. jo morajo vrniti. Izobraževalne žepnine so v obliki štipendij in subvencij dostopne tudi starejšim od 20 let, ki se izobražujejo na post-sekundarni stopnji (višja poklicna šola). Pri tem morajo izpolnjevati določene zahteve glede doseženega uspeha pri izobraževanju (Allen in drugi 2012, 42). Obvezno šolanje, ki ima poenoten, splošni program v vseh šolah, traja od 1. do 9. razreda – primarna stopnja od 1. do 4. ali 5. razreda ter nižja sekundarna stopnja od 5. ali 6. do 9. razreda. Prehodnost med nižjo in višjo sekundarno stopnjo je torej avtomatična, saj lahko tudi tisti, ki niso uspešno končali osnovne šole, vpišejo na gimnazijo (Eurypedia ŠVE 2014a). Po zaključenem obveznem šolanju, se mladi lahko odločijo za nadaljevanje izobraževanja v poklicnih šolah (*yrkesprogram*) ali šolah na višji sekundarni stopnji (*gymnasieskola*), ki izvajajo pripravljalne programe za akademije oz. univerze. Programi na terciarni stopnji zajemajo ne-akademsko izobraževanje na višjih poklicnih šolah oz. akademsko izobraževanje na univerzah, ki vodijo v specializirane poklice v medicini, kmetijstvu in izobraževalnem sistemu. Dijaki na višji sekundarni stopnji, ki se vključujejo v poklicno izobraževanje, se lahko odločajo med programom, kjer se izobraževanje izvaja izključno v šoli (*skolförlagd utbildning*) in med programom, ki temelji na pripravništvu (*lärlingsutbildning*). Za napredovanje v sekundarne programe srednjih poklicnih šol morajo učenci na obveznem šolanju doseči dobre rezultate iz švedščine, matematike, angleščine in petih drugih obveznih predmetov, za napredovanje na gimnazijo pa morajo dobro pisati preverjanje znanja iz devetih izbranih predmetov. Če imajo težave pri doseganju dobrih rezultatov, se lahko vpišejo v uvodne programe (*introduktionsprogram*), preko katerih se izobražujejo samo na področjih, ki jim povzročajo težave, po zaključku programa pa se že lahko vključijo na trg dela, saj s tem že dosežejo določeno poklicno izobrazbo. V šolskem letu 2011/2012 se je le tretjina vseh učencev iz nižje sekundarne stopnje vpisala na poklicno izobraževanje, medtem ko sta se kar dve tretjini vpisali na splošni program gimnazij (Allen in drugi 2012, 14–17).

A.2.2 Sistem karijerne orientacije in svetovanja na Švedskem

Že leta 1940 so zaposlitvene agencije na Švedskem nudile karierno svetovanje, do katerega so imeli pravico vsi, izvajalo pa se je brezplačno (Euro guidance ŠVE 2015). Danes, na Švedskem ni posebnih formalnih institucij, kjer bi potekala karierna orientacija in svetovanje za učence (Eurypedia ŠVE 2014b), je pa naloga švedske nacionalne agencije za izobraževanje ter švedske agencije za višje poklicno izobraževanje, da omogočata dostop do pomembnih informacij, ki so pomembne pri odločanju o vpisu v poklicno izobraževanje (preko raznih portalov, oglasnih desk, itd.) (Allen in drugi 2012, 37). Karierna orientacija in svetovanje za mlade se izvaja zgolj v šolah, kjer je naloga ravnatelja, da učencem omogoči določeno stopnjo poklicnega svetovanja. Le-to se navadno izvaja znotraj pouka ter z individualnim svetovanjem, pogosto pa se učenci s poklici seznanjajo tudi preko dvotedenske prakse na izbranem delovnem mestu, ki se izvaja proti koncu obveznega šolanja. Večina šol ima formalno izobražene karierne svetovalce, čeprav morajo naloge svetovanja prevzeti vsi učitelji na šoli. Švedska izvaja posebej usmerjeno, formalno izobraževanje za karierne svetovalce na terciarni stopnji izobraževanja, ki traja tri leta (Eurypedia ŠVE 2014b; Allen in drugi 2012, 39; Euro guidance ŠVE 2015). Na višji sekundarni stopnji se za učence organizirajo informativni dnevi in dnevi odprtih vrat na različnih šolah, ki omogočijo spoznavanje z izbrano institucijo. Z namenom, da bi se na švedskem bolje promoviralo poklicno izobraževanje, od leta 2010 poteka tekmovanje poklicev v organizaciji družbe *WorldSkills Sweden*, s sodelovanjem združenja švedskih delodajalcev, združenja švedskih sindikatov ter države (Allen in drugi 2012, 39–40). Poleg tega, za kvaliteto izvajanja kariernega svetovanja v šolah na Švedskem skrbi nacionalni šolski inšpektorat, ki izvaja redne evalvacije programov in orodij šolskih svetovalnih delavcev (Euro guidance ŠVE 2015).

A.3 Italija

Italija ima nekaj več kot 61 milijonov prebivalcev. V januarju 2012 se je število delovno aktivnih povečalo za 0,1%, tako je stopnja zaposlenosti znašala 57%. Brezposelnost je bila 9,2 odstotna, brezposelnost mladih starih od 15 do 24 let, pa je bila 31,1%. 37,3% prebivalcev je bilo neaktivnih (EURES ITA 2014). V letu 2012 je prišlo do različnih reform na področju trga dela, ki so se v letih 2013 in 2014 z novo vlado še spremenile in omogočile več možnosti za zaposlovanje mladih. Med drugim gre za razne subvencije za podjetja, ki zaposlujejo mlade, za nove programe in pogoje izvajanja pripravništev, itd. (Capone in drugi 2014, 1–3). Glede na podatke Svetovne banke je v Italiji 25.274.721 oseb starejših od 15 let aktivnih v sistemu zaposlitve oz. na trgu delovne sile, stopnja zaposlenosti v letu 2014 pa je bila po mednarodnih

opredelitvah 49%. Stopnja brezposelnosti je v letu 2014 znašala 12,2% (Svetovna banka 2014a).

A.3.1 Izobraževalni sistem v Italiji

Obvezno izobraževanje v Italiji traja 10 let (od 6. do 16. leta starosti). Sestavljeno je iz primarnega izobraževanja in prvih dveh let sekundarnega izobraževanja. Sekundarno izobraževanje je razdeljeno na dve poti: višje sekundarno izobraževanje (odgovornost države), ki traja pet let in se izvaja na ti. licejih, v tehničnih in poklicnih inštitutih, ki so v letu 2010 doživeli reforme; druga pot pa so tri do štiriletni poklicni tečaji (odgovornost posamezne regije), kjer dijak po končanih treh letih pridobi certifikat o opravljanju poklica, po štirih letih pa poklicno diplomu. Nadalje, dijaki poklicnih tečajev (tudi brezposelni, migranti in invalidi) se lahko vpišejo na post-poklicne, kvalifikacijske, regijske tečaje, ki se izvajajo glede na specifične potrebe po poklicih v vsaki italijanski regiji. Post-sekundarno, ne-terciarno izobraževanje zajema dve možnosti: višje tehniško izobraževanje in usposabljanje (pridobitev višjega tehniškega certifikata) in tečaje, ki jih nudijo višji tehniški inštituti (pridobitev višje tehniške diplome). Visoka izobrazba se lahko pridobi preko akademskih, kot tudi ne-akademskih izobraževalnih tečajev (višje umetniško in glasbeno usposabljanje). Sistem visokega izobraževanja je razdeljen med državne in nedržavne institucije. Prva stopnja visokega izobraževanja navadno zajema triletno izobraževanje in vodi do prvostopenjske diplome, druga stopnja pa poteka dve leti in vodi do drugostopenjske diplome oz. magisterija. Tretja stopnja je rezervirana za doktorski študij (Agneni in drugi 2012, 12–15; Eurypedia ITA 2014). Vse skupaj sestavlja znani bolonjski sistem, ki je uveljavljen tudi v Sloveniji. V Italiji poznajo kar tri tipe vajeništva (programi reformirani v letu 2011). Prvi tip je vajeništvo, ki traja tri do štiri leta in je namenjeno mladim od 15. do 25. leta starosti. Po končanju programa pridobijo poklicno diplomu. Drugi tip so profesionalna vajeništva, za mlade od 18. do 29. leta starosti, ki vodijo do regionalne kvalifikacije. Tretji tip pa so vajeništva v višjem in visokem izobraževanju oz. raziskovalna vajeništva, namenjena mladim od 18. do 29. leta starosti, ki omogočajo pridobitev višjih sekundarnih in akademskih oz. univerzitetnih kvalifikacij (Agneni in drugi 2012, 16).

A.3.2 Sistem karijerne orientacije in svetovanja v Italiji

Izvajanje karijerne orientacije v Italiji je razdeljeno med šole in po posameznih regijah, kjer se razvijajo tudi centri za svetovanje posameznim skupinam (ženskam, imigrantom, itd.). Za delovanje skrbijo na eni strani šole in italijansko Ministrstvo za izobraževanje ter na drugi strani Ministrstvo za delo, s pripadajočimi regijskimi, lokalnimi avtoritetami. Slednje se trudi vpeljati

zakone in oblikovati projekt za promocijo poklicnega izobraževanja, usposabljanja in dela na nacionalni ravni. Karierna orientacija in svetovanje se v Italiji začneta na sekundarni stopnji izobraževanja (mladi stari od 14 do 19 let), izvajajo ju šolski učitelji, včasih s pomočjo zunanjih agencij in zavodov. Pri tem gre za seznanjanje mladih z informacijami glede nadaljnjih možnosti vpisa in stanjem na trgu dela. Poleg tega so za mlade (16 do 30 let), brezposelne in tuje študente na voljo mladinski centri oz. ti. *Informagiovani*, ki so razdeljeni po občinah in prožajo informacije glede možnosti usposabljanj, nadaljevanja karierne poti, prostovoljnega dela, podjetništva in raznih razpisanih programov. Na temo kariernih možnosti in nadaljnje ga vpisa so na voljo tudi razni spletni portali (Euro guidance ITA 2015).

A.4 Poljska

Poljska šteje okrog 38,2 milijona prebivalcev. Že od leta 2005 se na Poljskem zmanjšuje število otrok in najstnikov, kar je povzročilo opazne demografske spremembe tudi v strukturi delovne sile, ki se hitro stara. Stopnja gospodarske aktivnosti ter zaposlenosti je najvišja pri populaciji stari od 35 do 39 let. Sedanja raven zaposlenosti in gospodarske aktivnosti Poljakov se zelo razlikuje od drugih gospodarstev v Evropski Uniji. Nekaj več kot polovica prebivalcev Poljske starejših od 15 let je gospodarsko aktivna. Visoka stopnja gospodarske nedejavnosti med Poljaki je pojav, ki ga je povzročilo vse kasnejše vključevanje mladih na trg dela ter vse večje število oseb, ki gredo v pokoj, ali pa se predčasno upokojijo. Stopnja zaposlenosti na Poljskem je že dolgo nizka. Leta 2013 je po podatkih Eurostata, za ljudi stare od 15–64 let znašala 60%. Ob koncu leta 2013 je bilo registriranih brezposelnih 2.157.900 ljudi, konec aprila 2014 je stopnja registrirane brezposelnosti znašala 13% (EURES PL 2014). Glede na podatke Svetovne banke je na Poljskem 18.511.932 oseb starejših od 15 let aktivnih v sistemu zaposlitve oz. na trgu delovne sile, stopnja zaposlenosti v letu 2014 pa je bila po mednarodnih opredelitvah 57%. Stopnja brezposelnosti v celem letu 2014 je znašala 10,4% (Svetovna banka 2014a).

A.4.1 Izobraževalni sistem na Poljskem

Obvezno izobraževanje s polnim časom (konstantna prisotnost v šoli) se na Poljskem prične v šolskem letu, ko otrok dopolni 7 let in traja do njegovega 16. leta starosti. Zajema izobraževanje na primarni stopnji in nižji sekundarni stopnji. Poleg tega sta obvezni še dve leti izobraževanja, od 16. do 18. leta starosti, vendar to lahko poteka na različne načine oz. gre za delno (*part-time*) izobraževanje na višji sekundarni stopnji. Učenec se lahko izobražuje prek specializiranih državnih in nedržavnih institucij (obšolske dejavnosti), udeležuje obšolskih dejavnosti in aktivnosti, ki jih izvajajo pravne ali fizične osebe, ali se poklicno usposablja pri izbranem

delodajalcu (vajeništvo) (Eurypedia PL 2014). Slednje se lahko izvaja v obliki poklicnega usposabljanja, ki vodi do kvalifikacije izkušenega delavca na več področjih in traja od dveh do treh let – vajenec mora za uspešno končanje programa opraviti izpit na poljski Obrtni zbornici. Lahko se izvaja tudi v obliki usposabljanja za opravljanje točno določenega dela, z omejenimi aktivnostmi, ki je namenjeno dijakom ki niso oz. ne morejo uspešno končati izobraževanja na nižji sekundarni stopnji (gimnazija). Dijaki med izobraževanjem izvajajo praktično, prostovoljno delo v izbranih organizacijah. Po končanju programa ne pridobijo naziva, temveč le certifikat iz katerega je razvidno, da so usposobljeni za izvajanje točno določenega dela. Višja sekundarna šola lahko traja od dveh do šest let. Večina dijakov, ki se vključi v poklicno izobraževanje, do 19. ali 20. leta starosti konča izobraževanje v začetnih poklicnih programih (IVET), ki jih nudijo tehniške in splošne srednje poklicne šole. Tehniške srednje šole mlade pripravijo na vstop v trg dela, prav tako pa jim omogočijo pisanje mature, kar odpira pot za nadaljnje izobraževanje. Dijaki se vpisujejo tudi na splošne srednje šole, ti. liceje, ki so namenjeni pripravi na prehod v terciarno izobraževanje. Poklicno izobraževanje se izvaja tudi na post–sekundarni, ne–terciarni stopnji ter terciarni stopnji. Terciarno poklicno izobraževanje se izvaja na Pedagoški fakulteti oz. kolidžu, na Pedagoški fakulteti za tuje jezike ter Fakulteti za socialno delo (Eurypedia PL 2014; Luck in ostali 2012, 12–20).

A.4.2 Sistem karijerne orientacije in svetovanja na Poljskem

Na Poljskem se karierno svetovanje na eni strani izvaja v organizaciji Ministrstva za izobraževanje, ki mladim in njihovim staršem nudi karierno orientacijo preko Svetovalnih centrov, skrbi pa tudi za organizacijo poklicnega svetovanja v šolah. V Svetovalnih centrih nudijo razne informacije na področju izobraževalnih in poklicnih zahtev za opravljanje določenega dela, izvajajo teste in uporabljajo različna orodja za presojo posameznikovih zmožnosti in veščin, organizirajo delavnice in predavanja za skupine učencev ter aktivnosti za starše, ki vključujejo posvetovanja na temo primernih poklicnih poti. Na drugi strani, karierno svetovanje se izvaja v organizaciji Zavoda za zaposlovanje, ki pomoč nudi predvsem odraslim iskalcem zaposlitve. Poleg tega delujejo razne agencije in društva za karierno orientacijo, ki zaposlujejo tudi poklicne svetovalce za šoloobvezno mladino. Od leta 2010 so poljske šole poleg psihološkega svetovanja dolžne izvajati tudi programe karijerne orientacije in svetovanja za učence in učitelje. Število šolskih svetovalcev zaposlenih v šolah se iz leta v leto viša. Za namen promocije poklicnega izobraževanja in usposabljanja, se na poljskem Zavodu za zaposlitev izvajajo tudi delavnice in predavanja na temo podjetništva, ki so namenjene tako iskalcem zaposlitve kot tudi delodajalcem (Euro guidance PL 2015; Luck in ostali 2012, 44). Z

novim izobraževalnim zakonom je v veljavo prišel akt, v katerem je zapisano, da morajo šole same določiti tedensko število ur, ki jih za učence izvajajo poklicni svetovalci na temo možnosti nadaljnega izobraževanja in stanja na trgu dela. Šole so obvezane izvajati poklicno svetovanje v obliki aktivnega sodelovanja za učence na nižjih sekundarnih šolah (gimnazije), splošnih sekundarnih šolah (licejih), tehniških srednjih šolah in splošnih poklicnih šolah. Leta 2009 je prišel v veljavo tudi odlok ministra za izobraževanje, ki določa standard znanja oz. raven kvalifikacij za delo poklicnega svetovalca na šolah. Na Poljskem namreč izvajajo izobraževalne programe za poklicne svetovalce, tako na višji sekundarni stopnji kot tudi na terciarni stopnji izobraževanja. Deluje tudi Nacionalni center za poklicno in nadaljnje izobraževanje, natančneje Oddelek za poklicno izobraževanje na Ministrstvu za izobraževanje, ki skrbi za usposabljanje človeških virov na področju promocije poklicnega in kariernega svetovanja v izobraževalnem sistemu ter tudi za implementacijo koncepta šolskega poklicnega svetovalca, za stalni razvoj programov namenjenih šolskim poklicnim svetovalcem in distribucijo potrebnega materiala za šolske svetovalce. Na nekaterih poljskih šolah imajo od leta 2003 uveljavljene Šolske karijerne centre (Euro guidance PL 2015).

PRILOGA B: Izjava in registracijski obrazec ob prejetju podatkovne baze mednarodnega projekta »7 EU VET: 7 EU VET – Raziskava o poklicnem izobraževanju v sedmih evropskih državah: modul za slovenske gimnazijce« za raziskovalne namene

University
of Ljubljana
Faculty
of Social Sciences

Kardeljeva pl. 5
SI-1000 Ljubljana, Slovenia
www.fdv.uni-lj.si

Izjava in registracijski obrazec ob prejetju podatkovne baze mednarodnega projekta »7EU VET: 7 EU VET - Raziskava o poklicnem izobraževanju v sedmih evropskih državah : modul za slovenske gimnazijce« za raziskovalne namene

Ime:	ALMA
Priimek:	KAJDIŽ
Naslov:	ALEŠOVČEVA 25
Poštna št.:	1000 LJUBLJANA
Kategorija uporabnika:	PODIPLOMSKI ŠTUDENT (2014) / ZAPOSLENA
Šifra študenta/raziskovalca:	
Ustanova:	FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
Davčni zavezanec:	Da ☒ Ne ☐
Davčna številka:	66866316
Telefon:	/
Mobilna številka:	031 206 940
Namen uporabe gradiva:	IZDELAVA MAGISTRSKE NALOGE
Opis namena uporabe gradiva (do 500 znakov):	Podatkovno bazo bom uporabila izključno pri izdelavi magistrske naloge s tematiko analize dejavnikov, ki vplivajo na vpis osnovnošolcev v sekundarno izobraževanje v Sloveniji. Fokus je na programih, ki jih v Sloveniji nudi sfera poklicne oz. karijerne orientacije in svetovanja. Zaradi trenda (že nekaj let) visokega vpisa v terciarno izobraževanje, se še posebej obravnava učence, ki se vpisujejo v poklicno izobraževanje, za objektivnost podatkov oz. objektivno primerjavo pa je potreben tudi vpogled v statistiko dejavnikov, ki vplivajo na vpis pri populaciji, ki se v Sloveniji vpisuje v gimnazijske programe.

Spodaj podpisani/podpisana bom uporabljal/a podatke izključno za raziskovalni namen opisan zgoraj. Podatkov v nobenem primeru ne bom posredoval/a tretji osebi in jih bom skrbno varoval/a. Izjema do vpogleda v podatke sta lahko zgolj osebi (ime/priimek: dr. Samo Pavlin, mentor in Maja Mrzel, raziskovalka), ki mi bosta pomagala in svetovala pri analizi.

Pojasnilo: Podatke slovenskega dela raziskave med gimnazijci sem prejela po dovoljenju mag. Barbare Brečko in izr. prof. dr. Sama Pavlina. Poleg Arhiva družboslovnih podatkov bosta oba prejela kopijo te izjave o prejetju podatkov. Pri analizi in objavi bom upoštevala princip zaščite identitete posameznikov, institucij in detajlnih podatkov o programih.

Ime in priimek/Podpis/Datum:

ALMA KAJDIŽ 1.7.2015

PRILOGA C: Vprašalnik o stališčih intervjuvancev glede trendov vpisovanja iz primarnega v sekundarno izobraževanje ter organizacije poklicne oz. karierne orientacije in svetovanja v Sloveniji, Avstriji in Nemčiji

1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?
2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?
3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?
4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?
 - a. V literaturi o šolski svetovalni službi v Sloveniji je navedeno, da morajo šolski svetovalci predvsem zaradi pomanjkanja kadra, izvajati več svetovalnih nalog hkrati in se v tem oziru s poklicnim svetovanjem učencem ukvarjati samo v zelo omejenem času. Kako to komentirate?
5. Ali imajo slovenske osnovne šole predpisan program za izvajanje (poklicnega) svetovanja učencem na prehodu iz primarnega na sekundarno izobraževanje?
 - a. Je ta program zadovoljiv; je učencem všeč?
6. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?
7. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?
 - a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?

- b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo iti?
8. Na katere vire informacij glede nadaljnjega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?
9. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?
10. Kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)?
Zakaj?
11. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?
12. Kako komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)⁵. Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?
13. Zakaj je po vašem mnenju poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?
a. Kaj tam delajo drugače, kot v Sloveniji?

⁵ V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.

PRILOGA Č: Transkripti izvedenih intervjujev s strokovnjaki

Č.1 Intervjuvanec A

Intervjuvanec/ka: zaposlena na instituciji javne uprave, ki se ukvarja s področjem izobraževanja na nivoju srednjega šolstva.

1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?

Hm, glede na zadnje podatke, se je v zadnjih sedmih letih delež kandidatov, ki so se vpisovali v srednje poklicno in srednje strokovno izobraževanje iz leta v leto povečeval, na drugi strani pa se je posledično zniževal delež tistih, ki so se vpisovali v gimnazijske programe. Tudi pri vsakoletnem razpisu za vpis novincev v srednje šole, ki ga vsako leto objavimo v januarju, smo v zadnjih letih z usmerjanjem števila razpisanih mest na posameznih programih spodbujali vpis v srednje strokovno in poklicno izobraževanje. Poskušali smo število mest za vpis v gimnazijske programe zmanjšati in tako spodbuditi vpis v programe srednjega strokovnega in poklicnega izobraževanja. V gimnazijske programe se je namreč vpisoval vedno večji delež populacije, zato je zagotavljanje kakovosti in odličnosti znanja gimnazijcev težavno. Z manjšim vpisom pa poskušamo zagotoviti, da gimnazije dobijo po uspehu boljše dijake, dijake, za katere lahko pričakujemo, da bodo dosegli standarde gimnazijskega programa. Na ta način se dviguje nivo znanja na vseh gimnazijah in posledično se to odraža tudi na vpisu na fakultete, ki tako pridobijo boljše študente. To je bilo ugotovljeno tudi v Beli knjigi iz leta 2011, kjer navajajo, da je gimnazija glede na učence, ki so se vanjo vpisovali, počasi izgubljala značilnost šole, namenjene tistemu delu populacije, ki kaže izrazito nadarjenost za univerzitetni študij.

2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?

Najprej zagotovo preko svetovalnih delavcev osnovnih šol, ki jih poskušamo sproti opremljati z vsemi potrebnimi podatki, informacijami, dokumenti, na primer preko vsakoletnih posvetov, na voljo je tudi izjemno uporabna spletna stran mojaizbira.si. Če je učenci še ne poznajo, jih nanjo usmerjajo tudi svetovalni delavci. Ta stran ponuja med drugim vse podatke o izobraževalnih programih, in sicer: na katerih šolah se določen program izvaja, kakšen poklic in kompetence pridobi dijak, če zaključi nek program, kje se lahko zaposli, kakšne pripomočke

uporablja pri izvajanju nekega poklica, ipd. Gre za promocijo izobraževalnih programov in posledično poklicev. Ministrstvo financira tudi različne projekte za promocijo poklicev, ki jih vodi Center RS za poklicno izobraževanje ali pa Gospodarska in Obrtna zbornica Slovenije. Poznamo še Olimpijado poklicev – to je tekmovanje v poklicnih spretnosti na državni ravni, pa Euroskills – Evropsko tekmovanje o poklicnih spretnostih, sejem Infomativa, torej sejem izobraževanja in poklicev, narejeni so filmi o poklicih, gradiva, brošure, zloženke, organizirajo se obiski strokovnjakov, uspešnih gospodarstvenikov na šolah. Eden pomembnih virov informacij o programih so tudi obiski predstavnikov in dijakov srednjih šol na posameznih osnovnih šolah, srednje šole organizirajo različne dogodke, kot je na primer Dan odprtih vrat. Pomemben vir informacij za učence osnovnih šol, ko se odločajo za svojo nadaljnjo pot izobraževanja, so tudi starejši prijatelji, že dijaki srednjih šol, starši. Tudi druge institucije poskušajo te vsebine približati tistim, katerim so namenjene. Primer: znotraj Zavoda RS za zaposlovanje delujejo t.i. Karierna središča.

3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?

Da.

4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?

Težko sodim, vendar osebno menim, da bi nadaljnji poklicni poti učencev morali na osnovnih šolah posvečati morda nekaj več časa, za učence 8. in 9. razredov organizirati več tovrstnih dogodkov. Vendar je po drugi strani razumljivo, saj so ponavadi te službe na šolah precej kadrovsko podhranjene, vpis v srednjo šolo in karierna orientacija pa je ponavadi le ena izmed mnogih nalog, ki jih opravljajo. Prepričana pa sem, da se svetovalni delavci zelo trudijo, da učence čim bolj ustrezno opremijo s podatki, ki jih potrebujejo, in da sledijo smernicam in načelom, ki so zapisani v Programskih smernicah za svetovalno delo v osnovnih šolah.

a. Ravno to sem želela v nadaljevanju vprašati, namreč ravno v literaturi o šolski svetovalni službi v Sloveniji je navedeno, da morajo šolski svetovalci predvsem zaradi pomanjkanja kadra, izvajati več svetovalnih nalog hkrati in se v tem oziru s poklicnim svetovanjem učencem ukvarjati samo v zelo omejenem času. Imate na to še kak komentar?

Kakor sem omenila, je to seveda res.

5. Ali imajo slovenske osnovne šole predpisan program za izvajanje (poklicnega) svetovanja učencem na prehodu iz primarnega na sekundarno izobraževanje?

V Programskih smernicah za delo svetovalnih delavcev osnovnih šol so med drugim zapisane smernice in standardi, ki naj bi jim svetovalni delavci na osnovnih šolah v okviru poklicne orientacije sledili. Med drugim mora svetovalna služba zagotoviti vsem učencem dostop do informacij, ki jih potrebujejo za odločitev o nadaljnjem izobraževanju in izbiri poklica, organizirala naj bi obiske učencev v podjetjih in pri drugih delodajalcih, tematskih razstav ipd., organizirala in koordinirala naj bi predavanja in pogovore z zunanjimi strokovnjaki, s predstavniki posameznih poklicev, poklicnimi svetovalci Zavoda RS za zaposlovanje in drugimi. Poleg tega je med standardi tudi zapisano, da mora svetovalna služba omogočiti vsakemu učencu vsaj en svetovalni razgovor pred zaključkom osnovne šole – v zaključnem razredu, po potrebi tudi prej. Udeležba je za učenca prostovoljna. Poleg tega mora svetovalna služba izvesti letno vsaj dve uri predavanj na oddelek z vsebinami poklicne vzgoje, izvedla naj bi anketo o izobraževalnih in poklicnih namerah učencev zaključnega razreda, zbirala podatke o učencih za potrebe poklicnega svetovanja – preko anketiranja, diagnostičnih preizkusov, ipd. ter izvajala individualno in skupinsko poklicno svetovanje.

a. Je ta program zadovoljiv; je učencem všeč?

Ocenjujem, da so smernice za delo svetovalnih služb ustrezne, smiselne in da jih je dovolj. Na vprašanje, ali so učencem všeč pa lahko najbolje odgovorijo svetovalni delavci osnovnih šol.

6. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?

Ocenjujem, da so trenutne smernice ustrezne, poleg tega pa za svetovalne delavce osnovnih in srednjih šol vsako leto organiziramo tudi posvet ob objavi razpisa za vpis novicev v srednje šole, na katerem jih med drugim seznanimo z morebitnimi novostmi glede vpisa, morebitnimi spremembami zakonodajnega okvira, pa tudi z drugimi vsebinami, ki jih potrebujejo pri svojem delu, pa morda ne sodijo konkretno v naš resor. Tako k sodelovanju vsako leto povabimo tudi predstavnike drugih institucij, kot so Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Zavod RS za zaposlovanje, Center RS za poklicno izobraževanje, Sklad RS za razvoj kadrov in štipendije. Tema poklicna orientacija je skoraj vsako leto na dnevnem redu, v okviru te teme pa poskušamo svetovalnim delavcem prikazati tudi konkretne aktivnosti, ki jih lahko izvedejo s svojimi učenci v okviru t. i. karijerne ure. Zadnji dve leti smo jim postregli z informacijami, kako učencem približati poklice z igralnimi kartami (vsi udeleženci so te karte

tudi prejeli), kakšen konkreten dogodek organizirati, kako ga izvesti, katera vprašanja jim zastaviti. Skratka, konkretni napotki za izvedbo dogodkov v okviru poklicne orientacije.

- 7. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?**

Vpis v posamezni srednješolski program je zagotovo svobodna izbira vsakega posameznika. Vsekakor pa je odločitev o nadaljni poti med drugim v veliki meri tudi posledica družbene klime in javnega mnenja, mnenja staršev, pa tudi gospodarskih in socialnih razmer v državi. Prav vse naštetu v vprašanju vpliva na odločitev, kateri dejavnik bolj in kateri manj pa je odvisno od posameznika.

- a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?**

Ne.

- b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo iti?**

Odvisno od posameznika. Nekateri imajo svojo pot izobraževanja že zelo natančno izdelano in načrtano, drugi pa se morda v teh letih še lovijo in svojo odločitev naslanjajo glede na trenutno uspešnost, mnenje staršev. Če gre za uspešne učence, se velikokrat odločajo za gimnazijski program in odločitev o konkretnem poklicu, ki bi ga želeli opravljati, odložijo za 4 leta.

- 8. Na katere vire informacij glede nadaljnjega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?**

Kot sem odgovorila že pri prejšnjih vprašanjih, vsak dejavnik po malo vpliva na odločitev. Tudi informativni dnevi, starejši dijaki in prijatelji s svojimi izkušnjami, starši, družbena klima in kako le ta ceni določen poklic, možnost pridobitve štipendij, nekateri pa se pri izbiri šole odločajo tudi na podlagi ugleda šole.

- 9. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?**

Saj pravim, verjamem, da kakšen učenec pri letih, ko zapušča osnovno šolo, še ne ve, kaj konkretno ga zanima in svojo odločitev o konkretnem poklicu odloži za 4 leta. Če gre za uspešne učence oziroma dijake, ni to nič takega, morda nekoliko neustrezno pa je, da se za vpis v gimnazijski program odločijo tisti, ki morda niso tako uspešni v osnovni šoli in tudi obveznosti gimnazijskega programa ne uspejo uspešno opravljati.

10. Kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)?

Skozi omenjene aktivnosti, ki so zapisane v programih smernicah. Ocenjujem, da uspešno.

11. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?

Uh, to pa žal težko komentiram, ker ne poznam konkretnih podatkov.

12. Lahko mogoče vseeno komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)⁶. Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?

Žal ne.

13. Imate kako mnenje zakaj je poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?

Hm, morda zaradi še večjega poudarka na praktičnem usposabljanju. Omenjeni državi imata tudi razvit sistem vajeništva, ki ga pri nas ponovno poskušamo uvesti. Poleg tega je zagotovo razlog tudi, da so tisti, ki se usposobijo za izvajanje konkretnega poklica, tudi ustrezneje plačani, poklicno izobraževanje ima večji ugled, medtem ko je v Sloveniji poklic, ki ga dijak pridobi z izobraževanjem v triletnem programu premalo cenjen in ponekod tudi premalo plačan.

⁶ V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.

Č.2 Intervjuvanec B

Intervjuvanec/ka: zaposlena na instituciji javne uprave, na področju kariernega svetovanja.

1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?

Kakor vem, se je povečanje vpisa v gimnazijske programe v zadnjih letih ustavilo in se je ustalilo na 35 – 40% generacije. Mislim, da gre del tega tudi na račun poslabšanja materialnih razmer v družinah, kjer niso več prepričani, da bodo zmogli stroške študija. Kar precej pa se seveda dela tudi na promociji poklicnega in strokovnega izobraževanja.

2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?

Informacije jim posredujejo šolski svetovalni delavci, v veliko pomoč je spletni portal mojaizbira.si. Pogovarjajo se s starši, prijatelji, sosedi.

3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?

Ja, informacij je dovolj, včasih mogoče celo preveč in jih ne znajo pravilno uporabiti. Vprašanje je v kolikšni meri jih upoštevajo. Predvsem starši sprašujejo, kaj se bo zaposlovalo čez pet, deset let – tega še ne znamo napovedati. Bolj govorimo o tem, katere kompetence bodo zagotovo potrebne v prihodnosti in posamezna znanja, ki jih bodo potrebovali, da bodo našli zaposlitev.

4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?

Verjamem, da svetovalni delavci naredijo kar največ, kar jim je v danem časovnem okviru omogočeno. Veliko je administrativnih nalog, ki jih morajo opraviti na tem področju.

a. Ja, ravno na to ciljam, namreč v literaturi o šolski svetovalni službi v Sloveniji je navedeno, da morajo šolski svetovalci predvsem zaradi pomanjkanja kadra, izvajati več svetovalnih nalog hkrati in se v tem oziru s poklicnim svetovanjem učencem ukvarjati samo v zelo omejenem času. Kako to komentirate?

Res je – pri nas imamo šolske svetovalne delavce in njihovo delo ni le svetovanje, ampak tudi poleg karijerne orientacije še delo s učenci, ki imajo učne težave, integracija učencev s posebnimi potrebami, odkrivanja nadarjenih, delo z učitelji. Naložili so jim veliko različnih nalog in na manjši šoli jih mora opraviti en šolski svetovalni delavec. Ur, ki bi bile namenjene temu področju pa ni v šolskem programu, tako da težko pridejo v razred in izvedejo zelene aktivnosti. Nujno bi potrebovali poseben predmet Karierna orientacija, kjer bi učenci spoznavali sebe, svoje prednosti in slabosti, spoznavali poklice in zahteve, trg del in še in še.

5. Ali imajo slovenske osnovne šole predpisan program za izvajanje (poklicnega) svetovanja učencem na prehodu iz primarnega na sekundarno izobraževanje?

Kolikor poznam, so določeni neki minimalni standardi.

a. Vam je kaj znano – je ta program zadovoljiv; je učencem všeč?

Žal tega ne vem.

6. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?

Kot sem omenila, ne potrebujemo le svetovanja ampak poklicno vzgojo, saj je pomembno, da bi vsak učitelj pri vsakem predmetu dodal kamenček v mozaik poznavanja poklica in osmisli svoj predmet v povezavi s poklici. Matematik – zakaj se je potrebno naučiti računati obseg, ploščino, odstotke, tudi pri slovenščini se da ob branju različnih povesti, pesmi predstaviti kakšen poklic, pri biologiji zakaj poznati fotosintezo. Potem bi bila končna odločitev lažja.

7. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?

Mislim, da imajo še vedno najpomembnejšo vlogo želje staršev in odločitev prijateljev.

a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?

Glede na to, da se zanašajo na druge – ne.

b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo iti?

Odvisno od posameznika koliko je zrel. Nekateri tudi ob koncu srednje šole ne vedo kaj bi radi delali v življenju.

8. Na katere vire informacij glede nadaljnega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?

Mislím, da so še vedno najpomembnejši starši, prijatelji, tudi informativni dnevi.

9. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?

Hm, verjetno zato, ker ne poznajo dovolj sveta dela.

10. Kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)? Zakaj?

Poglejte, ne moremo vseh šol enačiti. Mnogokrat je odvisno od svetovalnega delavca na šoli in vodstva šole, če take dejavnosti podpira. Tudi ravnatelji morajo na šolah razumeti, da so to zelo pomembne odločitve za učence, ne le odlično znanje matematike, slovenščine, tujega jezika.

11. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?

Interesi so verjetno enako razviti, le sistem vpisa naprej je drugačen. V obeh državah ima vajeniški sistem dolgo tradiciji in ugled in se učenci odločajo za tak sistem šolanja. Ne govorimo le o triletnih, ampak tudi štriletnih šolah in celo gimnazijci, ki zaključijo šolanje lahko postanejo vajenci. Avstrijci vsaj na Koroškem veliko delajo s starši, da znajo le-ti prepoznati otrokove potencialne in interese.

12. Kako komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)⁷. Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?

⁷ V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.

Hm, bi rekla da gre tu predvsem za močno tradicijo in dobre možnosti zaposlitve. Tudi plačilo v času vajeništva naredi svoje.

13. Zakaj je po vašem mnenju poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?

Torej, kot pravim – zaradi tradicije, dobre možnosti zaposlitve in plačila v času vajeništva. Tudi Danska ima dobre rezultate in v vseh teh državah je stopnja brezposelnosti med najnižjimi v Evropi.

Č.3 Intervjuvanec C

Intervjuvanec/ka: zaposlena na instituciji javne uprave na področju kariernega svetovanja in psihologije.

- 1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?**

Menim, da so glede na namere učencev približno 40% srednje strokovno izobraževanje, 33% splošno izobraževanje (torej gimnazije), 14% nižje in srednje poklicno izobraževanje.

- 2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?**

Informacije dobijo preko svetovalnih služb v osnovni šoli, pogovora s starši, prijatelji, obiska Kariernih središč v okviru Zavoda RS za zaposlovanje.

- 3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?**

Hja, dobijo premalo kvalitetnih in strokovnih ter celostnih informacij.

- 4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?**

Ne, ker nimajo dovolj časa, učnih ur za delo z učenci, manjkajo pa jim tudi kompetence – znanja, sposobnosti, motivacija – za tako delo.

- a. Točno na to sem ciljala, namreč v literaturi o šolski svetovalni službi v Sloveniji je navedeno, da morajo šolski svetovalci predvsem zaradi pomanjkanja kadra, izvajati več svetovalnih nalog hkrati in se v tem oziru s poklicnim svetovanjem učencem ukvarjati samo v zelo omejenem času.**

To je realnost. Potrebno bi bilo dati v učni načrt ure namenjene poklicni vzgoji in ozaveščanju o poklicih ter jih učiti teorijo izbire ter prevzemanja odgovornosti.

- 5. Ali imajo slovenske osnovne šole predpisan program za izvajanje (poklicnega) svetovanja učencem na prehodu iz primarnega na sekundarno izobraževanje?**

Ne morem komentirati, ne poznam dobro.

a. Mogoče vseeno veste, ali je ta program zadovoljiv; je učencem všeč?

Glede na občasne pogovore z učenci je programa premalo, želeli bi si več.

6. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?

Učenec naj bi dobil informacije o svojih sposobnostih, interesih, zahtevnosti srednjih šol, opisih poklicev, trgu dela in veščine kako se odločati odgovorno.

7. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?

Menim, da se odločajo glede na prepričanja staršev, prijateljev in uglednosti poklicev.

a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?

Da, menim da porabijo premalo časa, da bi ovrednotili in celovito uporabili informacije, ki jih dobijo, ne zavedajo se pomembnosti odločitve.

b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo it?

No, med učenci so razlike v njihovi poklicni in socialni zrelosti ter stopnji prevzemanja odgovornosti, na kar vpliva celotna vzgoja doma in v šoli ter okolje v katerem živijo – prepričanja, stališča, vrednotenja, tudi spremembe v družbi.

8. Na katere vire informacij glede nadaljnega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?

Informativni dnevi, šolski svetovalci, starši in prijatelji.

9. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?

Ja, s tem odložijo poklicno odločitev, zdi se jim, da pridobijo čas, čeprav vsi niso po sposobnostih in delovnih navadah ter interesu dovolj zreli za gimnazijo. Včasih jih pri tej odločitvi podpirajo tudi starši, saj se jim zdi da bodo otroci z višjo in visoko izobrazbo pridobili

boljši status in ugled v družbi. Včasih želijo omogočiti svojim otrokom izobrazbo za kar oni niso imeli možnosti.

10. Kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)? Zakaj?

Lahko bi bili uspešnejši, če bi imeli več časa – ur za delo z učenci, skupinsko in individualno, ter ustrezne strokovne kompetence za delo.

11. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?

A, za to pa žal nimam točnih podatkov, zdi pa se mi, da je v Sloveniji slabše.

12. Kako komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)⁸. Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?

V Avstriji obstaja sistem poklicne vzgoje, ki je utrjen in deluje, ni se tako spreminjal kot v Sloveniji, ljudje ga spoštujejo, verjamejo vanj, povezan pa je bolj tudi z zaposlovanjem.

13. Zakaj je po vašem mnenju poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?

Tam sistem ustrežnejše diferencira učence, glede na sposobnosti, interese, motivacijo, delovne navade in jim v skladu s tem ponudi diferencirane programe in kasnejšo ustrezno zaposlitev. Tu je dober primer dualni sistem, ki je bolj usmerjen v praktično delo in spretnosti.

a. Kaj po vašem mnenju tam delajo drugače, kot v Sloveniji?

Delo je bolj sistematično, sistem deluje, imajo več časa za poklicno vzgojo, nudijo različne oblike informiranja, osveščanja, preizkusa spretnosti v praksi. Tudi starši bolj verjamejo in zaupajo sistemu.

Č.4 Intervjuvanec Č

Intervjuvanec/ka: zaposlena na instituciji javne uprave, na področju poklicnega izobraževanja.

⁸ V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.

- 1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?**

Večji delež se vpisuje v gimnazije, vpis v poklicno in strokovno izobraževanje je v zadnjih letih rahlo narasel. Vzrok so širši družbeni dejavniki, slab ugled poklicev in tudi nizke plače.

- 2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?**

Najbolj preko spletne strani mojaizbira.si, pa tudi preko šole, staršev, prijateljev in družine.

- 3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?**

Žal nimam teh podatkov.

- 4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?**

Tudi teh podatkov žal nimam. Dela šolske svetovalne službe ne poznam dovolj, ima pa poklicno izobraževanje res že nekaj časa slabši ugled oz. se mu ne posveča toliko pozornosti.

- 5. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?**

Izhajati bi moral iz učenca, njegovih potreb, želja. Moral bi biti del učnega procesa osnovnih šol.

- 6. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?**

Predvsem se odločajo glede na socialni status staršev ter okolje v katerem odraščajo.

- a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?**

Ne.

- b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo iti?**

Da.

- 7. Na katere vire informacij glede nadaljnega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?**

Kot pravim, so najboljši vir starši, prijatelji in tudi informativni dan.

- 8. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?**

Ja, takšen je res splošni družbeni trend.

- 9. Mogoče imate mnenje, kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)?**

Ne, žal nimam teh podatkov.

- 10. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?**

(smeh) Ste me pa našla – tudi teh podatkov žal nimam.

- 11. Pa mogoče vseeno lahko komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)⁹. Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?**

Avstrija ima zagotovo drugačno kulturno tradicijo kot Slovenija, vajeništvo je v Avstriji na primer zelo cenjeno.

⁹ V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.

12. Zakaj je po vašem mnenju poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?

Hm, dijaki so veliko pri delodajalcih in spoznavajo poklice v realnem delovnem okolju.

a. Kaj po vašem mnenju tam delajo drugače, kot v Sloveniji?

Sistemske imajo dobro urejeno izobraževanje, kot pravim, pa tudi kulturna tradicija podpira vajeništvo.

Č.5 Intervjuvanec D

Intervjuvanec/ka: svetovalna delavka v osnovni šoli v Osrednjeslovenski regiji.

1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?

Hm, glede na to, da sem komaj letos prevzela področje karierne orientacije, nimam vpogleda v lanska leta – lahko odgovarjam le za letošnje leto. Letos je bilo na splošne gimnazije vpisanih 52% devetošolcev, na strokovne šole (vključno z ekonomsko gimnazijo, tehniško gimnazijo, dramsko gimnazijo...) pa 48%.

2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?

Mislím, da največ informacij dobijo na internetu – na spletnih straneh srednjih šol in ministrstva, uporabljajo se portali dijaski.net, filternet.si, mojaizbira.si, spletisvojojokariero.si. Jih pa tudi jaz čez celo šolsko leto kot svetovalna delavka obveščam o novostih, pomembnih datumih in dogodkih, kjer lahko najdejo informacije o srednjih šolah – informativni dnevi, sejem Informativa, srečanja in predstavitve poklicev na Gospodarski zbornici. Septembra smo obiskali Center za informiranje in poklicno svetovanje. Tam imajo možnost spoznati obstoječe programe po Sloveniji, izpolnijo vprašalnik »Kam in kako«, se seznanijo z možnostjo individualnih razgovorov in posvetov pri njih. Devetošolci izpolnijo tudi vprašalnik eVPP. Od novembra do marca imajo možnost svetovalnih individualnih razgovorov pri svetovalni delavki, ki jih usmerjam in jim svetujem, predvsem pa dajemo poudarek na samostojnosti in lastni aktivnosti pri pridobivanju dodatnih informacij.

3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?

S karierno orientacijo začnemo v 8. razredu, kjer dobijo učenci prvi občutek glede poklicev, zaposljivosti, možnosti za šolanje. Informacij na šoli je veliko. Učenci imajo potem v 9. razredu vedno možnost priti v svetovalno službo po dodatne informacije in usmeritve. Veliko pa je odvisno od njihove lastne aktivnosti. Opažam, da na žalost veliko dela opravljajo starši namesto otrok. Usmerjamo jih tudi na pogovore izven šole – Zavod RS za zaposlovanje, Karierna

središča. Največ dodatnih informacij pa je na spletu – odvisno je od njihove lastne aktivnosti, koliko se bodo angažirali pri pridobivanju informacij.

4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?

Mislím, da bi morali imeti devetošolci možnost izpolnjevanja kakšnega dodatnega testa, ki bi jim na podlagi njihovih sposobnosti (ne samo interesov) pomagal pri usmeritvi v srednjo šolo. Opažam, da se učenci sami ne angažirajo dovolj, da bi izkoristili možnosti, ki jim jih v svetovalni službi ponujamo – termini za razgovore, usmerjanje, skupno ali individualno izpolnjevanje vprašalnikov. Pogosto stvari pustijo in čakajo, da se bodo same uredile.

a. V literaturi o šolski svetovalni službi v Sloveniji je navedeno, da morajo šolski svetovalci predvsem zaradi pomanjkanja kadra, izvajati več svetovalnih nalog hkrati in se v tem oziru s poklicnim svetovanjem učencem ukvarjati samo v zelo omejenem času. Kako to komentirate?

Se strinjam. Delo svetovalne službe je med vsebinsko najbolj razpršenimi deli na šoli. Zato smo učencem primorani ponujati termine, ko smo za karierno orientacijo dostopni – ti termini so običajno razporejeni preko celega dneva, popoldne, zjutraj. Tako, da imajo učenci možnost pristopiti.

5. Ali imajo slovenske osnovne šole predpisan program za izvajanje (poklicnega) svetovanja učencem na prehodu iz primarnega na sekundarno izobraževanje?

Imamo smernice s strani Ministrstva, Zavoda za zaposlovanje, rokovnike, možnost pomoči zunanjih svetovalcev. Veliko pa se moramo sami izobraževati in spremljati trende zaposlitve.

a. Je ta program zadovoljiv; je učencem všeč?

Mislím, da učencem pride prav vsaka informacija. Je pa res, da predvsem starši pričakujejo od šole veliko, učenci sami se pa ne angažirajo dovolj, da bi pristopili v pisarno šolske svetovalne službe in povprašali o temah, ki jih zanimajo.

6. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?

Glede na to, da sem na tem delovnem mestu komaj prvo leto, se tudi sama še lovím. Bi potrebovali tudi mi na šoli kakšne smernice, kako in na kakšen način svetovati otrokom.

7. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?

Veliko jih še ne ve kam bi šli naprej, zato se odločijo za gimnazije. Predvsem pa na odločitev za vpis v srednjo šolo vplivajo ocene, mnenja staršev in prijateljev oz. mladih, ki so oz. že obiskujejo določeno srednjo šolo.

a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?

Ne bi znala točno odgovoriti. Veliko učencev je prišlo večkrat k meni po usmeritve, imeli smo razgovore tudi s starši – na podlagi tega morda lahko sklepam, da so bili določeni vpisi preiščeni.

b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo iti?

Mislím, da je za marsikoga še prezgodaj, nimajo še nikakršnih izkušenj glede opravljanja kakršnegakoli dela. Študentski servisi dovoljujejo delo komaj od 15. leta naprej, zato se pogosto odločajo (če jim točke dopuščajo) za gimnazije in si s tem podaljšajo možnost odločanja za poklic.

8. Na katere vire informacij glede nadaljnega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?

Mislím, da na splet in mnenja prijateljev, znancev.

9. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?

Tudi pri nas je bilo nekaj takšnih učencev – mislím, da je za marsikoga starost 14 let še prezgodaj, da bi se odločali za življenjsko pot, zato sprejmejo to možnost – če imajo ocene solidne za vpis v gimnazijo.

10. Kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)? Zakaj?

Mislím, da bi se na tem področju lahko naredilo še marsikaj. V predmetniku bi moralo biti kaj, kar bi otrokom ponujalo možnost spoznavanja poklicev, opravljanja opravil in s tem spoznavanja sebe in lastnih interesov.

11. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?

Na žalost ne poznam podrobno njihovega sistema. Glede na končno (ne)zaposljivost mladega kadra pri nas lahko morda sklepam, da je slabše razvit.

12. Kako komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)¹⁰. Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?

Mislím, da bi morali za bolj zadovoljive rezultate v šolski načrt vključiti (torej sistemsko – s predmetnikom ali kakšno obvezno prakso) kakšen predmet v zvezi s karierno orientacijo, ekonomijo, gospodarstvom, gospodinjstvom, praktičnimi deli. Da učenci dobijo občutek o poklicih in zaposlenosti.

13. Zakaj je po vašem mnenju poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?

Ne bi vedela, mogoče imajo možnost tega, kar sem omenila ravnokar.

a. Kaj po vašem mnenju tam delajo drugače, kot v Sloveniji?

Hm, za to bi pa morala raziskati njihov sistem. No, mogoče bom te smernice uporabila za nadaljnje lastno raziskovanje.

¹⁰ V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.

Č.6 Intervjuvanec E

Intervjuvanec/ka: zaposlen na instituciji javne uprave, na področju poklicnega izobraževanja in vseživljenjske karijerne orientacije.

1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?

Trend se nagiba v prid vpisa v poklicne in strokovne šole. Vzroki za to so lahko naslednji:

- Odmevnost naraščajoče brezposelnosti diplomantov z akademsko kvalifikacijo,
- Posledica gospodarske krize iz prejšnjega desetletja je lahko v tem, da se v javnem diskurzu ponovno obuja miselnost, da je lažje preživeti, če znaš narediti nekaj konkretnega,
- Spreminjanje miselnosti šolskih svetovalnih o tem, da je gimnazija najboljša izobraževalna opcija, ker omogoča najenostavnejše prehode na višje in visokošolsko izobraževanje. Gre za vpliv že omenjenga spreminjanja trenda zaposlovanja,
- Srednje šole so izredno aktivne v promocijskih aktivnostih na osnovnih šolah, kar spet lahko pripomore k večanju vpisa v poklicne šole.

2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?

Informativni dnevi, internet, znanci, sorodniki, obiski srednjih šol na osnovnih šolah, starejši sorojenci, prijatelji ter tudi dnevi odprtih vrat na srednjih šolah.

3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?

Hja, dobijo ogromno informacij, ki pa pogosto niso strukturirane. Dejstvo pa je tudi, da je v tako majhnem gospodarstvu kot je slovensko, možnost zaposlovanja glede na poklic izredno tvegano.

4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?

Šolska svetovalna služba namenja cca. 10 – 15 ur v zadnjih dveh razredih za aktivnosti karijerne orientacije. Sem sodi predvsem vodenje skozi administrativni postopek in pogovor o izbiri šole

na podlagi ocen učencev. Glede na to, da se večina učencev uspešno vpiše v srednješolsko izobraževanje lahko ugotovimo, da je priprava na vpis uspešna. Iz vidika priprave na nadaljnjo karierno pot pa je nezadostna.

- a. V literaturi o šolski svetovalni službi v Sloveniji je navedeno, da morajo šolski svetovalci predvsem zaradi pomanjkanja kadra, izvajati več svetovalnih nalog hkrati in se v tem oziru s poklicnim svetovanjem učence m ukvarjati samo v zelo omejenem času. Kako to komentirate?**

To drži. Kot rečeno gre za cca. 10 – 15 ur v dveh letih. Smernice za šolsko svetovalno delo sicer opredeljujejo še manj časa. Poklicna orientacija z učenci naj bi tako zajemala zagotavljanje dostopa do informacij, ki jih učenci potrebujejo za odločitve o nadaljnjem izobraževanju in izbiri poklica, vsaj dve uri predavanj letno na oddelek (v zaključnih dveh razredih) z vsebinami poklicne vzgoje, izvedbo ankete o izobraževalnih in poklicnih namerah učencev zaključnega razreda, pa en svetovalni razgovor pred zaključkom osnovne šole (v zaključnem razredu, po potrebi tudi prej), pri čemer je udeležba za učenca prostovoljna. V delu namenjenemu staršem, je opredeljeno zgolj to, da v osmem in devetem razredu šolska svetovalna služba izvede vsaj dve predavanji za starše na to temo. Svetovalno in posvetovalno delo z učitelji in drugimi sodelavci na šoli pa je omejeno na to, katere informacije naj vsebujejo poklicno–informativna gradiva na šoli.

- 5. Ali imajo slovenske osnovne šole predpisan program za izvajanje (poklicnega) svetovanja učencem na prehodu iz primarnega na sekundarno izobraževanje?**

Predpisanega programa ni. Obstajajo zgolj omenjene smernice za svetovalno delo v osnovni šoli.

- 6. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?**

Obstoječi sistem svetovanja bi moral biti integriran v celostni pristop učenja za kariero, ki bi moral vključevati medpredmetne vsebine za spoznavanje lastnih interesov, za razvijanje sposobnosti, in za spoznavanje izobraževalnih in zaposlitvenih možnosti, šolske aktivnosti za vzgajanje k samostojnosti, odgovornosti, samoiniciativnosti, solidarnosti ter učenje projektnega načina dela, ki temelji na obvladovanju vseh faz (od analize, načrtovanja do izvedbe).

- 7. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici**

povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?

Pri odločitvah imajo največji vpliv število potrebnih točk za vpis v nek program, interes, sposobnosti učenca, možnosti prehoda v terciarno obliko izobraževanja, ugled šole, mnenje staršev, prijateljev ter razdalja od doma do šole.

a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?

Odločajo se pragmatično glede na dejavnike iz ravnokar povedanega. Izbira je kompromis med omenjenimi petimi dejavniki.

b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo iti?

Karierna pot ni linearno načrtana, niti ni determinirana zgolj z eno samo odločitvijo. Koliko je posameznik sposoben sprejemanja zanj ustreznih odločitev je odvisno od njegove osebnosti. Starost je pri tem zgolj eden od možnih dejavnikov, ni pa edini. Veliko jih ima dvome v o svojih odločitvah kadarkoli v svojem življenju.

8. Na katere vire informacij glede nadaljnega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?

Vse to: šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji. Poleg tega še spletne informacije, ki so na voljo na spletnih straneh, kot je mojaizbira.si.

9. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?

Kot sem omenil že prej, gre za pragmatično odločitev, za kompromis. Po mojem menju je tak delež pričakovati tudi med populacijo, ki se je sicer vpisala v eno od poklicnih oz. strokovnih šol.

10. Kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)? Zakaj?

Razvoj poklicnega interesa je kompleksen proces. Podatka o deležu in uspešnosti šole v tem procesu ne poznam.

11. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?

Po moje ni razlik.

12. Kako komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)¹¹. Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?

Ugotovitve so po mojem mnenju povezane z ugledom poklicnega izobraževanja v posamezni državi. V Sloveniji je torej ugled bistveno nižji kot v Avstriji.

13. Zakaj je po vašem mnenju poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?

Ugled je rezultat številnih, kompleksnih procesov, najbolj pa je povezan s tem kakšno vrednost (simbolno in monetarno) zaseda na družbeni lestvici.

a. Kaj po vašem mnenju tam delajo drugače, kot v Sloveniji?

No, poklicno in strokovno izobraževanje Avstrijci razumejo kot tisto, ki ti lahko prinese neodvisnost, moč in ugled. Pri nas pa to velja predvsem za akademsko kvalifikacijo. Vsekakor zanimivo bi bilo raziskati vzroke za to.

Č.7 Intervjuvanec F

Intervjuvanec/ka: svetovalna delavka na osnovni šoli v Osrednjeslovenski regiji.

¹¹ V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.

1. Kakšni so po vašem mnenju trendi vpisovanja učencev v sekundarno stopnjo izobraževanja v Sloveniji v zadnjem času (je delež vpisa učencev uravnotežen med poklicnimi srednjimi šolami in gimnazijami)? Zakaj?

V osnovni šoli delam že deset 10 let. Najprej so trendi vrtoglavo rasli v smer gimnazij, potem so se malo umirili, strokovni programi so se okrepili, pa tudi poklicni so dobili svoj delež. V zadnjem letu je bilo spet nenavadno veliko vpisa na gimnazije, vendar je bila to naša neverjetno uspešna generacija.

2. Kako oz. na kakšen način slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja po vašem mnenju dobivajo informacije o obstoju programov sekundarnega izobraževanja?

Jaz kot svetovalna delavka, se tega lotevam sistematično: dan dejavnosti, razredne ure, spoznavanje spletnih strani v zvezi s tem ter individualni razgovori. Pri tem pa poljubno sodelujejo razredniki in ostali učitelji.

3. Ali po vašem mnenju slovenski učenci na primarni stopnji izobraževanja dobijo dovolj strokovnih informacij o naravi poklicev in možnostih zaposlovanja?

Hja, informacij na naši šoli da, premalo pa je izkušenj – organizacija delavnic, obiski delovnih mest, možnosti ti. »job shadowinga«.

4. Ali menite, da šolska svetovalna služba v slovenskih osnovnih šolah uspešno pripravlja učence na vpis v sekundarno izobraževanje?

Prakse so zelo različne. Mislim, da na naši šoli relativno dobro.

a. V literaturi o šolski svetovalni službi v Sloveniji je navedeno, da morajo šolski svetovalci predvsem zaradi pomanjkanja kadra, izvajati več svetovalnih nalog hkrati in se v tem oziru s poklicnim svetovanjem učence m ukvarjati samo v zelo omejenem času. Kako to komentirate?

Do neke mere velja, vendar pa je problem tudi na drugi strani – učenci niso dosegljivi. Temu delu v poglobljenem smislu ni namenjen noben čas. No, morda razredne ure, vendar je tam tem veliko, če si izborimo kak dan dejavnosti. Praviloma pa s strani učencev ni interesa, da bi za to ostali po pouku.

5. Ali imajo slovenske osnovne šole predpisan program za izvajanje (poklicnega) svetovanja učencem na prehodu iz primarnega na sekundarno izobraževanje?

Ja, delno – preko smernic svetovalnega dela.

a. Je ta program zadovoljiv; je učencem všeč?

Različno. Večinoma koristijo vse korake.

6. Kako bi po vašem mnenju moral biti urejen sistem svetovanja učencem glede vpisa v programe sekundarnega izobraževanja v Sloveniji?

Po mojem je kar dobro urejen. Glavni problem vidim v tem, da temu niso namenjene ure z učenci. Jaz bi v devetem razredu uvedla tedensko uro s to tematiko.

7. Kateri dejavniki so pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje po vašem mnenju učencem v Sloveniji najbolj pomembni (možnosti za dobro službo; poklici povezani z izobrazbo; ali na učence vplivajo pridobljene ocene na primarni stopnji izobraževanja; se odločajo glede na mnenje staršev, učiteljev, prijateljev; jih zanima ugled ustanove)?

Predvsem glede na ocene in nivo dosežene končne izobrazbe, prevladujejo tudi interesi. Manj jih zanima možnost zaposlitve – čeprav pri nekaterih to prevladuje, je pri večini zaznati bolj kratkoročno naravnost.

a. Se vam zdi, da se slovenski učenci pri vpisovanju v sekundarno izobraževanje odločajo impulzivno?

Hja, nekateri da, nekateri pa se odločajo zelo premišljeno.

b. Se vam zdi, da so slovenski učenci ob koncu primarnega izobraževanja že sposobni sami presoditi oz. se odločiti po kakšni karierni poti si želijo iti?

Opažam trend vse večjega predajanja odločitve mladim. Pred leti so pogosteje starši govorili v imenu otroka, ali pa proti njegovim interesom. So kar zreli, potrebujejo pa veliko informacij in podpore. Sicer pa, je trg dela zelo spreminjajoč in šolski sistem dovolj odprt za prehode.

8. Na katere vire informacij glede nadaljnega izobraževanja se slovenski učenci najbolj zanašajo (šolski svetovalci, informativni dnevi, mediji, prijatelji, starši, učitelji)?

Primarno na šolsko svetovalno službo in internet. Pa tudi na starejše vrstnike z izkušnjami in starše, pri čemer je vrstni red seveda odvisen od posameznika.

9. Kako komentirate dejstvo, da je več kot tretjina slovenskih dijakov odgovorila, da so se na gimnazijo vpisali kot kompromis, ker niso vedeli kateri program izbrati?

Dovolj dobre ocene omogočajo to, gre pa za podaljšanje odločitve za poklic, kar ne vidim nujno kot slabo. Kot slabe pa vidim odločitve, ko je nekdo nadarjen in zainteresiran za določeno

strokovno smer, pa si v zadnjem trenutku s starši premislijo, češ da gre za vsak slučaj na gimnazijo, ker je potem še vse odprto za naprej.

10. Kako slovenske osnovne šole učencem razvijajo poklicni interes (uspešno, neuspešno)? Zakaj?

Konfuzno. Učni načrt se teme dotika na nekaj mestih skozi devet let, vendar se učinek razgubi. Odvisno od tega koliko poudarka da temu učitelj. Mislim, da je potrebna večja povezanost.

11. Se vam zdi, da je poklicni interes pri slovenskih učencih na primarni stopnji boljše ali slabše razvit, kot pri učencih v Avstriji in Nemčiji?

Sicer ne poznam situacije, vendar bi rekla, da se tam več ljudi odloči za poklicna in strokovna izobraževanja, ker je tudi zaposlitev na tistem nivoju na voljo več.

12. Pa lahko mogoče vseeno komentirate dejstvo, da je v letu 2011 (glede na poročilo Eurobarometra) kar 88% ljudi trdilo, da ima Avstrija zadovoljiv sistem poklicnega izobraževanja (izmed evropskih držav je zasedla 3. mesto)¹². Za razliko, pa je slovenski poklicni izobraževalni sistem bil pozitivno ocenjen samo pri 50% prebivalstva?

Ne poznam dovolj poklicnega izobraževanja, da bi sodila, vendar je po osamosvojitvi v naši družbi izgubilo svoje mesto in si po tem še ni opomoglo. Starši pogosto smatrajo poklicno izobraževanje kot poraz zanje in za otroka, zato se tja praviloma vpišejo tisti, ki res ne morejo drugam – tam so torej slabše sposobni, nezainteresirani učenci in nivo programa upada – na dolgi rok tudi motivacija in kvaliteta dela učiteljev. V zadnjih letih sicer je nekaj pozitivnih zgodb, ki jih zelo podpiram. Mislim, da bi družbeni pomen poklicnih šol morali bolj podpreti.

13. Zakaj je po vašem mnenju poklicno izobraževanje v Avstriji in Nemčiji tako zanimivo za učence?

Najbrž je dobro zastavljeno, ima višji družbeni položaj in na razpolago je več boljše plačanih delovnih mest kot pri nas. Bi rekla, da je bolj povezano izobraževanje s trgom.

¹² V Avstriji se letno več kot 80% vseh učencev iz primarnega izobraževanja vpiše v eno izmed oblik poklicnega izobraževanja, ki uživajo velik ugled.